

11de VERGADERING. — 7 JANUARI 1914.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

II^{de} VERGADERING.

VERGADERING VAN WOENSDAG 7 JANUARI 1914.

(BIJENROEPINGSUUR 11 VOORMIDDAG.)

Voortzetting van de beraadslaging over en aanneming van de Indische begrooting voor 1914. — Ingekomen: een bericht van een lid.

Voorzitter: de heer Schimmelpenninck van der Oye.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 43 leden, te weten de heeren:

Michiels van Kessenich, Polak, van Waterschoot van der Gracht, Dojes, de Boer, van Basten Batenburg, Haffmans, van Kol, Bavinck, van Löben Sels, de Vos van Steenwijk, Franssen, Ferf, van Houten, Bergsma, Regout, Bloembergen, van den Berg, van den Biesen, van Swaay, Zijlma, van der Kun, d'Aumale van Hardenbroek, Laan, van Nierop, 't Hooft, Verheijen, van Voorst tot Voorst, Kuyper, van der Does de Willebois, Reekers, de Gijselaar, Hovy, Staal, Drucker, van Lamsweerde, Woltjer, van Wassenaer van Rosande, van der Maesen de Sombreff, van der Feltz, Bosch van Drakestein, Smits,

en de heer Minister van Koloniën.

De notulen van de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen tot vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914 (4).

De beraadslaging wordt hervat.

De heer Bavinck: Mijnheer de Voorzitter! Wat ik naar aanleiding van de Memorie van Antwoord van den Minister van Koloniën op het Voorloopig Verslag van deze Kamer in het midden wensch te brengen, betreft slechts een enkel punt, de houding van den Minister tegenover de zending en tegenover het bijzonder onderwijs in verband met de subsidieregeling. Ik geloof daarom, dat wat ik te zeggen heb, de Kamer niet lang zal behoeven op te houden.

Ik kan aanstonds beginnen met een hartelijk woord van waardeering en dank. Voor mij zelf gevoel ik geen behoefte, terug te gaan tot de dagen van de verkiezingen en tot de redevoeringen die toen, ook met betrekking tot Indië en onze koloniale politiek, zijn uitgesproken. De Minister van Koloniën toch heeft zich in zijn rede van 18 November in de Tweede Kamer geheel van de partijen losgemaakt en uitdrukkelijk verklaard, dat hij een eigen koers wenschte te volgen, en alleen verplicht was, zooals heel het extra-parlementaire Kabinet, aan te doen de beide bekende stations.

Ieder echter die aandachtig kennis heeft genomen van de tusschen den Minister en de Tweede Kamer gewisselde schrif-

(Bavinck.)

turen en die zich op de hoogte heeft gesteld van de door den Minister in de Tweede Kamer gehouden redevoeringen, zal zonder twijfel moeten erkennen, dat over de verhouding van de Regeering tot de zending ook na het vele dat daarover door den Minister gezegd is de noodige helderheid en klaarheid nog niet is ontstoken. Dit is niet alleen door de rechtsche pers verklaard, maar ook door de linksche pers erkend.

Vandaar dat door enkele leden dezer Kamer de vrijheid werd genomen in het Voorloopig Verslag dit punt bij vernieuwing onder de aandacht van den heer Minister te brengen en daarover zijne nadere uiteenzetting af te wachten. En de heer Minister is zoo vriendelijk geweest, die vraag niet alleen niet euvel op te nemen, maar haar ook te beantwoorden op een wijze die inderdaad allen lof verdient en die uitvoerig, maar te gelijk helder en klaar is.

Wanneer ik nu alleen let op het laatste gedeelte van die nadere omlijning en toelichting van het standpunt van de Regeering, zooals dat bepaaldelijk wordt aangegeven in de tweede alinea op bladz. 15, in de zinsnede, beginnende met de woorden: „Dat de ondergeteekende niettemin”, dan zou ik kunnen volstaan met mij dankbaar en voldaan te verklaren, want wat de Minister daarin zegt, komt hierop neer, dat hij aan de praktijk die tegenwoordig bij de subsidieregeling wordt gevolgd niet wenschte te tornen uit twee overwegingen: ten eerste uit eerbied voor verkregen rechten en in de tweede plaats op grond van zijn wensch om verwachtingen die door de tegenwoordige subsidieregeling waren opgewekt niet teleur te stellen, maar integendeel te bevredigen.

Ja, wanneer wij nog enkele regels verder lezen, bemerken wij, dat zelfs de principieele bezwaren, die de Minister eerst aan het woord heeft laten komen en waarop ik straks met een enkel woord terugkom, in de praktijk grootendeels bij hem zijn weggenomen door de in de Tweede Kamer zoo goed als algemeen aangenomen facultatiefstelling van het godsdienstig onderwijs op de bijzondere inlandsche scholen.

Wanneer ik dus, zooals ik zeide, alleen op dit tweede gedeelte van de conclusie van den heer Minister acht sla, zou ik mij — en ik geloof alle rechtsche partijen — dankbaar en voldaan kunnen verklaren, maar het is opmerkelijk, dat aan dit tweede gedeelte van die conclusie iets voorafgaat, dat daar eigenlijk lijnrecht tegenover staat, en dat onwillekeurig een antagonisme tusschen de overtuiging van den Minister en de praktijk in het leven roept. Immers na bovenaan op bladz. 15 eerst Minister Keuchenius met zijn woord over de werkelijk bestaande behoefte te hebben aangehaald, gaat de Minister er toe over om te zeggen, dat werkelijk bestaande behoefte alleen daar gevonden wordt, waar menschen voor hun kinderen onderwijs begeeren, zooals op de bijzondere inlandsche Christelijke scholen wordt gegeven of gegeven worden zal. En daaruit leidt Zijn Excellentie dan het eerste gedeelte van zijn conclusie af, nl. dat de praktijk, die tot dusver bij de subsidieregeling heeft gegolden, in strijd is met de beginselen, die daaraan ten grondslag liggen.

Wanneer men nu het eerste en het tweede gedeelte van de conclusie met elkander vergelijkt, stuit men op een antagonisme dat daarin ligt. Naar de overtuiging van den Minister is de tegenwoordige praktijk niet goed, en toch verklaart hij om verschillende consideratiën die praktijk, die niet goed is, toch te zullen volgen. Daardoor komt het mij voor, dat de Minister zich zelf in de eerste plaats brengt in een moeilijk parket, want wanneer hij staat tusschen zijn overtuiging en de praktijk, dan spreekt het vanzelf, dat op den duur de overtuiging het van de praktijk zal winnen, en dat dan de zending gevaar zal lopen om in weerwil van de goede bedoelingen en voornemens van den Minister, die dupe van de historie te worden. Een allerbelangrijkst punt voor de zending is continuïteit van actie, en het zou dus inderdaad zeer schadelijk voor de zending zijn, indien vastheid van richting en zekerheid van doel in gevaar kwamen, en wanneer de subsidieregeling op die wijze los werd gemaakt van een vaste gedragslijn en feitelijk werd overgelaten in de praktijk aan de willekeur van den een of anderen ambtenaar. Immers zou dan het gevolg kunnen wezen, dat het subsidie nu eens verleend en dan weer niet verleend werd.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Bavinck.)

Hoewel ik volkomen vertrouw, dat de Minister er niet aan zal denken om aan de subsidiën, die zijn toegekend te raken, kan toch een opvolger die zeker wel intrekken. Dat is inderdaad een gevaar voor de zending, dat ernstig onder de oogen moet worden gezien en dat inderdaad de zending achteruit zou zetten op den weg dien zij heeft afgelegd. En daar komt in de derde plaats bij, dat, men vergunne mij het woord, zulk een dubbelzinnigheid en tweeslachtigheid in haar conclusie, ook de Regeering in moeilijkheid brengt, niet den Minister voor zijn persoon alleen, maar de Regeering zelf, die in verband met de koloniale evolutie die wij beleven, op het oogenblik een ontzaglijke taak te vervullen heeft. Als er iets daarbij noodig is, dan is het een Regeering die een vooruitzienden blik heeft, en die, wetende waar het in de laatste jaren naar toe gaat, dienovereenkomstig haar maatregelen neemt en den weg afstippelt welken zij de beste acht. Een vaste hand en een vaste leiding zijn voor onze koloniën van het hoogste belang. Daarom spijt het mij, dat de Minister in het eerste gedeelte van zijn conclusie zich heeft uitgelaten als hij inderdaad heeft gedaan, en ik wensch een poging te wagen, niet om den Minister zijn overtuiging te ontrooven, maar om hem even te doen gevoelen, dat hij tot die overtuiging niet is behoeven te komen. Immers de subsidieregeling, gelijk zij in 1906 is vastgesteld, is tot stand gekomen onder een liberaal Kabinet en draagt geen politieke kleur. De subsidieregeling, zooals zij tegenwoordig bestaat, is niet ingevoerd door den Minister de Waal Malefijt of door den Gouverneur-Generaal Idenburg, maar zij is in het leven geroepen onder het bestuur van den Minister Fock en den Gouverneur-Generaal van Heutsz. De regeling is dus niet aan de eene of andere partij verbonden, maar draagt een algemeen karakter. Daar komt deze praktische overweging nog bij, dat, wanneer de subsidieregeling inderdaad zou moeten worden toegepast naar de overtuiging, niet naar de beloften van dezen Minister, zooals uit het door hem gezegde zou voortvloeien, die regeling voor de zending zoo goed als niets zou beteekenen.

De heer van Deventer heeft onlangs in de Tweede Kamer berekend, dat er op Java zijn 20 000 à 25 000 Christenen, en dat daarvan 2000 à 2500 kinderen op Christelijke scholen gaan, en dus positief Christelijk onderwijs begeeren. Wanneer de subsidieregeling alleen gold voor dergelijke met hun ouders tot het Christendom overgegangene kinderen, zou de zending van deze regeling schier geen voordeel hebben, en zou zij in plaats van gesteund te worden op zwart zaad komen te zitten.

Deze overweging moge den Minister tot de gedachte brengen, dat hij aan zijn liberaal standpunt niet verplicht is om de overtuiging te hebben die hij in het eerste gedeelte van zijn conclusie heeft nedergelegd. Daar komt nog iets anders bij van meer gewicht en dat is, dat, als wij de zending niet los maken van wisselende opvattingen der subsidieregeling en van de politieke verhoudingen, indien wij ons niet opheffen tot een hooger standpunt, boven den strijd der partijen in ons vaderland, wij een weg zullen gaan bewandelen die inderdaad tot groote moeilijkheden leiden zal. Dan zal er komen nu eens deze Minister, dan die Gouverneur-Generaal, dan weder dat stel ambtenaren; alle vastheid van elixer gaat teloor en wederom wordt ten slotte de zending de dupe van de historie. De zending dient dus te blijven buiten den strijd van de partijen hier en in Indië. Zij moet van een hoog standpunt beschouwd worden, evenals heel de civilisatie en de cultuur van den tegenwoordigen tijd.

Als ik dit punt even nader ga toelichten, wensch ik te beginnen met een historische herinnering.

Toen in 597 na Christus onder paus Gregorius I de abt Augustinus naar de Britsche eilanden werd gezonden, kan men zeggen, dat de verbreiding van de cultuur en de zending voor het eerst officieel vanwege de Kerk werden ter hand genomen, en het eigenaardige karakter van den toenmaligen tijd bestond daarin, dat de Kerk niet alleen de missie heeft behartigd, maar te gelijker tijd de civilisatie; beide waren om zoo te zeggen onafscheidelijk aan elkander verbonden. Daarin is sedert scheiding gekomen, ik zeg niet een tegen-

stelling, maar een scheiding ten gevolge van het Protestantisme. Toen is de roeping van de cultuur gekomen aan de zoogenaamde compagnieën, en wij weten allen dat de compagnieën heel weinig deden aan de missie; zij stelden heel veel belang in de negotie, maar bitter weinig in de religie; in de 18de eeuw werd aan die missie niet gedacht, waar een man als Rousseau de overtuiging had, dat wij niets hadden te leeren aan de heidenen, maar dat de heidenen ons hadden te onderwijzen, en dat wij van de cultuur naar de natuur moesten terugkeeren. In de vorige eeuw is er echter een kentering gekomen; een kentering die men kan dagteekenen van onstreeks het jaar 1885, toen de koloniale Mogendheden de Congo-akte teekenden, waarbij zij in art. 6 verklaarden, dat zij de civilisatie ook wenschten op te vatten in dien zin, dat gearbeid moest worden aan de geestelijke en zedelijke verheffing van de inboorlingen, die aan de zorgen van de Europeesche volken waren toevertrouwd.

In dat zelfde artikel werd tevens een gunstig woord gesproken ten opzichte van de zending, en werd uiteengezet, dat de zending moest hebben een vrije actie op alle terreinen. Sedert dien tijd is er een keer gekomen in de publieke opinie tegenover de zending. Zij is weer opgenomen in een geheel ander verband dan waarin zij tot dusverre bij enkele partijen voorkwam; zij is beschouwd geworden uit een cultuurstandpunt. Ik zeg niet dat dit het eenige standpunt is waaruit de zending moet worden beschouwd, maar het is ook een standpunt, een standpunt dat voor een Regeering in den tegenwoordigen tijd van het hoogste belang is. Men kan dit zoo uitdrukken, dat sedert 1885 een meer ethische politiek aan het woord is gekomen. Nu is daarmee dikwerf gespot en meermalen niet ten onrechte. Maar er ligt in die ethische politiek toch ook een verheven beginsel, een heerlijk ideaal, want zij stelt onze cultuur met de zending in dienst van de verheffing, van de zedelijke, geestelijke, verstandelijke en economische verheffing van die lager staande bevolkingen, welke aan onze zorgen zijn toevertrouwd. Die opvatting van de zending in verband met de ethische politiek kan en moet door alle partijen worden gehuldigd. Wanneer wij ons losmaken uit de partijverhoudingen en letten op den gang der wereldhistorie, dan kunnen wij over de zending, over haar arbeid en roeping geen veroordeelend vonnis vellen, maar komen wij tot een ruimer en breder standpunt van waardeering en sympathie. Want wat is die ethische politiek? Ze is uit den aard der zaak niet mogelijk zonder beginselen, voor ons land en onze Regeering, dus niet zonder Christelijke beginselen. Ik zal dit niet breed uiteenzetten, maar slechts één punt noemen, de kern van de Christelijke moraal: dat is de waarde der persoonlijkheid. Indien er in de moraal iets nieuws in het Christendom aan het licht is gebracht, dan is het die waarde der persoonlijkheid. Men kan dit differencieëren op allerlei wijzen. De waarde der persoonlijkheid, dus het monogame huwelijk; de waarde der persoonlijkheid, dus verhooging en veredeling van de vrouw; de waarde der persoonlijkheid, dus de plicht tot opvoeding in elk opzicht van de kinderen die de ouders hebben ontvangen; de waarde der persoonlijkheid, dus het ongeoorloofde der slavernij; de waarde der persoonlijkheid, dus barmhartigheid tegenover de ellendigen. Dat zijn allemaal ook Christelijke beginselen, al spreekt men nu alleen daarvan als van de ethische politiek. Zoodra dus die ethische politiek door de Regeering ter hand wordt genomen, stelt zij zich daardoor op de basis van het Christendom. En of zij dan wil of niet, zij zal daarmee vanzelf ook in strijd komen met de wereldbeschouwingen, met de cultuur, met de godsdiensten die in onze koloniën worden aangetroffen. Wanneer men het allengs uitstevende animisme buiten rekening laat, is het toch zonder twijfel, dat wij met onze ethische politiek in conflict komen met het Mohammedanisme, met het Bouddhisme en het Confucionisme en dat wij daarmee een geestelijke worsteling hebben aan te gaan, waarvan niemand het einde kan voorzien of den duur kan berekenen. Maar juist daarom is het te meer noodig om ons van den ernst der tijden te doordringen en voor dien geestelijken strijd ons voor te bereiden.

4. Vaststelling der begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Bavinek.)

Waaraan ontleenen wij nu het recht om onze cultuur en zoo ook het Christendom, vergun mij het woord, „op te dringen” aan de bevolking daarginds? Men heeft veel gesproken over neutraliteit en de gedachte is menigmaal geuit, dat wij met onze cultuur, die wij naar ginds brengen, een neutrale houding konden aannemen tegenover de bevolking aldaar, indien men daarbij den godsdienst maar weglief. Het komt mij voor, dat die meening inderdaad zeer oppervlakkig is; zoo los hangen de dingen in de werkelijkheid nooit aan elkander. Christendom en cultuur, cultuur en Christendom staan daarvoor veel te nauw met elkander in verband, evenals dit ook aan de overzijde bij de Mohammedanen, de Boeddhisten en de Confucionisten het geval is. Daarom, neutraliteit wordt eigenlijk door niemand onzer in Indië in toepassing gebracht. Dit zou wel het geval zijn, wanneer wij in Indië waren gekomen en aan de bevolking hadden gevraagd: vindt gij goed, dat wij ons meester maken van deze landen en hier onze groot-industrie, ons onderwijs, onze kunst en wetenschap invoeren? Want naar al deze zaken is vroeger nooit eenige begeerte te kennen gegeven. Alle veroveringen van de cultuur zijn geschied zonder, dikwerf tegen den wil van de onderworpen bevolking. Van neutraliteit is geen sprake, niet alleen bij ons niet, maar nog veel minder aan de zijde der Oostersche volken. Neutraliteit is trouwens ook in werkelijkheid ondenkbaar; haar voorstanders worden er zelf de dupe van. Er is nog pas kort geleden in *Revue économique internationale* door den heer Commaerts uit België een belangrijk artikel geschreven in het Juni-nummer van dit tijdschrift over de kolonisatie in Afrika en als deze dan een overzicht heeft gegeven en heeft aangetoond, hoe de Mohammedanen in Afrika zich uitbreiden en in alle Europeesche koloniën doordringen, zegt hij vervolgens: dit is mede een gevolg daarvan, dat onze cultuur, onze verkeersmiddelen, onze „tolerance”, onze verdraagzaamheid door de Mohammedanen tot hun eigen bate geëxploiteerd worden. Zij maken zich met die tolerantie sterk en dringen binnen daar waar wij krachtens de beginselen der verdraagzaamheid niet kunnen komen, zoodat wij zelf de dupe van die verdraagzaamheid worden. Nu wil ik daarmee niet zeggen, dat wij moeten handelen evenals de Mohammedanen, maar ik wil alleen in het licht stellen, dat een neutrale politiek in Indië tegenover deze bevolking inderdaad niet denkbaar is, indien zij althans een ethische politiek wil zijn. Vandaar dan ook, dat sedert 1885, om een globaal jaartal aan te duiden, een kentering in de opinie ten aanzien van de zending is waar te nemen en dat de zending van alle kanten is gehuldigd geworden, niet alleen door mannen van rechts, maar ook door mannen van links, o.a. door een man als Charles Darwin, die een voorstander was van de zending, in verband met de cultuur die wij daar hebben te brengen. Waaraan ontleenen wij nu het recht om onze cultuur aan de bevolking „op te dringen” en ze binnen te dragen in haar land? Aan geen andere macht dan aan de geestelijke superioriteit die de Christenvolken deelachtig zijn, en die geheel iets anders is dan een macht, geheel iets anders dan macht van wapenen en geweld. Geestelijke superioriteit legt zich aan anderen op, dwingt eerbied af en doet hun minderheid gevoelen.

Zoo staat het met onze geheele cultuur. Wanneer wij die brengen in Oostersche landen en bij Oostersche volken, dan gevoelen deze hun minderheid en zoo moet het ook wezen ten opzichte van de missie welke het Christendom brengt. Wanneer wij zóó cultuur en missie te zamen brengen, dan is er niets tegen, maar integendeel alles voor, dat de Regeering met dien cultuurfactor van de zending rekening houdt en het daarvoor opneemt, niet in dien zin, dat de Regeering zelf die missie ter hand moet nemen, maar wel in dezen zin, dat zij haar gunstig gezind is en zoo mogelijk ook financieel steunt.

De heer van Kol heeft de vorige week in een belangrijke redevoering ons gewaarschuwd, dat wij aan de rechterzijde toch niet het onderste uit de kan moesten begeeren, want dat ons dan wel eens het lid op den neus kon vallen. Ik dank den geachten afgevaardigde voor die waarschuwing. Ik ben

het met hem eens: wij moeten niet alles willen. Maar het lijkt er niet naar dat wij aan het onderste uit de kan toe zijn. Hoogstens krijgt de zending een teug uit den rijken beker, dien de Regeering nu en dan aan subsidiën te drinken geeft. Ik geloof niet, dat de geachte afgevaardigde die vrees behoeft te koesteren. Overigens ben ik het met de waarschuwing op zich zelf volkomen eens; alle schijn van dwang moet van het terrein der zending zoo ver mogelijk worden geweerd, zoodat, wanneer bij een eventuele keuze tusschen Christelijk en neutraal onderwijs de bevolking te kennen geeft, dat zij van Christelijk onderwijs niet is gediend, dan moet de Regeering zeggen: dan krijgt gij neutraal onderwijs. Wij willen geen ander „opdringen” van de zending dan zooals wij heel onze cultuur daarheen brengen, door de cultuur, door geestelijke en zedelijke aanraking, niet door de macht van wapenen of uit anderen hoofde.

Wanneer wij op die manier onze taak omschrijven, geloof ik, dat de Regeering en de missie een verbond kunnen sluiten, dat ons allen te zamen liefde inboezemt voor het werk dat wij in Indië hebben te doen. De zending is geen particuliere zaak en mag dit niet wezen, zij is geen zaak van rechts of van enkele politieke partijen in Nederland, maar een zaak van algemeen belang, zij is een volksbelang, een Nederlandsch belang, een internationaal belang, een belang van de gansche Westersche beschaving in haar handhaving tegenover de Oostersche.

Zoo bezien krijgt de zending een ander cachet dan die van een zaak door deze of gene partij gedreven, zoodat ook mijns inziens een liberaal van ganscher harte de zending zou kunnen steunen.

Daarmede kom ik terug tot mijn punt van uitgang. De Minister heeft verklaard, dat de subsidieregeling zooals zij tegenwoordig wordt toegepast, naar zijn overtuiging in strijd is met het beginsel dat daaraan ten grondslag ligt en moet liggen. Het komt mij voor, dat de Minister dit niet had behoeven uit te spreken. Met het oog op de historie was hij het aan het liberaal beginsel niet verschuldigd dit uit te spreken. Hetzij men liberaal, anti-revolutionnair of Roomsch-Katholiek zij, men kan ten opzichte van de cultuur-roeping in het Oosten een hoog en breed standpunt innemen, vanwaar ook de zending in haar recht en waarde wordt erkend; de zending is een cultuurfactor van den eersten rang en heeft daarom aanspraak op sympathie en steun. Dit kan, omdat mijns inziens het liberaal beginsel, ofschoon in vele opzichten verschillend van het anti-revolutionnaire en Roomsch-Katholieke, toch inderdaad ook in zijn vaan schrijft eerbiediging van de godsdienstige overtuiging van anderen, dus ook van hen, die het recht en de noodzakelijkheid der missie voorstaan, zooals die door de gansche Christenheid tegenwoordig gedreven wordt. Men zou echter van liberale zijde hiertegen kunnen inbrengen — en dat is wel geschied —: ik zou die zending meer genegen zijn en steunen, wanneer zij was in orthodoxe handen. Ik kan mij dit best begrijpen, maar wensch er toch tweeërlei op te antwoorden.

In de eerste plaats, dat men, zoo sprekende, de schuld niet op de rechtsche partijen werpen kan, maar de hand moet steken in eigen boezem. Laat men de moderne roepstem van den heer Joustra volgen en de zaak zelf ter hand nemen, of indien men dit niet wil, zich aansluiten bij het Kartinfonds, waaruit reeds een school voor adellijke meisjes te Soerabaja is opgericht. Daardoor wordt dan ook missie gedreven, evenals dat onzerzijds geschiedt; en al zijn wij met zulk een missie niet bijzonder ingenomen, de rechtsche partijen zullen haar gaarne erkennen en tot zekere hoogte waardeeren.

In de tweede plaats, wanneer men ons te gemoet voert: dat de missie schier geheel in orthodoxe handen is, dan antwoord ik hierop, dat dit van ons in zekeren zin ook geldt; immers wij zijn een coalitie, bestaande uit verschillende partijen, de Roomsch-Katholieke, de anti-revolutionnaire en de Christelijk-historische.

Nu behoeft men in het geheel niet te verbloemen — ik wensch dit ook niet te doen, integendeel, ik wil het openlijk

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Pavineck.)

uitspreken — dat onder de Roomsche-Katholieken en de Protestanten, op het gebied van de zending, in weerwil van alle coalitie, een diepgaand verschil bestaat en zal blijven bestaan. En ook onder de Protestanten zelf is er dikwerf een groot verschil van meening op het gebied van de missie te constateeren, gelijk heden ten dage in de Engelsche staatskerk, naar aanleiding van de avondmaalsviering in Kikoejoe duidelijk aan het licht is getreden. Maar wat is de redenning aan deze zijde?

Dat, ofschoon dit diepgaand verschil in werkelijkheid bestaat en niemand dit zelfs zou willen uitwissen, of te niet doen, men met het ontzaglijke feit in de wereldhistorie rekening houdt, dat onze strijd hoe langer hoe meer zich richt tegen de drie andere richtingen: het Mohammedanisme, het Confucionisme en het Boeddhisme.

Wanneer men daarop let en zich bewust is van het diepgaand verschil, dat op het gebied van godsdienst en cultuur tusschen het Christendom en die andere godsdiensten bestaat, dan grijpen wij elkander bij de hand en zeggen: nu moeten wij ons binden, want het gaat tegen een gemeenschappelijke vijand, en bij de ontzettende tegenstelling, welke tusschen het Islamisme en het Christendom bestaat, verdwijnt wel onze onderlinge tegenstelling niet en wordt niet uitgewischt, maar zij neemt kleinere proportiën aan en vertoont een zachter tint.

Het is daarom dat ik meen, dat wij allen, zonder onderscheid, volstrekt niet behoeven te staan op het standpunt in het eerste gedeelte van de conclusie uitgesproken, maar ons allen kunnen en moeten stellen buiten en boven de partijen op het algemeen cultuurstandpunt. Een van de machtigste hefboomen van de cultuur in de historie is in ons oog altijd geweest de godsdienst en in verband daarmee de moraal.

Om te besluiten. Wanneer wij deze ethische politiek nu eens bleven voeren, niet onder een rechts Ministerie en een rechtschen Gouverneur-Generaal, maar altijd en onder elke Regeering, en dus een subsidieregeling vastlegden en handhaafden met vaste hand, wat zou dan het resultaat daarvan zijn? Zouden wij dan inderdaad de hope kunnen koesteren, dat bereikt werd het ideaal, dat de heer Snouck Hurgronje zich voor ogen stelt en bestempelt met den naam van associatie?

De Christelijke missie beschouw ik als een voornaam middel tot die associatie, maar op de vraag, of deze verkregen zal worden, kan door niemand een antwoord gegeven worden en wordt ook niet door den hoogleeraar Snouck Hurgronje met zekerheid gegeven.

Maar ook wanneer wij deze uitkomst nooit zouden bereiken, wanneer onze koloniën in deze of in de volgende eeuw tot een volkomen zelfstandigheid kwamen, en alle volken in het Oosten gingen staan aan de zijde niet van het Christendom, maar van het Mohammedanisme of een anderen Oosterschen godsdienst, dan zouden wij toch, als wij gehandeld hadden zooals ik zoeven zeide, deze overtuiging mogen koesteren, dat wij als Christennatie en Mogendheid onzen plicht hadden gedaan.

Oorlog en Marine zullen straks aan de orde komen en miljoenen schats zullen van de natie gevraagd worden voor een betere regeling van de defensie van ons vaderland en de koloniën; en als die miljoenen schats worden toegezegd voor de reorganisatie en het op hooger peil brengen van het leger en voor de uitbreiding en versterking van de vloot, zullen wij dan veilig staan tegenover de Mogendheden hier en in het Oosten?

Er is niemand die dit zal durven beweren. Maar toch zal men de voldoening hebben dat men zijn plicht zal hebben gedaan. Bovendien zullen wij, alzoo handelende, aan allen, die de dragers van onze cultuur in het Oosten zijn, weer moed, bezieling en geestdrift in de ziel storten voor de heilige en heerlijke taak die ons in Insulinde wacht. En als wij dan toch ten slotte alles moesten verliezen, dan zou toch de eer zijn gered. Die eer is ook wat waard; zij is in den grond der zaak meer dan geld en goed, zij is het leven waard.

De heer Laan: Mijnheer de Voorzitter! Na de hoogst interessante redevoeringen, verleden week en heden vernomen, hoop ik dat een beetje practijk op dit moment niet al te zeer misplaatst zal zijn.

Ik wensch een oogenblik de aandacht te vestigen op een door en door practisch onderwerp: de radio-telegraphische gemeenschap met Indië.

Over dit onderwerp is een brochure geschreven door prof. C. L. van der Bilt, waarin ik onder meer het volgende lees:

„dat het comité (dat concessie heeft aangevraagd) zich ten doel stelt een radio-telegrafische verbinding tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië tot stand te brengen door middel van 5 groote krachtstations, waarvan de eindstations zullen gelegen zijn in Nederland en West-Java en de tusschenstations in Tripoli, Erythrea en Ceylon of eventueel in 3 andere plaatsen van de Engelsche en Italiaansche koloniën;

„dat de exploitatie van zulk een lijn goede financieele resultaten belooft en het comité dan ook op zich neemt het geheele kapitaal voor de onderneming te verschaffen;

„dat het comité voor de oprichting en exploitatie van die stations een maatschappij zal vormen met Nederlandsch kapitaal onder Nederlandsch bestuur en Nederlandsche contrôle, en werkende zooveel mogelijk met Nederlandsch personeel;

„dat deze onderneming dus zal worden een nationale onderneming;

„dat de nieuwe telegrafische verbinding zal geven een snellere communicatie en grootere bedrijfszekerheid dan de kabellijnen en dat daarop vermindering der telegrammen zoo goed als uitgesloten zal zijn en zij tevens een belangrijke verlaging der telegramkosten naar en van onze koloniën zal brengen;

„en eindelijk dat door een betere communicatie verbonden aan dit lagere tarief zoowel de belangen van den handel als van het publiek zullen worden gebaat.”

Ik wensch mijn volle sympathie met dit plan uit te spreken en ik betreur het dat ik in de Memorie van Antwoord naar aanleiding van hetgeen dienaangaande in het Voorloopig Verslag is opgenomen het ietwat koude woord van den Minister heb moeten lezen, dat hij nog geen gelegenheid gevonden heeft om een beschikking in zake deze quaestie te nemen.

Nu is de bedoeling van het korte woord, dat ik wensch te spreken, eenvoudig om aandrang op den Minister uit te oefenen, dat hij zal komen tot een conclusie.

Het betreft hier een populair plan. Na het verschijnen van de brochure zijn de toejuichingen en de sympathiebetuigingen van alle zijden gekomen. Daags na het uitkomen van het Voorloopig Verslag heeft de hoefijzercorrespondent van het *Algemeen Handelsblad* in warme bewoordingen het plan verdedigd. De *Nieuwe Courant* en de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* volgden, misschien nog andere bladen, waarvan ik geen kennis genomen heb. Al die bladen betuigden warme sympathie met het plan, dat een prachtig plan genoemd mag worden.

Nu kan ik het standpunt van den Minister uitermate goed begrijpen, n.l. dat het verleen van een concessie bezwaren medebrengt. Ik kan mij indenken, dat het moeilijk valt een concessie goed te begrijpen, goed te vatten, goed hare gevolgen te berekenen, dus dat het verleen van een concessie in het algemeen een moeilijke zaak is. Maar wanneer men te doen heeft met een groep mannen, zooals hier in die brochure genoemd worden, waaruit dit comité bestaat, mannen die hier te lande bekend zijn als te behooren tot de beste en meest vooruitstrevenden van ons vaderland, dan, geloof ik, mag de Minister toch zeker met gepast spoed zijn decisie nemen. Want inderdaad, het is een unicum.

Wanneer men nagaat de subsidieregeling op alle mogelijk gebied, in Indië en hier, wanneer men nagaat de groote bijdragen die voor stoombooten, telegraphen, voor tramwegen, voor alle mogelijke nuttige dingen gevoteerd zijn, hetgeen ik

11de VERGADERING. — 7 JANUARI 1914.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Laan e. a.)

voor de meeste gevallen goed vind, en men ziet hoe hier het niet allerminste wordt gevraagd, dan moet men dit plan met beide handen aangrijpen. Bij hetgeen het comité aanbiedt wordt van de regeering niets anders gevraagd dan permissie, hier in Nederland — gedacht wordt een plaats in het Zuiden — bijv. Noordbrabant, om een groot station van radio-telegraphische opname te mogen bouwen en aansluiting te mogen verkrijgen met de gewone Nederlandsche telegraafkantoren — evenals in Ned.-Indië — in West-Java voor een groot station voor radio-telegraphie met aansluiting aan de Indische gewone telegraafkantoren.

Er is in dit plan, buiten het eigenaardige van die kostelooze aanbidding, iets phantastisch, iets sprookjesachtigs, als men denkt aan die immense golvenmassa van electriciteit-kilometers ver, over woestijnen heen, over den Indischen Oceaan naar Indië, die daar in Batavia zal worden opgevangen. Men weet het: men moet zich niet verbazen — de zaak is een tien jaren oud —, men ziet het, maar wanneer men dan komt te staan voor zoo'n plan, dan mist dat zijn bekoring niet, dan wordt daardoor een groote bekoring uitgeoefend. Er is een beweging, een activiteit in Holland, een streven om dat Java, dat reeds gedeeltelijk ontgonnen is, nog verder krachtig te ontginnen. Er is groote actie, de pols slaat heftig. Men verlangt met dat verre Insulinde te leven en te verkeeren, welnu, ik zou tot Zijn Excellentie willen zeggen: overbrug dien afstand. Het is op ethisch gebied niet minder het geval. Wanneer wij de redevoeringen nagaan die wij hebben aangehoord, en die ik mijnerzijds met groote sympathie heb vernomen, dan weten wij dat het Indische hart warm klopt voor het moederland.

In die brochure wordt niet alleen van de telegraphische gemeenschap gesproken, men spreekt er, — en iets phantastisch is zeker daarin ook gelegen — van „geluiden”. Welnu, Mijnheer de Voorzitter, laten wij ons oor te luisteren leggen, laten wij luisteren naar, letten op hetgeen in Indië geschiedt, laten wij zorgen te weten, goed, secuur en snel te weten, wat daar in Indië omgaat. Daarom zou ik Zijn Excellentie met grooten aandrang willen toeroepen: Tast toe en denk aan het bekende spreekwoord:

Gaap als men u den lepel biedt,
Namaals, vriend, krijgt gij die niet.

De heer Kuyper: Mijnheer de Voorzitter! Niet geheel zonder reserve, maar toch ongedwongen meen ik niet alleen, gelijk de vorige spreker, aan den heer Minister een woord van dank en hulde te moeten brengen, maar ook een woord van sympathie te zijnen aanzien te moeten spreken.

Ik stel dit op den voorgrond, omdat m. i. onze partijgedeeldheid in Nederland fout gaat, zoodra zij ook maar eenigszins — het geval van absolute noodzakelijkheid uitgezonderd — zich gaat mengen in onze koloniale politiek. Ik heb in de eerste periode, toen ik in de Staten-Generaal aan de debatten deel nam — dat was in 1874 — het genoegen gehad van zeer nabij kennis te maken met den heer Fransen van de Putte en wanneer ik eenerzijds met hem en anderzijds met den heer Elout van Soeterwoude, die destijds op het Bezuidenhout hier ter stede woonden, de koloniale zaken besprak, bleek mij telkens beiderzijds en de behoefte om één lijn te volgen, maar ook de innerlijke drang van dat te moeten doen, en de overtuiging van dat te kunnen doen. Een Kabinet beschouw ik voor mij altoos als in zijn centrum aan zeer fijngevoelige beginselen rakende, maar ingesloten tusschen de twee Departementen van Buitenlandsche Zaken en van Koloniën. Buitenlandsche Zaken gaat dan ook altijd voorop en Koloniën sluit. En zooals wij nu in de buitenlandsche politiek niet dan in de uiterste noodzakelijkheid onze politieke gedeeldheid zullen mengen, maar daarentegen tegenover het buitenland altoos zullen toonen, dat wat onzerzijds door de Regeering tot dat buitenland gesproken wordt, komt namens en onder het gezag van geheel het Nederlandsche volk, meen ik, dat wij ook op koloniaal gebied moeten zeggen: wat naar ginds uitgaat is één stroom, één beweging, één actie die uitgaat van Neder-

(Kuyper.)

land als zoodanig. Men moet in Indië onder de inlanders geen andere overtuiging hebben dan dat men te doen heeft met Nederland en het volk in zijn geheel.

Ik stel dit op den voorgrond, omdat het mij zoo'n oorzaak van vreugde is geweest, dat ook deze Minister getoond heeft in die richting het koloniaal beleid te willen voeren. Doch, zooals ik zeide, zijn er zekere punten geweest, waarbij een zekere reserve niet geheel ongepast is. Bij zes van die punten wensch ik een kort oogenblik stil te staan.

Het eerste punt betreft de positie van den Gouverneur-Generaal.

Er is van meer dan één zijde vrij krachtig bij Zijn Excellentie op aangedrongen de telegrammen, die bij zijn optreden tusschen hem en den Gouverneur-Generaal zijn gewisseld, op dit oogenblik publiek te maken. De heer Minister heeft gemeend daartegen bedenkingen te moeten opperen. Eerst een zeer zwakke, uiteraard niets zeggende. Die eerste bedenking toch was alleen, dat het niet de gewoonte was.

Nu kunnen er allerlei dingen zijn van gewoonte, waaraan men zich in den regel houdt zoolang er geen extra-ordinaire casus is ingetreden, maar die alle zeggingskracht en kracht verliezen, zoodra er opkomt een evenement, dat vroeger nooit opgekomen is. En dat was hier metterdaad het geval. Ik mag hierover spreken, omdat ik zelf, in 1901 als Minister optredende, terwijl er toen in Indië was een Gouverneur-Generaal, niet van de richting van het optredende Kabinet, natuurlijk voor dezelfde vraag stond. De heer Minister zal wel willen gelooven, dat de heer van Asch van Wijck als Minister van Koloniën die zaak niet heeft afgedaan zonder ze te brengen in den Ministerraad. De heer Minister heeft een kleine feil begaan, als ik het mag zeggen, van te hebben gesproken van de heeren Rooseboom en Idenburg, maar dat was niet zoo, want bij het optreden van het Kabinet, toen de heer Rooseboom Gouverneur-Generaal was, was niet de heer Idenburg, maar de heer van Asch van Wijck Minister van Koloniën; de heer Idenburg is eerst als Minister van Koloniën opgetreden na het sterven van den heer van Asch van Wijck. Wij stonden dus toen voor dezelfde casus. En nu vraag ik, of er toen hetzij van liberale zijde, hetzij van de rechterzijde, in de pers, in de Kamer of waar ook iets is opgeworpen van het debat, waarvoor wij op het oogenblik staan. Er is destijds geen lettergreep geuit van hetgeen wij nu in de pers in de Oost en hier in de Kamer zoo breed gemotiveerd hebben gezien.

Ik weet natuurlijk letterlijk, wat er toen getelegrafeerd is naar den heer Rooseboom en ook letterlijk wat zijn antwoord is geweest, en in die wisseling van gedachten is geen enkel oogenblik iets voorgekomen, wat niet — als men het gewenscht had — onmiddellijk met open kaart voor het publiek had kunnen worden gelegd. Wat toen behandeld is in die telegrammen, was niets anders dan de puur formeele gedachte van medewerking of niet-medewerking. Maar nu gevoelt men wel, dat, waar op het oogenblik de verhouding tusschen den Gouverneur-Generaal en den Minister van Koloniën en in de Kamer en in de Indische en in de Nederlandsche pers bestreden en bekampt is op een wijze, die aan bitterheid zich geen oogenblik heeft gespeend, de Minister nu geen recht had zich te beroepen daarop, dat het geen gewoonte is die telegrammen publiek te maken. Die reden verviel natuurlijk geheel. Men staat hier voor een geheel ander geval en het was dus noodzakelijk andere maatregelen te nemen.

Natuurlijk moet ik er in berusten als de Minister zegt: ik doe het niet. Ik wensch geen motie voor te stellen om den Minister er toe te dwingen, maar de Minister zal moeten toegeven, dat hij door zijn pertinente weigering de aanleiding is geweest om onder het publiek, dat den heer Idenburg niet goed gezind is, het gerucht uit te strooien, dat er wat achter heeft gezeten.

De Minister zou natuurlijk niet weigeren die telegrammen te publiceeren als er niets in stond. Stond er niets anders in dan een vraag om medewerking en het antwoord daarop, dat die medewerking gaarne zal worden verleend, wat ter

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

wereld zou dan den Minister weerhouden eenvoudig de stukken hier bloot te leggen? Maar wanneer hij dit zoo pertinent tegen alle verzoeken van de Kamer in weigert, dan vraag ik hem zelf: is het dan onnatuurlijk dat het publiek er het zijne van denkt, en dat dan het publiek, dat gaarne het prestige van den heer Idenburg drukt, zegt, dat men het wel begrijpt: die telegrammen zijn gewisseld en daarvan mag niets worden publiek gemaakt; dat is heel vriendelijk van den heer Minister, want hij gevoelt wel, dat daardoor de heer Idenburg in een kwaad daglicht zou komen; hij gevoelt dat dus niet te mogen doen en dat is te prijzen en te loven; maar uit dat alles blijkt wel, dat de heer Idenburg niet goed heeft gedaan; de heer Idenburg heeft gecedeerd; de heer Idenburg is van zijn beginsel afgegaan; de heer Idenburg heeft zijn overtuiging geloofchend, zooals dat dan ook van meer dan één kant openlijk uitgesproken is.

Nu een tusschen-opmerking. De heer Minister heeft ook over die opinie van de pers zich uitgelaten, en op een wijze die maakt dat ik, als minnaar van de pers, daar toch een klein protest tegen moet laten hooren. Ik heb ook wel beleefd den tijd toen vooral hier in de Eerste Kamer de pers zoo beschouwd werd als „de krant”, en wat gaf men om „de krant” in die conservatieve dagen? Wanneer men gelegenheid had om eens op „de krant” zoo wat af te geven, dan was dat voor de heeren een genot. Intusschen is sedert de geheele positie van de pers, en van Regeering en Kamer tegenover de pers een gansch andere geworden. Ik beweer niet dat de Minister zelf betrokken was bij de uitingen der pers, waarover wij het thans hebben, want hij heeft te recht gezegd, dat hij zelf daar niet debet aan was, maar geheel afgescheiden daarvan heeft elke partij, die in de politiek meestrijdt, ook haar afspiegeling in de pers, en tusschen die pers en de partij in de Kamer, bij de stembus of in het Kabinet, bestaat natuurlijk zekere verwantschap. Die pers is maar niet: eenige mannen die een krant uitgeven. Neen, integendeel. De pers is geworden in heel Europa en ook in ons land metterdaad een politieke macht, de gevaarlijkste macht, omdat zij oncontroleerbaar is, maar ook in zooverre de nuttigste macht, omdat zij geheel vrij spreekt. Nu had, dunkt mij, de Minister, nu hij gewezen was op hetgeen in de pers gezegd was, op uitlatingen, die ik hier niet nog eens behoef aan te halen, ook moeten gevoelen, dat hij eenvoudig met de verklaring, dat hij aan wat daar in *De Locomotief* geschreven was, persoonlijk geen aandeel had, niet van de zaak af was. Hij had moeten gevoelen, dat in de wijze waarop de pers van links en in Indië, en hier, zich zoo kras had uitgelaten, lag een element, waarmede hij wel had moeten rekening houden, en waartegenover hij juist het geheim van zijn telegrammen niet had mogen volhouden; hij had moeten gevoelen, dat op hem als Minister van Koloniën de dure verplichting rust om, wanneer hij den Gouverneur-Generaal handhaafde — natuurlijk, hij kon een einde aan diens bewind gemaakt hebben, — maar wanneer hij hem handhaafde, het prestige van dien Gouverneur-Generaal hoog te houden, en dat lijdt natuurlijk schade, indien door het geheim houden van de telegrammen zulk een vermoeden in breedten kring kon worden opgemaakt.

Mijnheer de Voorzitter! Er is nog meer. Daarmede is de zaak nog niet beklonken. Het is niet alleen de zaak van die telegrammen, die de positie van den Minister tegenover den Gouverneur-Generaal min of meer omsluiert heeft. En nu kom ik op de pers terug, op dat punt, dat den Minister zeer zeker persoonlijk raakt.

De Minister heeft namelijk aan het groote stembusdebat deelgenomen. Nu zal ik niet komen op den bezem in den mast enz. Daarover is genoeg gezegd en afgehandeld. De Minister heeft, zeer begrijpelijk, gezegd: ik kan niet met elk referaat van mijn speech meegaan, en toen heeft de Minister een zekere voorkeur gegeven aan *De Telegraaf*. Hij heeft tegenover hetgeen van zijn referaat opgenomen was in andere bladen, gewezen op hetgeen er van stond in *De Telegraaf*. Nu heb ik die *Telegraaf* opgezocht, en ik vind in die *Telegraaf*, dd. 7 Juni, beweerd — ik weet

niet of het waar is — dat de Minister destijds als candidaat letterlijk dit zou gezegd hebben:

„De politiek, die thans in Indië gevoerd wordt”, — Mijnheer de Voorzitter! Het is natuurlijk de Gouverneur-Generaal, die ze voert — „leidt het land ten verderf.”

Nu zou ik zeggen: dat is kras genoeg, maar daar heeft de spreker van dien avond het niet bij gelaten, hij heeft er iets bij gezegd:

„Met een brekend hart is spreker uit Indië gescheiden.”

Nu is „een brekend hart” een vrij sterke uitlating. Ik heb het eens nagezien in het Grootte Woordenboek, en daar wordt gezegd, dat het een uitdrukking is van de hevigste ontroering des gemoeds. Nu mag worden gevraagd: wanneer de Minister den kijk op iemand heeft, dat hij een politiek voert, die het land ten verderf leidt en daarover zich uit met de hevigste methode, die er bestaat om ontroering te kennen te geven, is het dan zoo onnatuurlijk, dat het publiek, naderhand hoorende hoezeer de Minister met dienzelven Gouverneur-Generaal ingenomen is, vraagt: wat is er gebeurd — het kan toch niet wezen, dat de Minister veranderd is van opinie, natuurlijk niet — zou de zaak ook zoo kunnen zijn, dat de Gouverneur-Generaal om nog een jaar aan te kunnen blijven zooveel water in zijn wijn had gedaan, dat de tint, die men dan nog aan den wijn zag, van water weinig verschilde?

Nu heeft de Minister anderzijds — ik zal die citaten niet voorlezen — zich over dien Gouverneur-Generaal als Minister in de Tweede Kamer uitgelaten met zulk een prijzen, zulk een lof, zulk een optilling in de hoogte van het politieke beleid, zou ik bijna zeggen, dat wij de vraag zouden kunnen stellen: als de heer Minister een Gouverneur had moeten uitzoeken, zou hij er dan wel ergens een hebben kunnen vinden, die voor zijn besef met den heer Idenburg op één lijn stond? Ik kan mij niet voorstellen, dat de Minister — laten wij nu den heer van Deventer nemen — van den heer van Deventer met meer lof zou kunnen spreken van zijn standpunt, dan hij nu gedaan heeft van den heer Idenburg.

Ik houd niet van citaten; ik heb ze wel bij mij, maar de heer Minister weet wel wat hij gezegd heeft en de leden van deze Kamer ook, ik zal dus hieromtrent niet verder aanhalen. Ik laat op het oogenblik de vraag daar hoe de Minister hetgeen hij gezegd heeft, voor zich zelf verantwoordt, maar waar de Minister telegrammen weigert te publiceren en van andere zijde nu hemelhoog verheft denzelfden man, die eerst was beschuldigd van het ten verderf voeren van Indië, van zulk een moord of wat ook, dat de Minister met de hevigste ontroering zijn hart bijna voelde breken, daar gevoelt iedereen, dat er wat moet gebeurd zijn. Nu schuift het publiek dat op den heer Idenburg en het onderstelt gedurig, dat de heer Idenburg natuurlijk geheel en al moet zijn bijgekomen.

De Minister zegt nu: ik heb toch gezegd, dat ik medewerking heb gevraagd en dat mij die is verleend. Volkomen juist, maar ook dan nog blijft de vraag: is die medewerking verleend, zooals het tusschen den heer Rooseboom en den heer van Asch van Wijck indertijd is gegaan, zonder dat het standpunt zelfs werd aangeroerd?

Men zal gevoelen, dat de Minister die zaak niet zoo kan laten liggen; hij dient zich daarover nader uit te spreken. Daarom zou ik aan den heer Minister willen vragen, — ik vraag niet te veel, ik laat de telegrammen rusten, ik laat dat alles rusten — maar of hij hier publiek verklaren wil, dat bij de tot stand gekomen samenwerking de heer Idenburg geen enkele concessie heeft gedaan waardoor zijn karakter aangetast of zijn overtuiging werd verzaakt.

Ik kom nu tot het tweede van de zes punten die ik even wenschte aan te stippen als inleiding tot het principieele betoog, dat daarna zal komen. Dit tweede punt is, evenals het eerste, op de meest sympathieke wijze door den Minister

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

behandeld; de leden zullen gevoelen, dat de opmerkingen die ik mij veroorloofd heb, niets afdoen aan de sympathie waarmee de Minister over den heer Idenburg gesproken heeft.

De Minister is in de tweede plaats ook in bespreking geraakt over de quaestie van Soemba en Flores, en hij heeft laten doorschemeren, dat formeel metterdaad aan de bedoelde ordonnantie wel iets hapert. Mijnheer de Voorzitter! Dit is mij geheel uit het hart gesproken; ik ben dat met den Minister volkomen eens. Art. 21 van de ordonnantie over de instelling van de missie op Soemba en Flores luidt:

„In vorenstaande bepalingen kunnen geen veranderingen worden gebracht dan met goedvinden van de Zending der Gereformeerde Kerken in de Nederlanden.”

Ieder gevoelt terstond, dat dit formeel niet correct is. Daar is metterdaad staatsrechtelijk een feil in. Dit is een uitdrukking die zou kunnen gaan, indien sprake was van een contract tusschen het Rijk en die Gereformeerde vereeniging. Die uitdrukking kon er ook in staan, indien er een concessie was verleend. Maar zij kan natuurlijk hier niet door den beugel, daar het niet aangaat, dat de Gouverneur-Generaal zijn gouvernementele macht onder den ban stelt van een buiten het Gouvernement staande vereeniging.

Ik ken den Gouverneur-Generaal persoonlijk zeer van nabij, en ik ben volkomen zeker, dat wanneer er overleg wordt gevoerd, deze dadelijk zal zeggen: dat moeten wij op een of andere manier verbeteren. Ook hier kan ik dus niet anders dan mijn volle sympathie aan den Minister betuigen, altoos wel met dien verstande, dat men zich niet moet inbeelden, dat de Gouverneur-Generaal de zaak zelf die het hier geldt zou te niet doen. Dit zou natuurlijk vlakweg tegen zijn overtuiging ingaan, en een terugkeeren zijn tot wat met de verantwoordelijkheid van een ander Minister van Koloniën geschied is. Ik behoef den Minister niet te zeggen, dat bij een aantasten van de zaak zelf een verzoek om ontslag van den Gouverneur-Generaal hier zeer spoedig per telegraaf zou binnenkomen. Maar ik ben daar niet het minst bang voor.

Ik ben het dus volkomen met den Minister eens, dat hier staatsrechtelijk een fout is begaan. Wanneer men nu ziet, hoe dikwijls hier in Nederland, waar wij met al de macht van intellect zitten voor een Regeering van 6 miljoen menschen, dikwijls nog allerlei kleine abuizen worden begaan, en men stelt daar tegenover, dat men in Batavia en Buitenzorg over 40 miljoen menschen met veel minder capaciteiten en een veel kleiner personeel te handelen heeft, dan zal ieder toestemmen, dat het begaan van een dergelijke fout niet iets is waardoor aan het prestige van het Gouvernement in Indië maar in het minst afbreuk wordt gedaan.

In de derde plaats is er in de andere Kamer gehandeld over de circulaire van 3 September 1913. Welnu, ook wat die circulaire betreft heeft de Minister aangetoond — zoo goed, dat ik niet weten zou hoe een ander het beter zou doen — dat de Gouverneur-Generaal hier volkomen vrij uitgaat.

Hij heeft aangetoond, dat hetgeen gebeurd is op Posso en in Menado metterdaad gold een daar opgekomen verkeerd toestand. Er was aan het Nederlandsch Zendelinggenootschap toegekend een subsidie van f 5000, een bedrag dat zelfs overtrof alle uitgaven die het zendingsgenootschap voor de missie gedaan had. Het spreekt vanzelf dat dit niet kon worden bestendigd. En de bestuurder had zich zelfs verbonden te moeten komen aan de benodigde gelden.

Nu heeft de Minister te recht aangetoond, dat dit het niet kon geweest zijn een poging om zijn sympathie te winnen door na zijn optreden toe te geven wat niet toegegeven kon worden, maar dat het hier een zaak gold die sedert 1907 aan de orde was, die in 1910 weder was opgekomen en nu regelmatig was afgedaan door eenvoudig te bepalen dat voortaan de directeur van onderwijs over het te geven subsidie beslissen zou. Ik kan niets anders zeggen dan dat ik in deze met den Minister volkomen akkoord ga.

Een vierde punt is ter sprake gekomen, dat was de Sarekat Islam.

Wat het daarmede gebeurde betreft, heeft de Minister niets

anders gedaan dan zijn volle sympathie te betuigen met de houding van den Gouverneur-Generaal. Ik heb dit te meer op prijs gesteld, omdat die beweging van de Sarekat Islam in Indië niet op zich zelf staat. Gelijk wij weten heeft in Engelsch-Indië in 1905 een soortgelijke, maar veel brutaler beweging plaats gehad. Die beweging is uitgebroken, ik zal het niet behoeven te zeggen, te Chandernagor en is van daar doorgestaan en heeft geleid tot een boycot voor langen tijd over een breede strook van alle Europeesche waren. Dit was dus een zuiver economische quaestie, maar die toch tevens een nationaal karakter droeg en wel een nationaal-religieus karakter. In ons Indië had de beweging een Islamietisch karakter.

De Minister heeft op de handelingen van den Gouverneur-Generaal geen aanmerkingen gemaakt, integendeel, hij prijst het staatkundig beleid van den Landvoogd, dat daarbij uitgekomen is.

Als vijfde punt is aan de orde gekomen de schoolquaestie.

Daarover behoeft ik na het schoone betoog van den vorigen geachten spreker mij niet breed uit te laten.

Er volgt uit hetgeen wij lezen op bladz. 217 van de *Handelingen* van de Tweede Kamer, dat de Minister pertinent beoofd heeft dat hij de subsidie-regeling zooals die bestaat, zal handhaven, ja zelfs, dat hij geen vinger zal uitsteken om er eenige wijziging in te brengen.

In de tweede plaats heeft de Minister op bladz. 216, eerste kolom, van die *Handelingen* uitdrukkelijk verklaard, dat, daar waar een school van de missie was opgericht, de ouders van de kinderen die daar school gingen, zich zeer spoedig met het daar gegeven onderwijs ingenomen verklaarden, en dus tegen missie-onderwijs als zoodanig geen bedenking bestond.

Wat het punt van de facultatiefverklaring betreft, heeft de Minister geheel mijn sympathie en is hij, naar mijn meening, zelfs verder gegaan dan noodig was; het facultatieve onderwijs behoeft niet te worden doorgevoerd wanneer een gouvernementsschool staat naast die der missie. Van mijn kant meen ik, dat, wanneer kinderen van ouders die voor die kinderen geen godsdienstonderwijs wenschen, de school bezoeken, aan dien wensch der ouders volkomen behoort te worden toegegeven; men moet geen onderwijs geven waarvan de ouders liever niet gediend zijn.

Er is door de heeren van Deventer en Tydeman over gesproken, dat dan toch het inlandsch onderwijs geheel neutraal moest zijn.

Neen, zegt de Minister, dat behoeft niet, en in dit opzicht heeft hij zich weder geheel geschaard aan de zijde van hen, die steeds het antirevolutionnaire beginsel hebben aangenomen, zelfs heeft hij, wat nog al frappant was, gezegd: men schrijve gerustelijk op het bord in de school: de vreeze des Heeren is het beginsel van alle wijsheid. Een ontzettend sterke uitlating van den Minister, want wij weten allen, dat dit het punt is waarom wij in den lande als fijnen, igitur als dommen, in den hoek worden gezet, juist omdat wij meenen dat de vreeze des Heeren het begin is van alle wijsheid. Gaat uw gang, zegt de Minister, ik heb er niets op tegen, dat dit in de school op het bord wordt gezet. Hij heeft zich overigens zoo vrij als het kan op het punt van de facultatiefstelling uitgelaten, en zich verzet tegen hen die deze willen inperken, zoodat hij zich geheel begeeft in de richting als waarin steeds door ons is gegaan. Alleen op het punt van de „behoefte” scheen het een oogenblik alsof er iets haperde. Maar dat mag toch niet het geval zijn, want hij heeft zich vereenigd met de clause van den heer Keuchenius. Ik behoef den Minister niet te zeggen, en ik behoeft ook niet alles voor te lezen, dat de heer Keuchenius uitdrukkelijk heeft gezegd: indien zulk onderwijs bijval vindt, dan blijkt daaruit de behoefte, en dan volgt daaruit zeer natuurlijk, maar ook niet anders, dat wanneer op een school geen kinderen komen, er geen subsidie wordt gegeven, doch dat omgekeerd, zoodra op een school de kinderen in genoegzaam aantal verschijnen, men kan zeggen, dat dit onderwijs bijval vindt en de behoefte er aan gebleken is.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

Nu is er intusschen een punt, straks in het breede reeds door den heer Bavinck besproken en waarover ik dus kort kan zijn, dat n.l. de Minister in zijn laatste Memorie van Antwoord op bladz. 15 zich, nu ja, eenigszins weifelend heeft uitgelaten. Mij heeft dit niet bevreemd. De Minister zit in het schuitje en hij moet met dit schuitje oproeien tegen een dubbelgaanden stroom. Hij heeft een riem rechts en een riem links. Zoo dikwijls hij met den riem rechts aan het trekken gaat, ergeren zich de heeren van Deventer en geestverwanten, en moet dit toch weer aan die heeren worden goed gemaakt. Maar ziet hij nu, dat toch alleen met den riem rechts vooruit te komen is; dan doet hij ook met den riem links een zwaai, maar even boven het water, zoodat hij het water niet raakt, onderwijl de riem rechts diep onder het water gaat en zoo gaat de schuit dan toch recht vooruit. Het komt mij daarom voor dat men den Minister wel eenigszins onrecht heeft aangedaan. Ik wil dit zelfs toepassen op het gebroken hart. Wij hebben ons allen kunnen overtuigen van den volmaaktten gezondheidstoestand van den Minister, en weten, dat zijn hart nog op de rechte plaats zit en dat hij zich nog duchtig weet te weren. Ik beschouw die uitdrukking in de verkiezingsdagen geuit, dan ook niet anders dan als een uiting van temperament. Ik ben langzamerhand op jaren gekomen, ik heb met vele menschen omgegaan en ik heb altijd opgemerkt, dat men veel te weinig rekening houdt met iemands temperament. Men komt zoo licht onder sterke stroomingen, waarin men zijn eigen persoonlijk denken min of meer verliest; men komt zoo licht onder den indruk van de psychiologie de la foule en zegt dan de dingen anders dan men ze zelf gevoelt. In die dagen is dan ook den Minister overkomen, wat ons onder die pressie zoo dikwerf overkomt, dat men een oogenblik enkel hoort wat van rechts of links wordt gesproken en in die foule van gedachten zich zelf verliest, en met de uitingen van anderen medegaat.

Ik heb daarom straks die uiting moeten aanhalen, omdat men er ook van buiten af zich op beriep, maar ik voor mij kan haar best verklaren en geloof niet, dat de Minister daarom zulk een amphibie behoeft te zijn. Ofschoon ik die woorden niet goedkeur, en ze eerder zou hebben verwacht bij dames, die nog al eens spoedig heftig ontroerd zijn of lijden aan een gebroken hart, zoo begrijp ik toch, dat er wel eens oogenblikken zijn, waarin men onder den druk van de foule den kluts kwijt raakt. En daar komt dan nog bij, dat — en daarvan heeft de heer Bavinck werkelijk niet te veel gezegd — als links nu maar met den riem boven het water blijft, rechts met den anderen practisch door den stroom heengaat.

Nu is het natuurlijk heel moeilijk voor den Minister om, nu hij dit eenmaal heeft gezegd, het weer terug te nemen, maar ik zou willen vragen: laat de Minister dit ten minste doen, laat hij duidelijk in deze Kamer het uitspreken, dat hetgeen daar in theorie staat, niet door hem bedoeld is als dwingend te zijn voor den Gouverneur-Generaal, die er nu is, noch ook voor den Gouverneur-Generaal, die komen kan, noch ook voor zijn opvolger, want dat hij, door hetgeen daarnaast gezegd is, duidelijk genoeg verklaard heeft, dat, zoo de facultatiefstelling goed en normaal doorgaat, dit bij hem vanzelf een wegneming is van alle theoretische bezwaren, die sedert waren opgekomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dus duidelijk genoeg te hebben aangetoond, dat ik het met den Minister eens ben en de Minister het eens is met de anti-revolutionnaire partij en dat wij ons aan de rechterzijde op geen enkel van de genoemde punten hebben te beklagen, dat wij niet anders kunnen zeggen dan dat het ons is medegevallen. Maar juist daarom zou ik wel de vraag willen neerleggen of die milde gevers, die in Juni die f15 000 hebben geschonken om in Indië een gansch anderen toestand in het leven te roepen, nu toch eigenlijk hun geld, zoo mogelijk met interest, niet moesten terug hebben. Want men zal toestemmen: die menschen komen volkomen gedupeerd uit. Hun toch is duidelijk gezegd: de zaken gaan verkeerd, geeft ons geld, dan zullen wij trachten het Ministerie te doen vallen, dan gaat vanzelf ook Idenburg weg en krijgen wij een gansch anderen toestand in Indië. En nu komen die menschen met den kous op den kop thuis, want

er gebeurt niets. Integendeel moeten zij nu hooren, dat in het nieuwe Kabinet de Minister dien Gouverneur-Generaal in plaats van hem min of meer te krenken, in de hoogte heeft, zóó dat ik mij niet herinner, dat ooit over een Gouverneur-Generaal in de Staten-Generaal met zooveel lof gesproken is, als nu geschied is door dezen Minister over den heer Idenburg. Zij moeten zich een beetje als misleid en bedrogen gevoelen, en nu zullen die menschen natuurlijk hun geld wel niet terugvragen, maar eerlijkheidshalve moest men zeggen: daar hebt gij het terug.

Ik kom nu aan mijn laatste punt: de Indische partij, waarin betrokken is het triumviraat van de heeren Tjipto, Soewardi en Dekker. Ik kan ook hier weer niet anders zeggen of ik ga ook in dit opzicht weer geheel met den Minister mede. Hij heeft niets anders gesproken dan hetgeen ook ik uitspreken zou, wanneer ik op 's Ministers plaats gezeten was. De geachte afgevaardigde, de heer Bavinck, heeft zooveel er op gewezen, dat in 1885 zulk een ommekeer tot stand gekomen was in de koloniale politiek bij overeenkomst tusschen de verschillende koloniale Mogendheden. Mag ik nu van 1885 teruggaan op 1878 en wijzen op *Ons Program*, waarin getuigenis gegeven is van het antirevolutionnaire beginsel? Wat lees ik nu in dat Program op bladz. 332 van de 5de editie? Daar wordt het denkbeeld op den voorgrond gesteld dat Nederland tegenover Indië heeft op te treden als voogd, en dan staat er:

„Van voogdij, let wel, niet om deze volkeren aldoor onmondig te houden, maar om ze te nemen voor wat ze zijn, d. i. voor onmondigen en alsnu tegenover deze onmondige natien de drieërlei verplichting te aanvaarden, waaronder elk voogd tegenover zijn pleegkind staat: a. om het redelijk op te voeden, b. om zijn bezit te zijnen meesten bate met overleg te beheeren, en c. om het in de toekomst, zoo God dit wil, het innemen van zelfstandiger positie mogelijk te maken.”

Nu heeft men er in sommige kringen hier te lande verwondering over uitgesproken dat daar zoo iemand als Douwes Dekker, als Tjipto en als Soewardi, dat idee had durven uiten om Indië vrij van Nederland te maken en de bevolking aldaar te maken tot een vrije en onafhankelijke natie.

Mijnheer de Voorzitter! Het komt mij voor, dat men zoo niet spreken mag, dat het zeer zeker een jammer voor elk volk is dat het niet zelfstandig leven kan, dat het voor elk volk goed kan zijn zich aan de tijdelijke voogdij van een ander volk te onderwerpen, maar dat ook nooit uitsterven mag, of het volk gaat verloren, de begeerte en het verlangen om een vrij volk, een onafhankelijke natie te worden. Voor zoover dus die heeren in dien zin gesproken hebben, zie ik niet in dat zij iets misdien hebben. Het eenige wat hun ten laste kan worden gelegd, is, dat zij hebben gedaan als een jongen van 10 of 11 jaar die om handlichting, venia aetatis, vroeg. Dit is de geheele quaestie. Evenals men iemand van zoodanigen leeftijd, die dit wilde gaan doen, eenvoudig zou uitlachen, mag men zich ook vroolijk maken over de opinie die door die heeren geuit is. Maar dit neemt niet weg, dat, al is de uiting op zich zelf af te keuren, zij zich bij die uiting toch hebben schuldig gemaakt aan het geven van zwaarwichtige redenen van misnoegen, zooals art. 442 van het Burgerlijk Wetboek zegt, zoodat de Gouverneur-Generaal het recht had, dat daar is aangegeven, tot het nemen van den maatregel van opsluiting of interneering. Maar zoodra mocht blijken dat die heeren het verkeerde van hun handelingen hebben ingezien en er voor willen instaan dat geen repetitie van het begane kwaad van hen te duchten is, dan kan van clementie zeer zeker te hunnen opzichte sprake zijn.

Nu heeft de Minister de zeer voorzichtige uitdrukking gebezigd, dat het de Gouverneur-Generaal is, die in deze heeft te oordeelen. Waar de zaak thans zoo staat, kan ik niet anders zeggen, dan dit ik niet meega met hen, die op zich zelf de actie van de heeren in hun gemoed hebben afgekeurd. Ik begrijp integendeel, dat die toon in hun hart moest opkomen en sympathiseer over het geheel met het idee van den Minister

11de VERGADERING. — 7 JANUARI 1914.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

om te zien of die heeren tot beter inzicht komen en de zaak verder ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal in Indië over te laten.

Het denkbeeld nu van de voorgedij wensch ik daarom iets nader op den voorgrond te stellen, omdat dunkt mij, van de vraag of men dat beginsel van die voorgedij accepteert of niet, onze geheele koloniale politiek moet afhangen; dit is metterdaad, gelijk Jhering zegt in zijn beroemd „Der Zweck im Recht”, een van de factoren, waarmede men heeft te beoordeelen of een handeling rechtvaardig is of niet.

Nu wil ik wel zeggen, dat wij, anti-revolutionnair, er steeds op hebben aangedrongen om in de geheele leiding van onze koloniale politiek niet het verkeerde beginsel te maintainereen van vroeger en ook niet het ondoelmatige beginsel van kolonisatie aan te nemen, maar ons geheel te houden aan het beginsel van voorgedij. Men heeft dit ook wel genoemd de ethische politiek; men noemt het in Duitschland Kultivationspolitik; maar de naam doet niets ter zake. In Duitschland hebben mannen als Fabri, Schäffler, Roscher en anderen, meer dan wij, zich bezig gehouden met de classificatie van onderscheidene soorten van koloniale politiek.

Ik ga daar niet op in; in hoofdzaak komt het neer op wat ik in 1878 in *Ons Program* schreef, dat men kan hebben een veroveringspolitiek, die op exploitatie geschoeid is, maar daarvan is bij ons geen sprake. Voor ons blijft er niets over dan een voorgedijpolitiek, de verplichting om het volk, dat aan onze zorgen is toevertrouwd, tot een hooger peil op te voeren.

Wanneer men dit aanneemt in den door mij bedoelden zin, dan moet men erkennen, dat van 1618 af, toen door Coen Batavia werd gesticht, tot op ongeveer de 70er jaren van de vorige eeuw door ons nooit anders dan een stellige politiek van exploitatie gevoerd is. Dit kwam al dadelijk aan de orde, toen men de Koloniën aan de Oost-Indische Compagnie overgaf, die geen hooger doel had.

Zoo wel Voetsius als de classis van Amsterdam hebben herhaaldelijk geprotesteerd tegen de wijze, waarop de geestelijke belangen door de Compagnie uit het oog werden verloren, maar het heeft niet mogen baten; de Compagnie is doorgegaan met de meeste winste te maken. Ik meen daarover te mogen zeggen, dat van den Bosch met het cultuurstelsel niet de ergste man is geweest. Wanneer men zich eenmaal op het standpunt van exploitatie stelt, is een doelmatig cultuurstelsel een van de beste wegen en middelen om een volk niet te zwaar te laten lijden.

Maar in ieder geval wij, anti-revolutionnair, hebben van meet af zoo kortdaat mogelijk tegen het cultuurstelsel partij gekozen; wij hebben het niet gewild; wij hebben gedaan, wat wij konden, om dit te bestrijden en uit te roeien.

Nu hebben wij met warme interesse gezien, dat ook aan liberale zijde, de conservatieven meer en meer het veld ruimen en, geleid door Fransen van de Putte, meer en meer de neiging kregen om insgelijks den ethischen weg in te gaan.

Alleen hebben wij daarbij altijd eenige vrees blijven koesteren, dat wij stonden voor het gevaar om de bestaande exploitatie te zien vervangen door een exploitatie van particulieren.

Ik weet niet of den heeren bekend is het werk van Werner Sombart, niet zoo lang geleden uitgekomen, het zeer interessante werk getiteld: „Der Bourgeois”. Daarin wordt Holland ook besproken, en heeft de schrijver, na alle details nauwkeurig te hebben nagegaan, zich op bladz. 185 over Nederland in dezer voege uitgelaten:

„Vielleicht sind die Vereinigten Provinzen diejenigen Staaten, wo der Kapitalistische Geist zum ersten Male zur vollen Entfaltung gelangt ist, wo er nach allen Seiten hin eine gleichmässige, bis dahin unbekannte Entwicklung erfahren und wo er von einem ganzen Volke zum ersten Male Besitz ergriffen hat.”

Die opmerking was voor den toenmaligen toestand metterdaad juist. Ik verheug mij er in, dat de anti-revolutionnaire partij van meet af zich daartegen zoo sterk mogelijk verzet heeft, en meer nog, dat, waar die partij op verre na niet bij machte was om zelf dat kwaad te breken, zij toen in de libe-

ralen, die onder de leiding van Fransen van de Putte medegingen, steun en hulpe heeft gevonden om aan het cultuurstelsel een einde te maken.

Dat is dan nu ook de wereld uit en wij zijn nu zoo gelukkig om, als ik mij zoo mag uitdrukken, voor dat materiele cultuurstelsel thans in de plaats te brengen het ethische cultuurstelsel, het stelsel namelijk niet om weder den Javaan door cultures te exploiteeren, maar om hem door een hogere cultuur onzerzijds te verrijken.

Wat is nu hetgeen een politiek, die zich op dit standpunt stelt, heeft te doen? Zij heeft drie dingen te doen. In de eerste plaats heeft zij het pleegkind zelf en zijn goed te verzorgen. In de tweede plaats heeft zij het pleegkind op te voeden voor het straks innemen van een zelfstandige positie in de maatschappij. En in de derde plaats heeft zij het bij ontstentenis van de ouders de zedelijke opvoeding te geven, die anders van de ouders op het kind zou zijn uitgegaan.

Nu meen ik, dat het zaak is om thans vooral met alle kracht hierop te wijzen.

Azië beleeft thans een réveil, niet een Christelijk réveil, maar een réveil van den Aziatischen geest. Dit dagteekent van den oorlog tusschen Japan en Rusland, en is vandaar uit naar China, naar Engelsch-Indië, naar Perzië, naar alle deelen van Azië doorgegaan. Men weet het, men bemerkt het aan alle zijden, dat Azië wakker geworden is. Het heeft jaren lang geslapen en er stilzwijgend in berust, dat Europa in Azië alles te zeggen had, maar daaraan is een eind gekomen.

Juist nu dit réveil door Azië gaat en ook onze koloniën bereikt heeft, is het onze plicht en roeping te zien in welk moment wij verkeerden en te doen wat wij in dat moment tegenover de volken in onzen Archipel verplicht zijn. En dan ga ik er geheel in mede, dat men dat niet moet opvatten als een taak, die men het in zijn hand zou hebben om zoo maar gereed te maken. Men kan niet anders die taak volvoeren dan op dezelfde wijze als in ons eigen Europa in vroeger eeuwen is vervuld.

Het is eenvoudig een hersenschim om zich te denken dat wij, door wat dan ook, die volken van Azië nu in eens op hooger standpunt kunnen zetten. Wij hebben zelf in ons eigen land daarover eeuwen gedaan. Wanneer men wat ons eigen land betreft vergelijkt de toestanden, zelfs zooals zij nog in de 16de eeuw waren, met nu, dan gevoelt men hoe er, vooral ten plattelande, — en men heeft in Indië bijna met niets anders dan platteland te doen — toen toestanden bestonden, die met die van de inlanders op Java niet al te kleine overeenkomst vertoonden.

Maar juist omdat zulk een omwenteling, zulk een cultuur-aanbrengen, zoo langzaam gaat, is het te meer zaak om geen tijd verloren te laten gaan en kan de Minister niet genoeg worden aangespoord om die zaak ten ernstigste ter harte te nemen.

Het zij mij vergund daarbij te verwijzen naar Hongarije. Toen ik de eerste maal in Hongarije kwam — dat was vóór 1868 — was daar niets dan landbouw. Men kon daar overal op het platteland de Magyaren waarnemen in hun witten tabberd, met een riem om, maar van een rookenden fabrieksschoorsteen of iets dergelijks was geen sprake.

Dat heeft geduurd tot 1868. Eerst in dat jaar is door het sluiten van het nieuwe convent tusschen Oostenrijk en Hongarije een nieuwe mogelijkheid geopend voor Hongarije om van den landbouw op de industrie over te gaan. Nu was men in 1901 — dat is dus na een periode van 30, 31 jaar — zóó ver gevorderd, dat er toen reeds een industrie bestond met — ik hecht aan cijfers — 420 000 patroons, waaruit blijkt, dat het veelal een kleine industrie was, met daartegenover een half miljoen arbeiders.

Daar had men dus juist bij de plattelandsbevolking langzamerhand een zeer sterke industriële opwekking gekregen, zooals ik zeg: in 31 jaar; terwijl de grootindustrie, die destijds daar bestond, gerekend werd grootindustrie te zijn als er maar 10 of 12 arbeiders in één fabriek werkten, en van dergelijke ondernemingen had men er toen een 112.

Nu geloof ik, dat, wanneer men eens naging hoe dit wezen-

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

lijk groote resultaat in Hongarije verkregen is in betrekkelijk zoo korten tijd, men misschien een en ander vinden zou wat ook voor Indië bruikbaar zou zijn. Maar in elk geval moet de Regeering voorgeaan met twee dingen te doen: in de eerste plaats met de vakscholen zóó vast te laten ingrijpen dat er wel degelijk bij de bevolking zelf, bij den minderen inlander, kome een activiteit, een technische mogelijkheid die zij vroeger niet heeft gekend, en in de tweede plaats moet er gezorgd worden dat er geld komt.

Nu meen ik in dit laatste opzicht niet beter te kunnen doen dan den Minister te vragen of hij niet zijn argumentatie zou kunnen inruilen voor de mijne. Hij heeft namelijk een argumentatie gegeven door te wijzen op wat uit de spaar- en andere kassen die men in Indië heeft kan verkregen worden. Nu is, wanneer men de cijfers nagaat, dit al te gader nog geen 2 miljoen. Ook de Minister zal toestemmen: op een bevolking van 40 miljoen beteekent dat heel weinig. Vooral als men weet wat de grootste bedragen zijn die er zijn ingebracht — er kunnen, evenals in Nederland, allerlei menschen zijn die tamelijk groote sommen deponeeren — dan beteekent het al heel weinig. En nu zou ik den Minister wel deze vraag willen doen. Wij weten — het blijkt uit de cijfers — dat de bevolking in Indië elk jaar ongeveer 40 miljoen weggooit aan opium: 34 miljoen onder de regie, 4 à 5 miljoen aan de pacht, en daar is nog niet bij wat de pachter zelf int; men komt dus tot 40 à 41 miljoen.

Nu vraag ik niet of de Minister, met dit feit voor oogen, waar hij er in roemt dat wij na deze spaarkasactie van zoo veel jaren gekomen zijn tot een opsparring van 2 miljoen, zou willen zorgen dat dit geld uit die kassen niet zal worden weggenomen — daar heeft hij geen zeggenschap over —, maar of hij zou willen zorgen dat niet onder de bevolking een som van over de 40 miljoen aan opium zal blijven weggeworpen, zal blijven besteed, met schade voor het eigen wezen, met schade voor het huisgezin, en met schade voor de eigen activiteit.

Ik zou er in de tweede plaats op willen wijzen dat m. i. de decentralisatie van het bestuur steeds verder zal moeten gaan. Hoe meer men Java, wat het bestuur betreft, aan van hier komende manschappen onderwerpt, hoe minder men daar bevordert een bestuur dat metterdaad in den geest der bevolking zelf is ingeleefd; die twee categorieën, de uit de bevolking zelf opkomende en de van hier komende ambtenaren, staan geheel vreemd tegenover elkander. Hoe meer men daarentegen mannen uit de inlandsche bevolking zelf, die den inlander kennen, in betrekkingen brengt, hoe meer men den animo onder de bevolking opwekt. Daardoor zal men in de gelegenheid komen om de penurie onder de Europeesche ambtenaren te overwinnen: men zal er zooveel niet noodig hebben. En juist doordat men die penurie overwint, zal men vanzelf kiescheuriger kunnen zijn en kunnen maken dat men uitsluitend de zeer knappe en de zeer hoogstaande neemt. Dat is de quaestie juist. Als men staat tegenover zulk een volk als daar het geval is, moet men zelf zedelijk en geestelijk veel hooger staan dan men behoeft te staan om in ons land burgemeester van zelfs een kleine stad te zijn. Daaraan hapert het maar al te veel. Men heeft vele ambtenaren voor allerlei vakken van noode, maar men heeft hen niet en dan moet men dikwijls vrede nemen met minder geschikte personen.

Daarbij voeg ik nog gaarne dat ik zeer aan den Minister aanbeveel het aanmoedigen van de kennis der Nederlandsche taal. Er is geen enkele reden waarom men niet op geheel Java Nederlandsch zou spreken en ik zeg dat te meer, omdat reeds in 1620 een hoogleeraar te Utrecht in zijn nagelaten werken dat aan Nederland ten zeerste heeft aanbevolen. Het was destijds gewoonte om overal waar men koloniseerend optrad, zijn taal bij het volk te brengen en ik behoeft niet te zeggen dat dit op de Philippijnen, op Cuba en overal altoos het geval is geweest. Waarom leg ik daar nu vooral den nadruk op? Omdat wij nu voor het gevaar staan dat meer Engelsche literatuur in onze Oost binnendringt, een literatuur die veel rijker en breeder uitgaat dan de onze, en als het meer intelligente gedeelte der bevolking merkt dat het daarmee het verst komt, laat het 't Hollandsch liggen en neemt het 't Engelsch. En door die Engelsche literatuur komt de bevolking langzamer-

hand in een gedachtenwereld, die voor ons een gevaar zou kunnen opleveren.

Over de defensie zal ik niet spreken. Men weet hoe in 1898 Spanje heeft moeten aanzien dat de admiraal Dewey met zijn Amerikaansche vloot in een paar uur de Spaansche vloot die vóór Manilla geankerd lag aan splinters schoot. Welnu, bij een gevaarlijke combustie, die uit Europa licht naar Azië kan overslaan, spreek ik het uit dat zulk een oogenblik ook voor ons kan en zal komen als wij niet zorgen dat wij ook in Indië in staat ons tegen een aanval van buiten te verweren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot het laatste punt, dat van niet minder belang is, n.l. de hogere cultuur die moet worden aangebracht. Ik zie echter dat het één uur is en daarom verzoek ik u thans mijn rede te mogen afbreken om haar na de pauze voort te zetten.

De vergadering wordt voor een half uur geschorst en daarna hervat.

De heer Kuyper zet zijn rede voort en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer er sprake is van het opvoeren van een hogere cultuur, dan kan men m. i. die bevolking niet nemen als gelijkvloers gehuisd, maar moet men erkennen, dat elk volk, wanneer het in de cultuur zal treden, leeft in drie verdiepingen; dat men heeft de groote massa van de landbevolking, dat men daarnaast heeft de veel kleinere tweede groep, die gedeeltelijk tot hogere ontwikkeling is gekomen, en dat men daarboven heeft de kroon van het volk, de van hogere talenten voorziene personen, die de hogere leiding op zich kunnen nemen. Wanneer ik nu vraag, hoe wij daarmee in Indië staan, dan kan niet anders worden geoordeeld, dan dat de ontwikkeling daar op niet te vergoelijken wijze jarenlang veronachtzaamd is. Nu eerst, in latere jaren, en vooral onder de krachtige inwerking van het laatstelijk afgetreden Kabinet, hebben wij gekregen een breede inrichting van desascholen, die er ook vroeger wel ten deele waren, maar die nu, nog niet geheel, maar toch eenigszins een hooger karakter zullen kunnen erlangen. De standaardscholen tweede klasse zullen dan degenen, die iets hooger kunnen gaan, opvangen, en verder brengen, en voorts zal ook de inlander van de tweede orde, als ik hem zoo noemen mag, behoefte gaan gevoelen aan technische scholen, middelbare scholen, en ik voeg er ten slotte bij, aan een universitaire school.

Ik wensch er met allen ernst op aan te dringen, dat het denkbeeld om ook in Indië een universitair onderwijs in het leven te roepen, door Zijn Excellentie den Minister van Koloniën in zeer ernstige overweging moge worden genomen. Nederland staat als koloniale Mogendheid ten deze op een zeer achterlijk standpunt, een achterlijk standpunt, dat ons niet tot eer strekt. Wanneer ik vraag: hoe is het in Engelsch-Indië, dan vind ik daar universiteiten te Alahabad, te Bombay, te Calcutta, te Lahore en te Madras. Wanneer ik vraag wat Engeland doet in Australië, dan vind ik daar universiteiten te Adelaide, te Howard en te Melbourne. En als men nu zeggen wil: ja, maar Engeland is ons in alle dingen vooruit, laat mij dan wijzen op Rusland, waar men ook in Tomsk een eigen universiteit heeft ingericht. Ja, laat mij nog verder gaan en laat mij er met name op mogen wijzen wat de Duitschers gedaan hebben. De Duitschers hebben in Azië niet dan een klein territoir, het territoir van Kiautschau. Op dat territoir wonen niet meer dan een goede 120 000 Chineezers, en een 8900 Europeanen, en wat heeft Duitschland nu gedaan? Het heeft in die huurkolonie van Kiautschau, te Tsingtau dadelijk een universiteit gesticht. En het komt mij voor, dat waar zelfs Spanje op de Philippijnen te Manilla een universiteit heeft gesticht, die nu reeds telt 60 hoogleeraren en over de 2000 studenten, met daarbij alle noodige instituten, een medisch college, bibliotheken en al wat men maar verlangt, en te Habana op Cuba insgelijks een universiteit had gesticht, wij toch wel wat poover figuur maken, nu wij, tegenover de Philippijnen met 8 miljoen inwoners met een groote universiteit, met onze 40 miljoen in Indië niet alleen geen universiteit hebben, maar er zelfs ook niet aan denken om ook daar eindelijk eens een universiteit te doen verrijzen.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

Ik leg er te meer nadruk op, omdat juist in de laatste weken over deze quaestie in de Indische pers een debat gevoerd is, ik meen tusschen *De Locomotief*, het *Bondsblad* en het *Bata-viasche Handelsblad*. Daaruit bleek mij, dat ook in Indië het verlangen om daar universitair onderwijs te krijgen toeneemt, en dat het slechts van zekere zijde bestreden wordt. En al neem ik nu gaarne aan, dat de verklaring volkomen juist was van den Minister, dat *De Locomotief* en hij in echt gescheiden zijn, dit neemt toch niet weg, dat het mij altoos eenigszins verontrustte, dat juist *De Locomotief* het idee bestreed, en het zou mij metterdaad oorzaak van vreugde zijn, indien de Minister ook op dit punt elke affiliatie, ook geestelijk, met *De Locomotief* kon ter zijde zetten.

Ik mag daar te meer op wijzen, omdat het Engelsche Gouvernement zich over deze zaak heeft uitgesproken. Den heer Minister althans is bekend de publicatie van den Onderkoning onder den titel: *Indian educational policy*. Welnu, in dat stuk, een vrij uitvoerige beschouwing van geheel het opvoedingssysteem in Engelsch-Indië, staat uitdrukkelijk in § 50:

„The grave disadvantages of sending their children to England to be educated away from home influences at the most impressionable time of life, are being realised by Indian parents.”

En Andrew Fraser, een missionnair van autoriteit, die lang in die kringen geleefd heeft, haalt in *The International Review of Missions*, van Juli 1913, op bladz. 439, die woorden van het Engelsche Gouvernement aan, en voegt er bij:

„This is widely felt in India by parents of all the Indian races. It is not fair to compel the Indian peoples to send their sons to England for education to fit them for ordinary lines of activity.

„The results” — ik leg daar vooral den nadruk op — „have been in the majority of cases far from beneficial, and in some cases absolutely disastrous.”

Ik geloof dat, waar men dat getuigenis ontvangt, en waar ook in Indië een zekere actie is om tot een universiteit te komen, het zaak is er ook hier den nadruk op te leggen, en dat wel te meer omdat naar mijn overtuiging alle cultuur in Indië moet zijn naar den aard en naar den graad van ontwikkeling, dien het volk daar bereikt heeft, en men met eenvoudig degenen in Indië, die tot hogere cultuur willen geraken, naar onze universiteiten te zenden, hen denatureert.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik nu dat laat rusten en ik ga van het universitaire onderwijs terug op het overige, dan spreekt het vanzelf, dat alle cultuur bestaat uit twee gradatiën. De gradatie waartoe men komen moet is het persoonlijk zelfbewust denken, maar tot dat persoonlijke, bewuste zelfdenken wordt men niet opgeleid dan door de school. Nu is de zaak waar het maar op aankomt deze, dat men die scholen in Indië niet maar zoo te hooi en te gras, naar gril en inval daar plaatsen mag, maar zich behoorlijk rekenschap moet geven van de paedagogische methode, die men daar te volgen heeft en rekenschap van het beginsel, waaruit die paedagogische methode moet worden afgeleid.

Wanneer men nu vraagt of Indië, gelijk het zich aan ons voordoet, in staat is om uit eigen midden, uit eigen leven, uit eigen wortel een hogere cultuur te bereiken, dan ga ik geheel mede met het gesprokene door den geachten afgevaardigde, den heer Bavinck, dat wij noch van het animisme, noch van het Hindoeïsme, noch van het Islamisme iets dergelijks hopen of verwachten mogen.

Over het animisme behoeft ik daarbij niet veel te spreken. Ik heb steeds voorgestaan wat de Minister ook voorstaat, dat, als het mogelijk ware, de missionaire actie met zoo groot mogelijke macht zich juist op de Buitenbezittingen moest werpen. Niet, men versta mij wel, om zich van Java te retireeren, dat zou een strijken van de vlag zijn, maar mijn overtuiging is, dat het zaak is op de Buitenbezittingen zoo spoedig mogelijk beslag te leggen voor de missie, omdat men anders het groote gevaar loopt, dat de Islam ook daar ons

voór is, en dat men daar hetzelfde proces krijgt, dat men thans beleefd in Afrika, waar, vooral uit het Noorden, de Islam ik mag wel zeggen met een stortvloed van geweld naar het Zuiden doordringt, en naar men zegt elk jaar ongeveer twee milioen negers tot den Islam weet over te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er voor op het oogenblik op te treden in de Buitenbezittingen ook om hetgeen een kenner van land en volk mij gezegd heeft, n.l. dat door het succes dat generaal van Heutsz gehad heeft met het beslag leggen op die Buitenbezittingen, die vroeger vaak slechts nominaal aan ons behoorden, de geestelijke macht van het animisme daar gebroken is. Het animisme is een geestesrichting die, zoolang als men voelt dat men op de geesten drijven kan, onweersstaanbaar is, maar zoodra, gelijk nu heeft plaats gegrepen, een andere macht ingrijpt en blijkt geeft die geesten te kunnen meester worden, te kunnen neerwerpen en te kunnen overwinnen, laat de bevolking, welke die geestesrichting was toegedaan, gewoonlijk die geesten los en is zij juist in zulk een oogenblik het meest bereid tot een andere geheimzinnige leering over te gaan.

Wanneer men nu komt op het Hindoeïsme, dan is dat zeer zeker geweest een actie van zeer hoge cultuur.

Wat in Indië, in het bijzonder in Engelsch-Indië, geleverd is geworden, is metterdaad zeer hoogstaande en wat nu nog op Bali en Lombok daarvan aanwezig is, deelt metterdaad nog in hetgeen daar aan cultuur verkregen werd. En evenmin kan men dit ontveinzen: wat de Javaansche vrouw in haar netheid van vorm, in haar keurigheid van optreden, in haar aesthetische verschijning nog heeft, heeft zij niet te danken aan het vroegere animisme en ook niet aan het later opgekomen Islamisme, maar aan den tijd waarin het Hindoeïsme op Java den toon heeft aangegeven.

Maar wat daarvan nu nog bestaat op Bali en een klein gedeelte van Lombok, beperkt zich tot een te klein terrein om den toestand van onzen Archipel nog te kunnen beheerschen en het komt er dus maar op aan, of de Islam al dan niet in staat is de hogere cultuur te brengen.

Nu sta ik tegenover den Islam tot op zekere hoogte sympathiek, en in zooverre ga ik wel met den heer Minister mede. De Islam is met het oog op de zeer ernstige gevaren voor de toekomst, waarop de heer Bavinck gewezen heeft, metterdaad een macht die ons steun kan bieden. Men mag niet vergeten, dat de groote actie in Azië nog altoos woelt in China, Engelsch-Indië en Achter-Indië, bij een bevolking, te zamen representeerende de helft van de bevolking van de wereld. Het is daar het paganisme, dat zich meer en meer opmaakt, wakker wordt, dat weer naar het zwaard grijpt en vroeg of laat zich wel eens tot een geweldigen aanval op al wat van ons is uitgegaan, kan opmaken. Nu heeft de Islam dit groote voor, dat hij is monotheïstisch, en in zooverre heeft hij er altoos aanspraak op, dat wij tegenover alle polytheïstische verschijnselen metterdaad waardeeren wat in den Islam wordt gegeven.

Vraagt men echter, of de Islam in zich zelf „kulturelle” kracht bezit, dan ga ik geheel mede met wat prof. Becker uit Bonn onlangs in een lezing te Leiden voor de studenten aan de academie in den breede heeft uiteengezet, n.l. dat de Islam niets eigens heeft; hij heeft wel een groote periode van cultuurbloei beleefd, in de dagen van Bagdad en van Kaïro, te Fez en te Marakesch, in Marokko, maar dit alles neemt niet weg — zooals prof. Becker volkomen juist heeft aangetoond — dat men daar niet gebouwd had met steen, die men zelf had gekapt, maar met steen dien men van elders had verkregen. Wanneer men in Damascus in de magnifieke moskee binnentreedt, ziet men, dat daar een eindelooze rij van de prachtigste zuilen staat met schitterend schoone kapitelen, maar wat zijn dat voor kolommen? Het zijn alle kolommen — de een geheel verschillend van de andere — die indertijd uit de Christelijke kerken weggenomen waren en die men daar naast elkaar heeft gezet, geheel ongelijk, de een met dit, en de andere met dat kapiteel, de eene hoog en de andere laag. Het is een „museum-artige” verzameling van alle soort kolommen, die door een

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

andere kunst, de Christelijke kunst, indertijd in het leven waren geroepen.

Wanneer men nu vraagt, wat de Islam zelf aan kunst heeft geproduceerd, dan is dit alleen de lineaire sierkunst. Daarin is de Islam metterdaad eenig. Maar de lineaire sierkunst is aesthetisch een zeer laagstaand iets, omdat er feitelijk niets in zit, geen verbeelding, geen idee, geen aandrift; het is de altoos weer anders getrokken lijn, die men op de kolommen of op de deuren van de tempels of moskeeën aantreft.

Wanneer men dan ook vraagt, wat er van de cultuur van den Islam geworden is — en ik heb dat alles kunnen bezien in Klein-Azië, in Syrië, in Palestina, in Soedan en op de noordkust van Afrika tot Marokko toe —, dan ziet men, dat de Islam daar eenvoudig alle cultuur vermoord heeft. Al wat daar aan cultuur geweest is, is weg, en dit ligt volstrekt niet hieraan, dat de zaken zijn veranderd, maar aan het feit, dat de steenen en andere zaken, die er indertijd gevonden werden, gebruikt zijn, en dat toen die verbruikt waren, er niets meer was.

Wanneer wij dit nu wat verder bezien en denken aan ons Indië en ons de vraag stellen, welke de cultuur is die de Islam in ons Indië heeft aangebracht, dan zal de Minister zelf toestemmen als ik antwoord: geene. En als men vraagt: is zoodanige cultuur in de toekomst te verwachten, dan zeg ik: evenmin, en er kan in den toestand eenvoudig geen verandering komen.

Waar dit zoo is, daar is het, dunkt mij, duidelijk, dat er voor het brengen van een hogere cultuur in onze Oost noodig is import. Uit Indië zelf komt het niet en als het er niet komt, moet het worden geïmporteerd en nu is de vraag vanwaar moet die import komen? Waar is het elixer bereid dat het nieuwe levenselement onder de bevolking brengen kan?

Zoo de vraag stellende zou ik haar aldus willen beantwoorden: in Europa verheugen wij ons in het bezit van tweeërlei cultuur, die wij niet mogen verwarren. Wij hebben aan de eene zijde het oneindige en aan de andere zijde het eindige en nu is er onder de menschen altijd geweest het pogen om in gemeenschap te treden met het oneindige door de mystiek, en om door die mystiek, den wortel van alle dingen van hooger aard te vinden in God. Daartegenover heeft men altijd een richting gehad die zich opsloot in het eindige, die dreef op de rede, op het intellect en zijn wortel en uitgangspunt zocht in den mensch. Aan den eenen kant dus die cultuur-beweging die een religieus karakter droeg en aan den anderen kant een cultuur-beweging die rationalistisch van aard was.

Wanneer ik nu die twee cultuurbewegingen neem, dan ontken ik daarmee niet, dat er onder die religieuze cultuurbeweging allerlei variatie is, en daaronder één die vooraan staat, namelijk de Christelijke, en evenmin ontken ik, dat er bij de rationalistische beweging evenzoo allerlei variatiën voorkomen, en ook daaronder één die op den voorgrond treedt, te weten de oud-klassieke. Laten wij het zoo nemen, laten wij zeggen, dat in het oude Griekenland beide het mysterie en het klassicisme opbloeden, en wel zoo, dat in Delphi het mystieke steeds rapport zocht met het oneindige, dat in Cyrene de school van het rationalisme opbloede, met name door Euhemerus, of wil men vroeger door Democritos, door wien evenzoo het uitgangspunt genomen werd in den mensch, en nader in het materialisme. Die twee cultuurbewegingen zijn doorgegaan, de religieuze heeft haar zenith bereikt in het Christendom, dat, in dit zenith staande, ten slotte ook de klassieke beweging in zich heeft opgenomen. Dit heeft echter niet lang geduurd, de rationalistische beweging heeft zich alleen weder van de Christelijke losgemaakt en is toen opgetreden in het humanisme, later in het agnosticisme, en voorts in de atheïstische beweging, om ten slotte in het indifferentisme haar kracht te doen uitsterven.

Voor dit feit staan wij thans, en daarom hebben wij ons alsnu af te vragen, welke de houding moet zijn van de Overheid in Indië tegenover deze tweeërlei import?

Moet en mag onze Overheid in Indië zeggen: ik verklaar mij voor den import van de Christelijke cultuur en sluit de

andere uit, of ik verklaar mij voor den import van de rationalistische cultuur en laat de andere aan zich zelf over? Het komt mij voor, dat de Overheid dit in Indië niet mag toelaten, en dat de houding der Overheid in Indië deze moet zijn: waar zij zelf optreedt, moet zij nooit schromen er voor uit te komen, dat zij Overheid is van een Christelijk land. Ik zeg dit daarom, omdat, wanneer men op Aziatisch terrein overgaat, in die wereld komt, de persoon die toont geen religie te bezitten, de achting van de bevolking niet kan wegdragen. Een Aziaat, vooral in onze Oost, verstaat een mensch niet, wanneer hij niet ziet, dat er is een religieus beginsel, dat hem drijft. En wanneer nu onze Regeering dit doet, dan moet dit gepaard gaan met een volkomen vrijlating van de overtuiging en de ontwikkeling onder het volk zelf. Er moet niet de minste dwang op wien ook worden uitgeoefend. Ook mag m. i. de Overheid noch voor den een, noch voor den ander partij kiezen. Bij zulk een stand van zaken moet dus het hooge standpunt worden ingenomen, dat in ons land indertijd door Thorbecke en Groen van Prinsterer is verdedigd geworden. Het is toch metterdaad geen geringe zaak, wanneer men ziet, dat twee mannen als Thorbecke en Groen van Prinsterer die in dien toenmaligen tijd gezegd konden worden te zamen in hun persoon de denkbeelden van de twee groote groepen der bevolking te vereenigen, op dit punt tot een zelfde conclusie zijn gekomen. Welke was die conclusie? De heer Lulofs heeft onlangs in zijn brochure over Soemba en Flores er aan herinnerd — ik heb die brochure op het oogenblik niet in mijn bezit, ik zal dus even uit het hoofd citeeren, maar de heeren zullen wel gelooven, dat het hierop neerkomt — dat Thorbecke uitdrukkelijk heeft verklaard, dat het niet op den weg van de Overheid als zoodanig ligt om onderwijs te geven, dat de Overheid alleen daartoe kan genoopt worden, voor zooverre niet het particulier initiatief zelf daarin voorziet.

De heer Groen van Prinsterer heeft hetzelfde standpunt ingenomen. En nu geloof ik toch, dat het niet aangaat, dat wij in onze eigen wijsheid, waar twee zulke reusachtige denkers tot een gelijke conclusie zijn gekomen, zullen zeggen: wij weten het beter, zoo is het niet, er is aan de Overheid in deze een eigen taak opgelegd. Doet men dit niet, zegt men: de Overheid heeft eenvoudig te doen wat zij kan om met volkomen eerbiediging van aller vrijheid, met het verleen van steun en hulp, dit onderwijs zooveel mogelijk aan het particulier initiatief over te laten, en dan neem ik dit voor allen zoo egaal mogelijk, dan vraag ik niet dat alleen aan de missiescholen steun van Overheidswege zal worden gegeven, volstrekt niet! Dan volgt uit mijn stelling dit, dat de Overheid in Indië wanneer uit wat hoek, uit welke richting, met wat strekking, met wat doel ook, scholen door particulieren worden opgericht, zoo liberaal en zoo vrijgevig moet zijn om te zeggen: gaat uw gang, ik zal u steunen. Ik zeg dit daarom, omdat het mij voorkomt, dat tegenover het mohammedanisme in dit opzicht geen juiste weg wordt ingeslagen, ook zelfs niet door den heer van Kol, die zoo goed was deze zaak ook te bespreken, maar die dunkt mij halverwege staan bleef. Men heeft in Engelsch-Indië de noodzakelijkheid ingezien om volstrekt niet alleen aan missiescholen, maar ook wel degelijk aan scholen, die uitgaan van de Hindoeïstische of van de Islamietische richting, te zeggen: als het noodig is, zullen wij u helpen. En nu zie ik niet in hoe men beter de sympathie van de bevolking op Java zou kunnen winnen dan door eerlijkweg tot haar te zeggen: wij als Overheid doen geen keuze; maar kunt en wilt gij die doen, ga dan uw gang, wij zullen u steunen, zoo gij maar wat het onderwijs zelf betreft voldoet aan de door de ons te stellen eischen. Dit nu is juist hetgeen niet gebeurt. De Hindoes en de Mohammedanen krijgen in Engelsch-Indië evengoed hulp als de missiescholen en Andrew Fraser, dien ik zoo straks reeds aanhaalde, neemt het dan ook een „madness”, een dwaasheid om ook maar te aarzelen daaraan te voldoen. Hij zegt toch:

„Religious (Mohammedan and Hindu) schools „and the like” are to receive grants-in-aid if they provide

11de VERGADERING. — 7 JANUARI 1914.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper.)

simple vernacular teaching of general knowledge. This may be interpreted as permitting grants-in-aid to all religious schools which provide efficient secular education. It would, indeed, be madness, under existing conditions in India, to deny help to such institutions."

Nu heeft men tot dusver, en dat betreurt ik, in Indië mijns inziens te veel het standpunt ingenomen om te zeggen: neen, Mohammedaansche scholen in geen geval, als er dan iets moet komen, dan moeten het zijn Christelijke scholen. Daarmede juist doet men de overtuiging geweld aan. Natuurlijk moet men het niet aan de Mohammedaansche scholen overlaten om te doen zooals zij willen; wat het onderwijs betreft moet worden gezorgd, dat het voldoet aan de door de Regeering gestelde eischen. Maar gaat de Regeering er zich eenmaal mede bemoeien, dan moet zij zorgen zich geen partij te stellen. Nu houde de Minister het mij ten goede, maar zijn methode ligt wel eenigszins op den weg om juist heel streng partij te kiezen. Zijn methode is niet neutraal, maar is zoo partijdig, als men het zich slechts denken kan. Waar toch in Indië om de hogere cultuur te doen slagen het cultuur-elixer van buiten moeten worden ingebracht, en dit kan zijn of religieus of rationalistisch elixer, mag de Minister niet zeggen: als Staat, als Overheid zal ik het rationalistisch elixer in Indië brengen. En dit toch gebeurt, want wat toch anders is de gouvernementsschool, zooals hij die opvat, dan juist een school ingericht naar de paedagogische eischen, gelijk die voortvloeien uit de rationalistische beginselen, nu rationalistisch niet genomen in den zin van het laatst der achttiende eeuw, maar in den algemeenen zin, dien ik zoo straks heb aangeduid. Men mag geen scholen oprichten zonder zich rekenschap te geven van wat men doet. Men moet bij elke school, wat de methode en wijze van doen betreft, zich afvragen: hoe moet het onderwijs worden ingericht? En dan zal daarbij de paedagogiek voortvloeien uit een bepaald beginsel, dat op zijn beurt weer beheerscht wordt door de levensbeschouwing en de levensopvatting, die men is toegedaan. Wanneer er nu tweeërlei levensbeschouwingen tegenover elkander staan, de eindige en de oneindige, de mystieke en de intellectueele, de religieuze en de rationalistische, dan acht ik het uiterst partijdig en een volkomen verloochening van de neutraliteit, als men alleen scholen gaat stichten in laatstgenoemden zin.

Dit, dunkt mij, mag niet gebeuren. Ik maak er te meer bezwaar tegen, omdat scholen, ingericht naar de paedagogische regelen van de rationalistische levensopvatting, in strijd zijn met den aard en de natuur van het Oostersche karakter. Ik sluit mij geheel aan bij Douwes Dekker, waar hij volgens mededeeling van den Minister onlangs gezegd heeft: als Oosterling heb ik hang naar het mystieke. Het is aan geen quaestie onderhevig of het verschil tusschen het Oostersche en het Westersche element is hoofdzakelijk daarin gelegen, dat de Westerling zijn kracht zoekt in het intellectueele en de Oosterling zich nooit van het mystieke kan losmaken. Daarom is voor ons Indië, evengoed als voor de andere Oostersche naties, altoos zoodanige onderwijsinrichting noodig, die dat bevredigen kan. Dit kan, daar ben ik het volkomen mede eens als er geen staatskerk is, het gouvernement niet brengen. De Regeering kan niet zelf, proprio motu brengen Christelijke scholen, mohammedaansche scholen of wat ook. Daarom juist komt het mij voor dat de Regeering moet doen, wat in de lijn van Thorbecke en Groen lag, zooveel mogelijk aan het particulier initiatief overlaten, steunen met geld, maar ook toezien dat wat de diploma's en de resultaten betreft, gegeven wordt wat wij in Indië noodig hebben.

Wanneer de Regeering op die wijze in Indië optreedt, stem ik toe dat zij het daar niet bij laten kan en moet zij in streken en plaatsen waar onderwijs moet zijn en het niet van particulieren komt, zelf optreden. Wanneer de Overheid dat dan doet en zich zooveel mogelijk bepaalt tot het onderwijs dat geheel buiten beginsel omgaat, gevoel ik dat daar een plicht op haar is gelegd waarvan zij geen afstand mag doen.

Het is geheel iets anders of men zegt: ik zal het particulier initiatief aannemen als hefboom en waar dat niet komt

zal ik komen, dan wel of men de lijn van den Minister volgende, zegt: ik zal in alles voorzien en de rationalistische wereldbeschouwing er in brengen, de missie kan er ook komen, ik zal haar met welwillendheid bejegenen, maar dat is toch maar iets bijkomstigs. Ik geloof dat als men zich op dat eerste standpunt stelt, men metterdaad kan zeggen dat men gevorderd is. Ik zeg dit te meer, omdat ik zelf toen ik in Amerika op het schiereiland tusschen de Delaware en de Chesapeake baai was, van naderbij kennis heb gemaakt met de negers en heb gevoeld en gezien dat men werkelijk langs dien weg zich tot hogere cultuur kan verheffen.

Ik heb het genoeg gehad het middagmaal te gebruiken bij een gewezen slavin, een vrouw van hooge cultuur, die drie zoons had, waarvan de een predikant, de tweede hoogleeraar en de derde advokaat was. Dit waren niet eens Javanen die hooger staan, maar negers, en in de gesprekken in dien kring — niet in de gewoonten en uitwendige manieren — vond men een gelijkheid in geestelijke ontwikkeling en volkomen gereijpheid, die niet veel onderdeden voor wat wij in onze eigen kringen in Nederland hebben.

Nu lette men er wel op, dat zooveel mogelijk gewaarschuwd wordt door alle deskundigen tegen het overbrengen naar Indië van de rationalistische cultuur. In het zooeven genoemde stuk van de „Indian educational policy" van het Engelsche Gouvernement in Indië wordt uitdrukkelijk gezegd: „the most thoughtful minds in India lament the tendency of existing systems of education to develop the intellectual at the expense of the moral and religious faculties."

Ziedaar dus juist hetzelfde, wat ik beweer, dat als men bij die volken een zoodanige inrichting brengt, men metterdaad niet verder komt.

Laat mij er ook op mogen wijzen, dat niet zoo heel lang geleden de President-Minister van Japan, waar men ook het rationalistisch onderwijs heeft ingebracht, zich in een uitvoerig schrijven gericht heeft tot de hoofdinrichtingen van onderwijs, om er over te klagen, dat door het dusgenaamd rationalistisch onderwijs de bevolking werd losgemaakt van de groote zedelijke kracht, die het vroeger aan het Shintoïsme ontleende, door intermediair van de Daimyos en de Samurai, die er een eigen zedelijkheid op na hielden, maar een zedelijkheid, wier teneur is een gevaar, en hoe meer en meer in Japan een immoreele en anarchistische geest dreigde op te komen juist door de bevolking, die van die scholen gediend was geweest.

Die omstandigheid nu, dat wij ook in Indië zouden gevaar loopen, indien wij te veel over dien kant heen helden, om ook in Indië een verkeerden geest te brengen, leidt er mij toe om te zeggen: moedig en de missie, en de Kartinschool aan en, als het Mahomedaansche scholen geldt, zooveel mogelijk het particulier initiatief, maar zie voor u zelf toe, dat hetgeen verstrekt wordt, inderdaad beantwoordt aan een hooger doel. Kom ik nu zoo tot de conclusie, dat men voordij zou moeten uitoefenen, dat men, door prikkelen en aanmoedigen van het particulier initiatief tot een hooger standpunt den inlander moet verheffen, dan meen ik — en hiermede concludeer ik — dat daar drieërlei voordeel voor de Regeering aan verbonden is.

Vooreerst — en dit acht ik het minste, maar het telt toch ook mee — de kosten van het onderwijs in Indië zullen veel minder zijn, als de Regeering het particulier initiatief aanmoedigt, dan wanneer zij meent alles zelf te moeten doen. Ik behoor zelf tot de Gereformeerde Kerken en ben daarom meer nauwkeurig met de missie van die Kerken bekend. Deze nu onderhoudt op Java 41 scholen en ontvangen daarvoor te zamen f 16 742. Dit komt dus neer op f 437 per school. Natuurlijk dat de scholen, die het Gouvernement zelf onderhoudt, minstens eens zooveel kosten.

Wat ik echter veel hooger schat is, dat de Regeering niet kan ontkennen, dat daar waar de Christelijke missie met vrucht en zegen werkzaam is geweest, het Nederlandsche Gouvernement de trouwste onderdanen bezit.

Vraag maar waarom voortdurend pogingen worden aan-

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Kuyper e. a.)

gewend om inlandsche troepen uit streken te krijgen, waar reeds van oudsher de Christelijke scholen waren doorgedrongen. Ik denk aan Amboina.

Ook dit is een element, dat men met het oog op de toekomst niet gering mag schatten.

Nu ligt er echter nog iets veel hoogers achter en daarop leg ik in het bijzonder den nadruk. Dat is dit.

Bij honderdtallen trekken uit Nederland naar Indië Nederlanders, met een hand, die gaarne grijpt, om, wanneer zij door ondernemingen, zaken, of 20-jarigen dienst een pensioen verdiend hebben, weer naar Nederland terug te keeren en daar, in stille ruste de vruchten van hun arbeid in Indië te genieten.

Wanneer ik daar nu naast stel de missionaire actie, dan zie ik daarin tal van mannen optreden, die uit Indië niet één enkelen gulden gaan halen, maar die integendeel daarheen het geld der liefde brengen, die niet azen op pensioen, maar die door hogere aandrift gedreven de liefde van den inlander zoeken te winnen en weten te winnen.

Geloof men nu niet dat men daar, waar sprake is van hogere cultuur, niet uitsluitend mag zien op het intellectuele, maar ook op die andere elementen heeft te letten en dat men het dan zeer moet waardeeren, indien zulke elementen daar tot gelding kunnen komen?

Nu begrijp ik wel, dat men zal zeggen: goed, treed dan op als voogd, maar vergeet één ding niet; dat is, dat de voogd op aarde, in de burgermaatschappij, over zich heeft een toezienenden voogd, die hem belet om zijn pleegkind verkeerd te behandelen, en die ontbreekt hier. Maar dan luidt mijn antwoord: neen, die toezienende voogd ontbreekt hier niet; die toezienende voogd in dit geval is diezelfde God, die Indië aan ons heeft toevertrouwd en die aan ons zal doen ervaren wat Spanje ervaren heeft, waartoe misbruik van macht en een slecht waarnemen van de voogdij leiden.

Wij krijgen in 1918 het derde eeuwfeest van de stichting van Batavia. Of deze Minister nog aan het hoofd van het Departement van Koloniën zal staan, als dit feest gevierd wordt, zal de toekomst moeten leeren. Maar dit hoop ik wel, dat, hetzij hij, hetzij een ander het bewind over de koloniën in handen hebbe, dan moge blijken dat althans bij dat derde eeuwfeest Nederland zijn schuld aan Indië heeft goedge maakt, dat het eindelijk zijn zedelijken plicht jegens Indië heeft erkend, en dat de historie mag getuigen, dat Nederland ten slotte dien plicht vervuld heeft.

De heer van der Does de Willebois: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund een enkel woord toe te voegen aan hetgeen hier bij de discussie over de Indische begrooting is in het midden gebracht.

Ook bij de Roomsche-Katholieke fractie heeft de houding van den Minister de aandacht getrokken en in het algemeen een indruk van bevrediging gegeven wat betreft de intentiën der Regeering in zake het beleid in Indië.

In de latere jaren heeft zich in onze vertegenwoordiging eene communis opinio gevormd omtrent de samenwerking van alle partijen in ethische richting. De begrippen van de waardeering van het werk der zending, als den grondslag van de Westersche cultuur die wij brengen onder de Oosterlingen, — van vrijheid tot ontplooiing van alle krachten, die kunnen strekken tot verspreiding van het onderwijs onder de aan onze voogdij toevertrouwde volkeren, — worden gaandeweg veld.

Een groote mate van vrijheid achten wij voor de zending noodig. Er moet gebruik gemaakt worden van alle krachten, die zich beschikbaar stellen om samen te werken tot opheffing — moreel, intellectueel en economisch — van de Indische volken.

Er is nog in Indië een zoo onafzienbaar veld van arbeid op dit punt, dat het onmogelijk door initiatief van het Gouvernement alleen kan worden geëxploiteerd, maar waarbij de hulp van, de samenwerking met de zending onontbeerlijk zijn.

Nochtans is er bij de instemming, die gewekt is door de

(van der Does de Willebois e. a.)

verklaringen, die de Minister heeft gegeven, bij ons een zekere reserve gebleven omtrent de aanvaarding van de bedoeling, uitgesproken door den Minister op bladz. 15 van de Memorie van Antwoord: „dat eene bijzondere school haar aanspraak op ondersteuning uit 's Lands kas moet ontleenen aan het bestaan ter plaatse, waar zij is opgericht, van eene behoefte aan onderwijs als op die school gegeven wordt”.

Deze uitdrukking kunnen wij niet met volkomen instemming accepteren en dit geeft ons aanleiding te meenen dat er nog een nadere verklaring van den Minister noodig is om zijn intenties op dit punt uiteen te zetten. Bij de waardeering die ik wenschte uit te spreken voor de tegemoetkoming van den Minister aan de meeningen, die van vele kanten door de rechterzijde zijn geuit, bij de waardeering ook voor de objectiviteit, die de Minister daaromtrent heeft getoond, moet ik nu toch nog te kennen geven dat ik nog een nadere verklaring noodig acht.

Immers de appreciatie van de behoefte, waarvan hier sprake is, moet, zooals reeds zeer juist is opgemerkt, niet afhankelijk zijn van de persoonlijke inzichten van elkander afwisselende autoriteiten, maar moet vastliggen in een duidelijke regeling, zoodat degenen die zich willen wijden aan het werk van de opheffing der Indische bevolking door de zending en door het onderwijs, dat daaraan onafscheidelijk verbonden is, weten waaraan zij zich te houden hebben en op vasten grondslag hun werk kunnen opbouwen.

Nu is echter dit punt reeds op zóo onvertrefbaar juiste en zoo sympathieke wijze door ons geacht medelid uit Zuidholland, den heer Bavinck, uiteengezet, dat ik zou vreezen door hierover nog uit te weiden, gevaar te loopen den machtigen indruk te verwateren die door deze redevoering is gemaakt. Dien indruk te verflauwen zou niet anders dan schadelijk kunnen zijn voor de bereiking van het doel, waarnaar wij allen gemeenschappelijk streven.

Ik wil dan ook, na het vele en goede, dat wij ter zake hier hebben mogen vernemen, niet meer van het geduld van deze Vergadering vorderen. Maar ik meen gerechtigd te zijn nog een enkel woord aan het gehoorde toe te voegen en ik zal mij daarbij bepalen tot het uitspreken van mijn gevoelens van hulde en waardeering zeer in het bijzonder jegens ons geacht medelid uit Zuidholland, dr. Bavinck, die juist het punt dat ik zoo noodig nog gemeend had te moeten bespreken, op zoo heldere, degelijke, en welsprekende wijze heeft behandeld. Ik geloof niet voorbarig te zijn, hoewel daartoe geen opdracht hebbende, hier te mogen zeggen dat ik daarmee het algemeen gevoelen weergeef van mijn politieke vrienden en dat van onzen kant die magistrale redevoering in haar groote lijnen gaarne wordt onderschreven.

De heer van Wassenaer van Rosande: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch aan het einde van deze discussie nog een enkel woord te zeggen en daarbij zal ik, zooals altijd, wanneer ik een enkele maal hier het woord voer, kort zijn.

De geachte afgevaardigde uit Zuidholland, dr. Kuyper, heeft gezegd niet over de defensie te zullen spreken, maar ik wil daarover wel een enkel woord zeggen.

Drie of vier dagen geleden heb ik hier bijgewoond een voordracht van jhr. Sandberg, geologisch ingenieur, die zeer lang in Indië is geweest. Die voordracht had tot motto: „Indië verloren, armoede geboren.” De spreker heeft ons met cijfers, die accuraat waren, die hij uit allerlei officiële bescheiden had gehaald, aangetoond het enorme belang dat Nederland bij Indië heeft. Ik zal al die cijfers niet noemen, omdat cijfers voor een vergadering vervelend zijn, en er alleen op wijzen, dat hij ons o. a. heeft aangetoond, dat aan Nederlandsch kapitaal alleen voor een milliard in Indische ondernemingen is belegd en dat bijv. de Paketvaartmaatschappij hier te lande voor 35 millioen heeft laten bouwen. Hij heeft er op gewezen, dat een zgn. „verstandige” politiek, zooals die door mr. van Houten is aanbevolen, dezelfde politiek is welke onze voorvaders onzaliger gedachtenis, uit de 18de eeuw met het bekende gevolg hebben gevoerd; verder dat Lybië en Transvaal hebben bewezen dat die politiek niet

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(van Wassenauer van Rosande e. a.)

deugt. Als men niet zorgt krachtig te zijn, eindigt men met te gronde te gaan.

De vorige Regeering heeft een commissie benoemd bestaande uit uitnemende deskundigen, die een rapport heeft uitgebracht waarin zij de middelen heeft aangewezen om Indië te verdedigen. Dat zal veel geld kosten; maar zelfs onze voorvaders uit de 18de eeuw hadden wel geld voor de landsdefensie over. Het zal echter ook persoonlijke lasten met zich brengen. Sinds ongelukkig, door toedoen van den heer Hugenholz en dergelijken, de mindere bemanning van onze vloot in haar groote meerderheid is geworden tot een hoop raisonneerende „klasse-bewuste arbeiders”, zal er niets anders opzitten dan dat 's lands zonen naar Indië gaan. Dat is een zware last, dien ik zelf ook gedragen heb. Ik heb zelf ook drie jaren op Atjeh gediend en dat waren harde jaren, maar toch dank ik God dat ik dien proeftijd heb mogen doormaken. Ik hoop dat de Nederlandsche natie de kracht zal bezitten om zijn jongelieden die proef te doen doorstaan, want gebeurt dat niet, dan kunnen wij er zeker van zijn, dat op een gegeven oogenblik Indië voor ons verloren gaat.

De heer Sandberg heeft er op gewezen, dat wel eens gezegd wordt: als het maar een natie met de politiek van „de open deur” is, komt het er niet zoo erg op aan, want dan kunnen wij er evengoed geld verdienen. De spreker wees er echter op, dat gewoonlijk bij dergelijke naties de voordeur aan een kier, maar de achterdeur wijd openstaat, en dat bijv. geen enkele natie de kustvaart aan een vreemde natie overlaat. Als gevolg noemde hij, dat dan onze pakketvaart verloren gaat en hij wees er verder op, dat Indië van belang is niet alleen voor de aandeelhouders van de daar gevestigde maatschappijen, maar ook voor den middenstand, de arbeiders, ja voor iedereen.

Mijnheer de Voorzitter! De uitslag van de verkiezingen heeft mij leed gedaan, zooals vanzelf spreekt, maar voornamelijk is dat het geval geweest, omdat daardoor van achter de groene tafel is verdwenen de Minister van Oorlog, tevens tijdelijk Minister van Marine. Dat was iemand zooals er misschien in de honderd jaar slechts één voorkomt, en ik geloof, dat, als er krachtige maatregelen hadden moeten worden doorgevoerd om Indië te verdedigen, hij de man ware geweest om die, met de meerderheid die hij achter zich had, door te voeren; en nu wil ik aan deze Regeering zeggen: „ik wil hetgeen bij de verkiezingen gebeurd is achter mij laten”, en wanneer deze Minister en zijn collega van Marine de Indische defensie met kracht aanpakken, dan zal ik hen van ganscher harte steunen en dan hoop ik, dat de groote meerderheid van de natie en van de Kamer met hen moge zijn!

De heer Pleyte, Minister van Koloniën: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de Minister van Koloniën in het Kabinet, dat dezen zomer zijn intrede heeft gedaan, deze Vergadering, waarin de Grondwet hem zitting toekent, met vertrouwen nadert, dan gelieve zij daarin te zien de nawerking van zijn erkentelijkheid voor de welwillendheid, waaraan uitdrukking is gegeven in het Voorloopig Verslag, en de welwillendheid, waarmede verschillende sprekers, voornamelijk dezen morgen, hem hebben begroet.

Een woord van inleiding, een woord van inleiding tot mijn politiek betoog, moet dus in de eerste plaats zijn een woord van warmen dank. Ik heb in de Memorie van Antwoord gezegd, dat ik het mij niet als verdienste kon aanrekenen, dat ik medewerking had gezocht bij den Gouverneur-Generaal, en naar aanleiding van die uitdrukking zij mij een enkel woord gegund. Er werd in het Voorloopig Verslag gezegd:

„Met name werd het met instemming begroet, dat deze bewindsman de begrooting van zijnen voorganger onveranderd overgenomen en den Gouverneur-Generaal gehandhaafd had en gaarne met hem wilde samenwerken, sympathie voor de zending uitdrukking en de subsidieregeling wilde bestendigen.”

(Minister Pleyte.)

Volgens artikel 61 der Grondwet heeft de Koning het opperbestuur der koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, en volgens artikel 1 van het Regeeringsreglement is de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië in onze koloniën aldaar de belichaming van het Koninklijk gezag. Aan dat gezag zweert hij krachtens artikel 5 hou en trouw, bij de aanvaarding zijner bediening en aan dat gezag is hij verantwoordelijk krachtens artikel 37.

Maar de drager van het Koninklijk gezag draagt ter zake zijner regeeringsdaden geen verantwoordelijkheid: de daden van den drager van het gezag worden geen regeeringsdaden genoemd, indien niet de verantwoordelijke Minister in het algemeen daaraan door zijn medewerking dat karakter heeft verleend. De Minister van Koloniën draagt de verantwoordelijkheid voor de in naam van het Koninklijk gezag verrichte daden door den aan dat gezag administratief verantwoordelijken Gouverneur-Generaal. Deze verantwoordelijkheid vloeit voort uit artikel 54 der Grondwet, waarvan het recht van interpellatie der volksvertegenwoordiging een uitvloeisel is.

Door het budgetrecht der volksvertegenwoordiging wordt deze verantwoordelijkheid in onze staatsinstellingen andermaal uitdrukkelijk erkend. Haar beperking ligt in de menschelijke rede: *ultra posse nemo cogitur*. Den Minister kan geen verantwoordelijkheid worden opgedragen voor een gedraging van een Gouverneur-Generaal, voor een doen of laten van dezen, waarvan het voorkomen buiten zijn bereik heeft gelegen. Uiting dezer grondgedachte vind ik weer in het Regeeringsreglement en wel in artikel 38, waar wij lezen:

„De Gouverneur-Generaal is strafbaar:

a. wanneer hij uitvoering geeft of doet geven:

1°. aan Koninklijke besluiten of beschikkingen, niet voorzien van de vereischte mede-ondertekening van een der hoofden van de ministerieele Departementen;

2°. aan Koninklijke besluiten of beschikkingen, waarvan hem de uitvoering niet is opgedragen door den Minister van Koloniën;

b. wanneer hij opzettelijk nalaat of grofelijk verzuimt uitvoering te geven of te doen geven aan voorschriften van dit reglement en aan andere voor Nederlandsch-Indië verbindende wetten en verordeningen, alsmede aan Koninklijke besluiten of beschikkingen en aan geslotene verdragen, voor zoover die uitvoering door den Minister van Koloniën aan hem is opgedragen;

c. wanneer hij beschikkingen neemt of bevelen geeft, waardoor hij wist of weten moest, dat bepalingen van dit reglement, van andere voor Nederlandsch-Indië verbindende wetten of algemeene verordeningen, of van geslotene verdragen worden geschonden.”

's Ministers parlementaire verantwoordelijkheid ruimt hier haar plaats aan de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van den Gouverneur-Generaal, maar gedragingen van den Gouverneur-Generaal, niet onder de in art. 38 van het reglement bedoelde vallende, welke hij niet vermocht te voorkomen, vereischen beoordeeling van den Minister van Koloniën, en de daden als gevolg daarvan verricht of nagelaten vallen binnen het kader zijner staatsrechtelijke rekenplichtigheid.

In de Tweede Kamer heb ik deze mijn opvatting van de staatsrechtelijke verhouding tusschen Gouverneur-Generaal en Minister van Koloniën getoetst aan de wordingsgeschiedenis van de wet. Ik geloof er hier te mogen bijvoegen, dat deze opvatting geijkt wordt door de parlementaire geschiedenis. Ik zou in de herinnering van de Vergadering wenschen terug te roepen hoe in 1859 een man, die in alle opzichten tot oordeelen bevoegd was, niemand minder dan de oud-Gouverneur-Generaal Duymaer van Twist, de verhouding tusschen Gouverneur-Generaal en Minister van Kolo-

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Minister Pleyte.)

niën in breede trekken heeft geschetst, aan deze verhouding een interpretatie heeft gegeven, die, als ik het zoo mag uitdrukken, als een klassieke mag worden beschouwd.

Na te hebben opgemerkt, dat uit art. 53 van de Grondwet niet blijkt, dat de Minister van Koloniën op andere wijze verantwoordelijk is dan zijn ambtgenooten, stelt hij de vraag in welk verband de verantwoordelijkheid des Ministers staat met de daden van het bestuur in Nederlandsch-Indië, met name dat van den Gouverneur-Generaal. En zijn antwoord luidt, dat die verantwoordelijkheid van den Minister van Koloniën in hetzelfde verband tot de handelingen van het bestuur in Indië staat als die van de overige Ministers met de handelingen van hun ondergeschikte ambtenaren. Hij onderstreepte dat door te herhalen: Ik zeg dus, dat de Gouverneur-Generaal is ondergeschikt aan den Minister van Koloniën. Hij is verplicht diens bevelen op te volgen. Dat volgt uit de instructies die den Gouverneur-Generaal worden medegegeven. Men moge dat laken of prijzen, het is zoo. De Gouverneur-Generaal is verplicht de bevelen op te volgen die hem door het opperbestuur worden gegeven.

Maar daaruit volgt dan ook, dat de Gouverneur-Generaal niet verantwoordelijk is, noch kan zijn in den zin zooals een zelfstandig Minister dat is, want een zelfstandig Minister heeft van niemand bevelen te ontvangen. Ik spreek hier natuurlijk niet van een wettelijke verantwoordelijkheid, niet van hetgeen men wel eens genoemd heeft een zedelijke verantwoordelijkheid. De wettelijke verantwoordelijkheid van den Gouverneur-Generaal is geregeld bij art. 37 van het Regeeringsreglement. Dat is dus een ander soort van verantwoordelijkheid dan waarvan art. 53 van de Grondwet, sprekende over de hoofden der ministerieele Departementen, het heeft. Ik meen, dat bij de behandeling van het Regeeringsreglement in deze Kamer de vraag omtrent de positie van den Gouverneur-Generaal is besproken. Er waren en er zijn er steeds geweest die, zooals de heer Thorbecke het heeft genoemd, een zelfstandig Gouverneur-Generaal in Indië verlangden, maar dat stelsel is bij de wet niet aangenomen en naar het mij voorkomt, bij art. 57 bepaaldelijk uitgesloten. Het kan dus niet anders of de Gouverneur-Generaal moet zijn ondergeschikt aan de bevelen van het opperbestuur en in den regel verplicht om die bevelen op te volgen.

Nu wil ik evenwel volstrekt niet tegenspreken, dat het opperbestuur zich dikwijls met overdrijving mengt in het bestuur over Indië, somtijds zelfs in zaken van minder belang. Dat is een misbruik waarvoor men zich moet wachten, maar het beginsel moet en kan niet anders zijn, omdat het tegenovergestelde beginsel, het beginsel van den zelfstandigen Gouverneur-Generaal, hoe wenschelijk ook in vele opzichten, practisch onuitvoerbaar is. En als dan ook volgens het reglement de Gouverneur-Generaal is ondergeschikt en daarom verantwoordelijk aan den Koning alleen, zoo volgt daaruit tevens dat de Minister van Koloniën, wiens bevelen hij moet opvolgen, alleen en uitsluitend de verantwoordelijke persoon is naar de Grondwet.

Maar zal de Minister van Koloniën dan, vraagt men, ook verantwoordelijk zijn voor alle daden van den Gouverneur-Generaal? Geenszins, dat zou een ongerijmdheid zijn. De Minister van Koloniën is alleen verantwoordelijk voor zijn eigen daden, maar de daden van den Gouverneur-Generaal zijn of uitvloeisels van de bevelen of instructies van het opperbestuur, en dan spreekt het vanzelf, dat de Minister van Koloniën verantwoordelijk is voor die bevelen en instructies en de uitvoering daaraan gegeven, of die daden zijn daarvan geen uitvloeisel, zijn daarmede in strijd of zijn uitvloeisel van den eigen wil van den Gouverneur-Generaal, hetzij dan binnen, dan wel buiten de grenzen zijner wettelijke bevoegdheid gelegen. Is dan de Minister van Koloniën verantwoordelijk voor die daden? Neen, niet voor die daden, maar voor hetgeen hij zelf gelaten, gedaan of niet gedaan heeft. Hij kan de daden van den Gouverneur-Generaal goed- of afkeuren, de handelingen van den Gouverneur-Generaal kunnen zelfs van dien aard zijn, dat de Minister zich in het publiek

belang verplicht acht het ontslag van den Gouverneur-Generaal aan Zijn Majesteit voor te dragen.

Dat zijn de daden van den Minister, en de Minister is verantwoordelijk, zoowel wanneer hij zoodanige daden gedaan als wanneer hij die nagelaten heeft.

Ik heb aan hetgeen ik zoo straks als mijn eigen opinie, gegrond op de historie van de wet en op haar woorden, in het midden bracht, niet veel toe te voegen. Het vraagstuk, hoe de verhouding behoort te zijn tusschen den Gouverneur-Generaal en den Minister van Koloniën is meer een quaestie van staatsbeleid dan wel een quaestie van staatsrecht. De staatsrechtelijke quaestie, ik zeide het zooveel reeds, is reeds jaren vóór dezen opgelost: en hoe ik dat beleid mij denk, ik mocht het reeds in de andere Kamer verklaren.

Ik zou te veel van de aandacht van deze Kamer vragen, wanneer ik de parlementaire beschouwingen over het onderwerpelijke punt in een tijdvak van bijna 60 jaren in het midden gebracht, hier zou willen weergeven, maar ik mag niet verzuimen, waar de Minister van Koloniën uit het Kabinet-Kuyper thans met de landvoogdij in Indië is belast, aan te halen wat deze in de andere Kamer indertijd over deze verhouding gezegd heeft. Aan de *Handelingen* 1904/1905, bladz. 329, ontleen ik het volgende:

„Voor wat de Gouverneur-Generaal doet — dus sprak toen de heer Idenburg — draag ik de verantwoordelijkheid, ook zelfs voor zaken, die ik bij voorbaat niet heb geweten.”

Hij kenschetste de verhouding als een uiterst delicate, welke gebaseerd zijn moet op groot persoonlijk vertrouwen van den Gouverneur-Generaal in den Minister en omgekeerd.

Op dit punt nu, Mijnheer de Voorzitter, ik zeide het reeds in de Tweede Kamer, bestaat tusschen den tegenwoordigen Gouverneur-Generaal en den tegenwoordigen Minister van Koloniën volmaakte eenstemmigheid. Ik erken, dat den Gouverneur-Generaal moet gelaten worden een groote mate van zelfstandigheid, dat de Gouverneur-Generaal in staat moet zijn de eischen van het oogenblik te overzien, dat hij in staat moet zijn, ja moet durven daarnaar te handelen, maar dat hij aan den anderen kant ook behoort te zijn een man, die de beoordeeling van zijn daden door den verantwoordelijken Minister van Koloniën niet schuwt. Die hoedanigheid ken ik, op grond van een kennismaking van vier maanden, den heer Idenburg volgaarne toe. Voor mij zelf blijf ik echter vragen het recht van beoordeeling, het recht van critiek.

Is de ministerieele verantwoordelijkheid te verstaan in den zin dien ik op grond van de Grondwet en het Regeeringsreglement aan het begrip hechtte, dan bestaat tegen het aanblijven van een Gouverneur-Generaal, wanneer een nieuwe Minister van Koloniën optreedt, geen bezwaar. Moet zij anders begrepen worden, ingeperkt worden tot de aansprakelijkheid voor de daden die de Minister van Koloniën zelf pleegt, dan is het noodzakelijk gevolg daarvan, dat wanneer een andere Minister van Koloniën optreedt, van een andere politieke richting wel te verstaan, ook de Gouverneur-Generaal zijn ontslag aan de Kroon aanbiedt.

Ik heb bij de verkiezingen in het afgelopen voorjaar den strijd aangeboden tegen het toen zittend Kabinet. De geachte afgevaardigde uit Zuidholland, de heer dr. Kuyper, is daar straks op teruggekomen. Hij heeft verklaard, dat hij was een minnaar van de pers, dat hij de pers hoogachtte en haar beschouwde als een draagster van onze cultuur. Ik wensch voor den geachten afgevaardigde niet onder te doen in appreciatie van de pers; ik zou haast zeggen: ik ben zijn medeminnaar; maar ik weet ook, dat de pers is een jaloersche bruid, die nu eens haar gunsten schenkt aan hem die den meiboom in de kap steekt, en andermaal aan hem die den bezem in den mast voert, en dat ook nu en dan beiden van de jaloersche bruid geducht te lijden hebben.

Ik heb toen ik het verslag aanhaalde van *De Telegraaf* daarmede volstrekt niet bedoeld een zekere praedilectie te kennen te geven aan een of ander blad, maar de geachte afgevaardigde uit Zuidholland heeft er de *Handelingen* van

11de VERGADERING. — 7 JANUARI 1914.

4. Vaststelling der begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Minister Pleyte.)

de Tweede Kamer maar op na te slaan om te bespeuren, dat juist het verslag van *De Telegraaf* indertijd tegen mij werd uitgespeeld en dat ik verlangde juist op grond van dat verslag in *De Telegraaf* recht te zetten wat scheef scheen te staan.

Ik heb, op grond van hetgeen ik zooeven heb voorgedragen over de verhouding die ik meen dat bestaat en bestaan moet tusschen den Gouverneur-Generaal en den Minister van Koloniën, op dit punt niet zeer veel meer te zeggen.

Ik zou er alleen dit aan willen toevoegen. Waar de rechtsverhouding tusschen hen beiden naar het mij voorkomt is, zooals ik zooeven heb geschetst, bestaat er geen aanleiding om de houding van een Minister van Koloniën te gisp en daarop te drukken het stempel der beginselloosheid, wanneer hij ten aanzien van een Gouverneur-Generaal die de drager is van een ander politiek beginsel, deed wat ik als Minister van Koloniën gedaan heb, nl. mij gedragen naar mijn mededeeling dat er geen aanleiding voor mij was een vervroegd vertrek van den heer Idenburg te bevorderen. Ik meen ook, dat waar ik openlijk ben opgetreden tegen mijn politieke tegenstanders en hun de gelegenheid gegeven is de woorden die ik toen sprak te wederleggen, thans niet van mij kan verlangd worden, dat ik daaraan nog iets zal toevoegen.

De enkele woorden die ik aan de overzijde van het Binnenhof gewijd heb aan de zending, hebben verschillende goede verstaanders gevonden, ik ben daar dankbaar voor en ik ontleen daaraan de bevoegdheid om er een enkel woord over te zeggen. Ik doe dit met te meer graagte omdat nog dezen morgen de geachte afgevaardigde prof. Bavinek in zijn fraai betoog daarop nog is teruggekomen en ook omdat reeds de vorige week de heer Hovy hieraan zijn aandacht heeft gewijd, evenals de heer Kuyper in zijn hedenmorgen uitgesproken rede. Zooeven hebben wij nog van den heer van der Does de Willebois mogen vernemen dat ook de Katholieke staatspartij aan mijn houding tegenover de zending haar aandacht wijdt.

Regeering en zending hebben beide groote belangen gemeen, beide wijden zich aan de ontwikkeling der op lagen trap van beschaving staande volken, maar waar de een beoogt den inboorling op te voeden tot een bruikbaar lid van de rechtsgemeenschap waaraan zij haar gezag ontleent, wenscht de andere hem deel te doen nemen aan de geestelijke gemeenschap waaruit zij haar bezieling put. Om haar bestemming te bereiken gaat de zending een eindweegs met de Regeering in dezelfde richting, beide pogen de zeden der oervolken te verzachten, hen geestelijk te ontwikkelen, beide ijveren voor een gezonden geest in een gezond lichaam, beide dringen den eenling tot samenleving in de gemeenschap, tot ontwikkeling van het gemeenschapsbesef in maatschappelijke ordening. Na zekeren tijd staan zij aan een tweesprong; waar het Christendom in eigenlijken zin begint, scheiden zich de reisgezellen. De zending bestijgt den berg van zwaarigheden die zich voor haar opdoet. De Regeering trekt om den berg heen. Slaagt de zending in haar moeitevolle tocht, dan is de weg spoedig geëffend voor de Regeering; slaagt zij niet, dan komt de Regeering eerst langzaam tot haar doel of bereikt dit in het geheel niet.

Het welslagen der zending is dus voor de Regeering van overwegend belang. Begeerig de Westersche cultuur te brengen aan de Oostersche volken, aanvaardt zij de hulp van elk die haar wil steunen, en met voorliefde de hulp van die macht die een stempel heeft gedrukt op haar eigen cultuur. Maar de Regeering als draagster van het gezag van den Staat heeft in het oog te houden, dat de Staat geen bepaalde kerkelijke geloofsbelijdenis heeft, dat de Grondwet en de Indische beginselenwet beide voorschrijven een iegelijk volgestrekte vrijheid te waarborgen om zijn godsdienstige meeningen te belijden. Steun voor haar maatschappelijk werk te verschaffen aan de zending, ligt in de lijn der Regeering, al wat zweemt naar steun voor godsdienstige propaganda ligt daarbuiten. Waar de zending optreedt in animistische streken onder on- of minbeschaafde volken, bij wie de mensche-lijke rede nog in windselen ligt, mete men der Christelijke

zending een ruime mate van vrijheid van handelen toe, het zal haar arbeid ten goede komen en den Staat ten zegen zijn. Doch waar zij optreedt in streken, waar zich een andere wereldgodsdienst baan heeft gebroken, waar geestelijke tegenweer, lijdelijk en bedrijvig, te verwachten is, daar toone zij de kracht van haar beginsel, door te vermijden alles wat naar zwakheid zweemt. Zij vertoone niet het beeld van de strijdende kerk, zij poge te zijn — en hier vat ik weder het betoog van den heer Bavinek op — la morale en action, en verzeker zich daardoor en de belangstelling van de Regeering en haar milden steun voor haar maatschappelijk werk.

Het maatschappelijk werk der zending valt in onze Oost-Indische koloniën in hoofdzak op tweeërlei gebied; haar zorg voor het lichamelijk en geestelijk welzijn der inboorlingen uit zich in geneeskundige behandeling van den zieken mensch en in zorg voor zijn verstandelijke ontwikkeling.

Het valt niet te loochenen, dat de zending in de laatste 25 jaren vooral aan het onderwijs haar krachten heeft gewijd en het inlandsch onderwijs meer en meer binnen haar arbeids-sfeer heeft getrokken.

Er bestaat daarvoor een zeer geldige reden.

De zending is voor de vervulling harer eigenlijke taak geheel aangewezen op liefdegaven.

Opdat het Evangelie doordringe tot de hoofden en harten dergenen, aan wie het wordt verkondigd, dienen de aller-eerste beginselen der menschelijke kennis te worden bijgebracht; opdat het zaad dat uitgestrooid wordt, niet verstikke, maar wortel schiete, dient de grond bewerkt en de wasdom der teedere plant verzekerd.

En juist in de laatste 25 jaren is het der zending mogelijk gemaakt, voor dit deel van haar arbeid de medewerking van den Staat te verkrijgen.

Het is thans niet het tijdstip, om geschiedkundige beschouwingen te houden, bovendien in beknopten vorm is de ontwikkelingsgeschiedenis van het inlandsch onderwijs neergelegd in de historische nota van W. Brouwer, van landswege tot gemeen goed gemaakt in het Verslag van het inlandsch onderwijs over de jaren 1893 tot 1897.

Gewezen dient echter op het feit dat het Regeeringsreglement van 1854 in art. 128 bepaalde, dat de Gouverneur-Generaal te zorgen heeft voor het oprichten van scholen ten dienste der inlandsche bevolking.

Franssen van de Putte bereidde de inrichting van het inlandsch onderwijs voor, de grondslagen werden vastgesteld in 1871 (Koninklijk besluit van 3 Mei 1871 n°. 17). in 1872 bereikte een Algemeen Reglement op het gouvernements-lager onderwijs voor inlanders het *Staatsblad*.

De vraag, of de Regeering de hand zoude reiken aan het bijzonder onderwijs voor inlanders en wel aan onderwijs op Christelijken grondslag, was reeds 25 jaren te voren ter sprake gekomen, maar in ontkennenden zin beslist.

Het Nederlandsch Bijbelgenootschap had in 1838 bij den Minister Graaf van den Bosch een willig oor gevonden voor haar voorstel de stichting van inlandsche scholen ter hand te nemen, onder toekenning van een jaarlijksche toelage uit de staatskas van f 24 000 gedurende 25 jaren, maar de Indische Regeering had dit afgewezen en de Minister J. C. Baud hechtte aan dat besluit in 1845 zijn zegel.

„Bij een nadere en opzettelijke overweging dezer zaak” — meende de Minister — „was het voorgekomen dat de Regeering de leiding daarvan niet uit haar handen moest geven en dat zij haar althans niet opdragen moest aan een genootschap, hetwelk, hoe ook bezield door den geest van voorzichtigheid, bezwaarlijk zou kunnen nalaten, om aan het onderwijs een godsdienstige strekking te geven. In al de Indische regeeringsreglementen, is het beginsel van gewetensvrijheid en van bescherming der bestaande godsdienstige gezindten uitgedrukt. De Regeering moet zich ten deze zorgvuldig handhaven op het onzijdig standpunt, dat sedert de eerste vestiging der Nederlanders in Indië het hare was geweest.”

Onder vigeur van de wet van Franssen van de Putte is tot

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Minister Pleyte.)

stand gekomen een regeling van de subsidiën aan het bijzonder inlandsch onderwijs, welke dateert van 1874. Het verslag over de resultaten, die met het inlandsch onderwijs bereikt waren van 1878 tot 1882, was verre van gunstig. Het gewaagde van teleurstelling, het kostte naar het heette te veel geld en men was toen in een slechten tijd voor Indië gekomen. De groote baten die de koffiecultuur eertijds opbracht, begonnen te slinken; de Atjeh-oorlog had van de Nederlandsche schatkist een vat der Danaïden gemaakt en het is te verklaren, dat, toen er gezonnen werd op een geneesmiddel, niet gevraagd werd: hoe verbeteren wij het onderwijs met behoud van dezelfde uitgaven of met vermeerdering daarvan, maar dat het geneesmiddel werd gezocht in deze richting: beperking.

De directeur van Onderwijs, Eeerdienst en Nijverheid Groeneveldt zou het voorschrijven:

„Laat varen uw beginsel” zeide hij, „trek een voorhang voor art. 128 Regeeringsreglement. Laat de inlandsche volksschool over aan de zorg van den particulieren ondernemingsgeest en bepaal u tot de opleiding van de zonen der aanzienlijken.”

Intusschen was in Nederland het ministerie-Mackay opgetreden, waarin Keuchenius de portefeuille van Koloniën voor zijn rekening had genomen.

Vóór mij ligt een verbaal op 8 December 1888 ten Departemente vastgesteld, betreffende subsidiën aan particuliere scholen, waarin de grijze Christen-staatsman, gelijk men hem te noemen placht, eigenhandig, in klein maar duidelijk schrift de door een zijner ambtenaren op zijn last gegeven uiteenzetting van zijn standpunt, verheldert en nader bepaalt.

Op 29 Juli 1889 bracht hij zijn beginselen ter kennis van den Gouverneur-Generaal.

Gewagend van zijn verhooging der begrotingsposten voor subsidie aan het bijzonder Europeesch en inlandsch onderwijs van f 1200 tot f 13 000 en van f 18 000 tot f 25 000 zegt hij:

„Mijne bedoeling daarmede komt in het kort hierop neder, dat de Regeering die meer en meer onmachtig blijken moet de uitgaven van een goed en aan aller behoeften voldoende onderwijs te bestrijden, zoodoende, ook tot aanzienlijke verlichting van 's Lands kas, de pogingen tot het oprichten van particuliere scholen zou aanmoedigen en in staat zijn, aan de daartoe bij haar inkomende verzoeken om geldelijke ondersteuning te voldoen.”

„Wat de inlandsche scholen aangaat” — zoo vervolgt hij — „zoo vindt men ten opzichte van het verleenen van subsidie aan particuliere scholen in de ordonnantie van 1 April 1874 (*Staatsblad* n°. 99), gewijzigd bij *Staatsblad* 1875, n°. 262, in artikel 1 de voorwaarden opgenoemd, waarop zoodanige ondersteuning van Regeeringswege kan plaats hebben. In het bijzonder moeten daarbij de aandacht trekken de punten sub 5 en 7 van dat artikel, houdende, dat de scholen toegankelijk moeten zijn voor alle kinderen van inlanders en met hen gelijkgestelden, zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid; en dat alle godsdienstig onderwijs is uitgesloten, doch alleen de schoollokalen daartoe buiten de schooluren beschikbaar mogen worden gesteld.

„Terwijl ik omtrent n°. 5 kan volstaan met eene verwijzing naar hetgeen ik opmerkte ten aanzien van de gelijke voorwaarde voor het subsidieeren van particuliere Europeesche scholen gesteld, kan de onhoudbaarheid der voorwaarden sub n°. 7, omtrent het uitsluiten van alle godsdienstig onderwijs, m. i. reeds daaruit volgen dat zoodoende juist de inrichtingen van onderwijs, die den inlander het meest ten goede komen, de scholen door zendelinggenootschappen opgericht en in hun geest bestuurd, buiten de ordonnantie vallen. Indien men toch aanneemt — en daarover bestaat naar ik meen weinig of geen verschil — dat het eigenlijke volksonderwijs wellicht nergens beter wortel heeft gevat dan in de gedeelten van Nederlandsch-Indië waar het is uitgegaan van de Christelijke zending, dan moet ieder die aan de

inlandsche bevolking de voorrechten van goed en aan het Nederlandsch gezag zoowel als aan haar ten goede komend onderwijs wil verzekeren, juist prijs stellen op het behoud en den bloei van die scholen welke blijkens haar aantal en het getal harer leerlingen bij de betrokken inlandsche bevolking den meesten ingang hebben gevonden.

„In het midden latende de brandende strijdvraag of en in hoeverre voor de openbare scholen de dusgenoemde neutraliteit welke daar tot dusverre gegolden heeft kan en moet worden gehandhaafd, meen ik, dat *wanneer de Regeering niet zelve optreedt*, maar slechts de loffelijke pogingen van anderen tot het verschaffen van goed maatschappelijk onderwijs dat tevens eenige opvoedende kracht bezit en voor karaktervorming geëigend is wil steunen, ook niet van hen, die zich daaraan wijden willen, mag gevorderd worden dat zij bij de inrichting van hun onderwijs zich door dezelfde staatkundige beginselen laten leiden als waarvan de Regeering in hare vrees van de godsdienstige gevoelens van anderen te krenken, bij de regeling van haar openbaar onderwijs meent te moeten uitgaan. Wanneer eene school waar ook op de vorming van het hart en karakter van het kind prijs gesteld en daarom de godsdienst niet uitgesloten, maar als tot 's menschen opvoeding en ter bereiking zijner bestemming onontbeerlijk beschouwd wordt, geene leeringen verspreidt strijdig met de wetten of goede zeden, is zij volkomen geoorloofd; en *zoodra het daar gegeven onderwijs bijval vindt* bij degenen waarvoor het bestemd is, en dus aan eene werkelijk bestaande behoefte voldoet, kan er voor de Regeering geen reden bestaan aan eene zoodanige school alléén uit hoofde van de godsdienstige richting van het daar gegeven onderwijs en waarvan toch niemand die er niet van gediend zoude zijn, zoude behoeven gebruik te maken, haar ondersteuning te onthouden.

„Wel is waar zouden zoodoende ook de Mahomedaansche geestelijke scholen aanspraak kunnen maken op geldelijke ondersteuning. Maar, terwijl — voor zoover mij bekend is — nog nimmer gebleken is, dat zij een Regeeringssubsidie verlangen zouden, kan er in beginsel geen bezwaar zijn, ook subsidie toe te kennen aan Mahomedaansche bijzondere scholen, mits — want daaraan behoort te worden vastgehouden — op die inrichtingen werkelijk maatschappelijk onderwijs overeenkomstig het zesde punt van artikel 1 van het *Staatsblad* 1874, n°. 99, gegeven worde, zij het dan ook op godsdienstigen grondslag; en niet hoofdzakelijk onderricht worde gegeven in de vormen van den Mahomedaanschen eeredienst of in de plichten welke de geloovige Islamiet te vervullen heeft. Zij zouden dan m. i. het karakter van inrichtingen van onderwijs missen zooals dit krachtens het Regeeringsreglement moet worden opgevat.

„Een dergelijke behoefte moet dus volgens Keuchenius geacht worden aanwezig te zijn *zoodra het aan de betrokken school gegeven onderwijs bijval vindt* bij degenen waarvoor het bestemd is en wanneer van dat onderwijs niemand die er niet van gediend zoude zijn, zoude behoeven gebruik te maken.

„Hieruit volgt dat, bij de beoordeeling der vraag of een confessioneele school voor subsidie in aanmerking komen kan, niet uitsluitend mag worden rekening gehouden met de plaatselijke behoefte aan onderwijs in het algemeen, maar dat ook onderzocht moet worden of het confessioneele onderwijs, dat aan een dergelijke school wordt gegeven, bijval vindt bij degenen voor wie dat confessioneele onderwijs bestemd is en of niet de plaatselijke omstandigheden van dien aard zijn, dat kinderen, wier ouders van dat confessioneele onderwijs niet gediend zouden zijn, daarvan nochtans gebruik zouden moeten maken bij gebreke aan ander, meer met de inzichten dier ouders strookend onderwijs.

„Een op Mohammedaanschen grondslag staande confes-

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Minister Pleyte.)

sionele school zou b.v. in een uitsluitend door inlandsche Christenen bewoonde streek, waar in het algemeen de behoefte aan onderwijs niet voldoende bevrediging kan vinden, niet voor subsidie in aanmerking kunnen komen, daar van te voren zou vaststaan, dat het aan zoodanige school gegeven onderwijs geen bijval zou kunnen vinden bij de Christelijke ouders der kinderen, die dus of geheel van onderwijs verstoken zouden blijven of, ondanks den tegen de richting van het onderwijs bij de ouders bestaanden tegenzin, met dat onderwijs genoegen zouden moeten nemen.

„Op gelijke gronden kan in een Mohammedaansche streek, waar voor de bevolking de gelegenheid ontbreekt om haar kinderen onderwijs te doen genieten, dat den Mohammedaanschen godsdienst eerbiedigt, volgens de bestaande bepalingen bezwaarlijk subsidie worden verleend aan een school op Christelijken grondslag.”

Ik heb reeds gezegd in de Memorie van Antwoord, dat in het verleden aan het hier ontwikkelde beginsel van subsidiëren niet streng de hand is gehouden. De dringende behoefte aan onderwijs, die allerwege bestond, is aanleiding geweest om pogingen, om daarin te voorzien, te steunen, ook al worden die pogingen dienstbaar gemaakt aan de verbreiding van een door de bevolking noch beleden, noch begeerde confessie.

De onvermijdelijk daaruit voortvloeiende bezwaren zijn voor een aanmerkelijk deel te ondervangen — ik heb dit reeds in de Memorie van Antwoord gezegd — door afscheiding van het maatschappelijk en het godsdienstig onderwijs en het facultatief stellen van dit laatste.

De mogelijkheid blijft dan bestaan, dat het maatschappelijk onderwijs zoo sterk confessioneel getint wordt, dat ook dit onmogelijk bijval kan vinden bij die ouders, die voor hun kinderen godsdienstonderwijs niet verlangen; doch de vrees daarvoor is bij mij niet groot.

Het maatschappelijk onderwijs moet dermate aantrekkelijk zijn, dat de ouders en de kinderen belangstelling koesteren ook voor het ander onderwijs, dat door de zending gegeven wordt, en de zending zal wel zorgen, dat dit geschiedt, want dat is de beste waarborg voor haar eigen succes. Gebeurt dit niet, dan is al het werk van de zending ploegen op de rotsen.

En de bevolking en de zending zullen er mede gebaat zijn, dat in de subsidieregeling bepalingen worden opgenomen, dat geen kind mag worden gedwongen tegenwoordig te zijn, wanneer eenige godsdienstige plichtigheid zal worden verricht, of eenig godsdienstig onderwijs zal worden gegeven.

Is de subsidieverordening in den bedoelden zin herzien, dan is de vraag, of confessionele scholen in een bepaalde streek voor subsidie in aanmerking komen kunnen, voor veel ruimer beantwoording vatbaar dan anders het geval zal zijn. Zoodra er waarborgen gekregen zijn, dat geen leerlingen in aanraking zullen worden gebracht met godsdienstige leerstellingen, waarvan zij zelf of hun ouders niet gediend zijn, dan kan de vraag, of er behoefte aan een school bestaat op een heel andere wijze en veel liberaler beantwoord worden.

De hier gegeven oplossing sluit niet noodzakelijk in, dat dit maatschappelijk onderwijs — de geachte afgevaardigde de heer Kuyper heeft er mij aan herinnerd, dat ik dit in de Tweede Kamer ook reeds gezegd heb — bepaald neutraal moet zijn, maar dit zien wij allen wel in, dat hoe meer van het godsdienstonderwijs gebruik gemaakt wordt, des te verder men met het maatschappelijk onderwijs kan gaan en dat, wanneer ten slotte alle leerlingen die die school bezoeken, ook aan het godsdienstonderwijs gaan deelnemen, het voor den goeroe of voor den zendeling, die aan het hoofd der school staat, absoluut geen bezwaar kan zijn, bij het maatschappelijk onderwijs ook blijk te geven van eigen belijdenis.

Ik wil maar zeggen, dat de hier aangegeven verandering der subsidieering tot aanbeveling strekt en daarin dus ligt een aansporing tot het in acht nemen van voorzichtigheid en het wekken van vertrouwen. Daarmede kan bereikt worden, dat het onderwijs in zijn geheelen omvang door alle

leerlingen kan worden gevolgd en de schoolbesturen het maatschappelijk onderwijs van hun geest kunnen doordringen. De ordonnantie, opgenomen in het *Staatsblad* van 1890 n°. 224, was een gevolg van het door Keuchenius aangevangen en door Mackay voortgezette overleg met de Indische Regeering. In 1895 en 1906 zou onder vrijzinnige Ministers van Koloniën de eenmaal uitgezette, in de richting van steun naar behoefte loopende baan worden verlengd.

De steeds verder gaande drang van de inlandsche bevolking naar onderwijs op Westerschen voet is oorzaak geweest, dat men met sommige bepalingen de hand gelicht heeft, maar ik zou het hierheen willen leiden, dat wat vroeger min of meer ongluikend werd toegelaten, voortaan bij ons werd een regel, zoodat degenen, die juist in het zendingsonderwijs de groote opvoedende kracht zien, dat onderwijs met mildheid kunnen steunen, omdat zij weten, dat ook de Regeering het oog op het onderwijs heeft geslagen en met opgewektheid aan de verspreiding daarvan zal medewerken.

Zoodals ik vroeger reeds gezegd heb, ik meen, dat het onderwijs dient te voldoen aan de behoefte dergenen, aan wie het wordt gebracht, en dat dat een voorwaarde is voor het bereiken van goede uitkomsten, zoowel wat betreft het openbaar als wat betreft het bijzonder onderwijs.

De heer Bavinck zag een zeker gemis van concordantie in het eerste en in het laatste deel van mijn betoog in de Memorie van Antwoord gegeven. Ik meen, dat ik mij tegen dit verwijt — als ik het zoo noemen mag — met een enkel woord mag te weer stellen.

Het is mijn bedoeling geweest om den ontwikkelingsgang van de subsidieregeling in het licht te stellen. Het is mijn bedoeling geweest in het licht te stellen, dat de ontwikkelingsgang van dat onderwijs er op wees, dat eigenlijk iets anders recht was, dan wat op dit oogenblik voor recht gehouden wordt, maar dat ik zelf, en op grond van verkregen rechten, en om de indertijd opgewekte verwachtingen te bevredigen, gaarne mijn medewerking zou willen verlenen om wet te maken wat tot nog toe mijns inziens geen wet en recht was.

Ik heb in mijn betoog reeds voor een gedeelte beantwoord hetgeen te berde gebracht is door de heeren Hovy, van Kol, Kuyper en Bavinck. Het zij mij nu vergund om nog even mijn aandacht te wijden aan hetgeen een week geleden is medegedeeld door den heer van den Berg naar aanleiding van verschillende punten, die in het hoofdstuk Justitie werden besproken.

De heer van den Berg is begonnen met zijn sympathie te betuigen aan mijn richting om in Indië te streven naar unificatie in het bestuur en unificatie in het recht, doch hij meende op deze sympathie den domper te moeten zetten, omdat ik gesproken had van het tegenwoordig bestuursstelsel als gegrond op een beproefd beginsel van koloniaal beleid, waaronder te verstaan de omstandigheid, dat wij in Nederlandsch-Indië de personen, die tot verschillende rassen behooren, steeds onder verschillend recht hadden gesteld.

De logica van deze bewering is mij ontgaan. Ik kan niet inzien, hoe men sympathie kan betuigen aan hetgeen iemand in de toekomst wenscht te doen en hem die sympathie moet onthouden, omdat hij optreedt als laudator van het heden.

Ik geloof, dat de heer van den Berg en ik niet zoo heel ver van elkander verschillen. De heer van Kol heeft lijnrecht stelling genomen tegenover den heer van den Berg in het rassenvraagstuk. Ook mij komt het voor, dat de verhouding tusschen de verschillende rassen van dien aard is, dat het, ook in een verre toekomst, nooit mogelijk zal zijn al die rassen in elkander op te lossen.

De heer van den Berg heeft gezegd, dat pogingen, die elders zijn aangewend, om vol te houden dat beproefd beginsel van koloniaal beleid, waarop ik wees, hopeloos schipbreuk hebben geleden.

Ik kan dat niet inzien. Wanneer wij de wereldgeschiedenis nagaan — en wij kunnen ons bepalen tot onze moderne geschiedenis — dan ervaren wij toch, dat overal, waar een

4. Vaststelling der begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Minister Pleyte.)

„grooter ras getracht heeft een klein ras in zich op te lossen, het kleine, krachtige ras zich toch verheft, niet wenscht op te gaan in het overheerschend ras, dat het zijn bestuur wil opleggen. Het vreemde juk wordt nu eenmaal niet gemakkelijk gedragen: wij zien dat bij de Polen en bij de Finnen, wij hebben het indertijd gezien bij de Boeren in de Transvaal. Al mogen wij er op uit zijn door het brengen van de Westersche cultuur andere gevoelens te brengen onder de rassen in Nederlandsch-Indië, ik voor mij twijfel of wij ooit zullen slagen het rasbevuistzijn te dooden.

De geachte afgevaardigde heeft zich beroepen op Suriname, en ik heb mij de moeite gegeven even na te gaan hoe de verhouding is van de bevolkingsklassen in Suriname en hoe die is in Indië. Dan vinden wij dat in Suriname in toto zijn 84 000 inwoners, waarvan ongeveer duizend Europeanen, in Nederland geboren. Er zijn voorts een 6000 Javaansche koolies, die op de plantages werkzaam zijn, een 21 000 Britsch-Indiërs en ongeveer 50 000 inboorlingen. Tegenover de smalle strook land met 84 000 inwoners staat het reusachtig gebied van Indië met zijn 40 miljoen inwoners, waarvan op Java slechts 61 000 en in de Buitenbezittingen slechts 16 000 Europeanen, 295 000 Chinezen op Java en Madoera en 268 000 in de Buitenbezittingen, 32 000 Arabieren en 39 miljoen inlanders. Ik meen, dat het spreekwoord „elke vergelijking gaat mank” in de praktijk des levens wel dagelijks bewaarheid wordt, maar ik geloof ook te mogen zeggen, dat deze vergelijking, die de geachte afgevaardigde gemaakt heeft, aan beide zijden met dat euvel is geslagen.

Men vergeet in elk geval niet dat dit beproefd stelsel van koloniaal beleid een gevolg is geweest van den liberalen geest die onze staatslieden in het algemeen heeft gekenmerkt, om alle volken die aan het Nederlandsch gezag, vroeger aan dat van de Compagnie, onderworpen waren, te laten leven onder eigen recht, onder eigen wetten. Men heeft altijd gemeend dat de menschen zich dan het best thuis zouden gevoelen onder het Nederlandsch gezag, wanneer zij werkelijk het gevoel hadden dat zij inderdaad thuis waren. Dit neemt niet weg dat de Regeringen van de laatste jaren, en ik zelf ook, een open oog hebben voor de gebreken die dit stelsel aankleefden, een open oog voor gebreken die ook in Indië worden gevoeld. Daar wordt gestreefd naar saamhoorigheid; wij zien dat uit artikelen in de Indische pers, en wij hebben het ook kunnen zien in uitingen in de Chineesche pers. Nu moge de geachte afgevaardigde beweren, dat men de Chinezen verkeerd heeft behandeld en dat men daardoor van een rassensquaestie een politieke quaestie heeft gemaakt, ik wil het absoluut niet tegenspreken, er is veel van aan, maar dit wascht al het water van de zee niet af, dat, wanneer wij op het oogenblik tot de slotsom komen dat, bij alle gebreken die ons Indisch bestuursstelsel mogen aankleven, in de jaren dat Nederland de heerschappij heeft gevoerd veel goeds is tot stand gebracht, en dat dit Nederlandsch gezag, al gaat het in langzaam tempo, toch die bevolking heeft weten te brengen tot een mate van welstand en ontwikkeling die zeker achterwege zouden zijn gebleven, wanneer men haar op een andere wijze van bestuur had getraceerd. Had men de Westersche cultuur met dwang opgelegd, het is de vraag of dan de drang naar ontwikkeling dien wij ontwaren, tot zijn recht zou zijn gekomen.

De geachte afgevaardigde is van zijn wensch om te komen tot unificatie van bestuur (wier bevrediging door mij ook van de toekomst verlangd wordt) gekomen op de unificatie van het recht, en hij heeft gemeend verschillende aanmerkingen te mogen maken op den gang en op den inhoud van onze Indische wetgeving.

De door den geachten afgevaardigde gemaakte aanmerkingen zijn, dankt mij, niet billijk. Hij heeft geklaagd over den langzamen gang van de wetgeving, maar ik wensch er op te wijzen dat de laatste vijf jaren geregeld 600 à 700 *Staatsbladen* het licht hebben gezien, een overweldigende massa.

Ik zie den geachten afgevaardigde dadelijk een aantekening maken en steeks zal hij mij te gemoet voeren dat het niet in de veelheid ligt. Het ligt ook niet in de veelheid, maar

als hij de moeite wil nemen die *Staatsbladen* eens na te lezen, zal hij inderdaad zien dat op het gebied, waarop hij bijzonder goed thuis is, reeds zeer veel is geschied. De geachte afgevaardigde heeft getoond tegen de veelheid van reglementen die wij hebben, regelende het rechtswezen in de Buitenbezittingen.

Beschouwen wij echter de zaak goed, dan moeten wij tot de slotsom komen dat een recht en een rechtspleging die voor Atjeh dienstig kunnen zijn, niet voor de Papoea's op Nieuw-Guinea kunnen gelden en dat recht en rechtspleging geschikt voor de Toradja's, niet dienstig zijn voor de Batak's.

Ik geef toe dat in zekeren zin hervormingen zouden kunnen worden toegepast en op velerlei gebied eenvormigheid ware in te voeren, maar als gedurende de laatste jaren die verschillende reglementen werden gewijzigd, werden er steeds nieuwe uitgaven van de geheele ordonnantie gemaakt, die voor practisch gebruik geschikt waren, zoodat men niet had een zee van bepalingen, in verschillende *Staatsbladen* verspreid, maar de wet, zooals die ten slotte was afgekondigd, tot hanteering bijzonder geschikt was.

De geachte afgevaardigde heeft het noodig geoordeeld mede te deelen dat aan het maken van projecten, dat aan de departementen plaats heeft, de laatste jaren zoo weinig was gedaan. Het lijkt mij of de magistraat het werk van den oud-rechts-hoogleraar en den oud-wetgever niet meer kent. Inderdaad is er veel geschied en als niet is geschied hetgeen de geachte afgevaardigde zou wenschen, dan is dat een gevolg van het vitium originis dat aan de ontwerpen ten grondslag kleefde. Er is bij missive van 2 Maart 1902 door de staatscommissie aan den Minister van Asch van Wijck aangeboden een ontwerp op de rechtspleging in burgerlijke zaken, maar het betrof alleen de rechtspleging voor de inlandsche rechtbanken. De commissie ging toen ter tijd van een geheel ander systeem uit dan wij op dit oogenblik. Zij wilde namelijk een unificatie voor het inlandsche recht en daarnaast een bijzonder recht voor Europeanen, terwijl juist het streven van de moderne juristen is om zooveel mogelijk unificatie te krijgen in het recht voor alle klassen om te komen tot hetgeen de heer van den Berg als zijn desideratum heeft te kennen gegeven.

Het reglement dat de geachte afgevaardigde hier ter sprake heeft gebracht bevatte, zooals ik zeide, uitsluitend voorschriften op het gebied van de burgerlijke rechtsvordering, niet op het gebied van de strafvordering. Later is de naam en de werkring van de commissie veranderd, omdat men meende dat op het gebied van de strafvordering iets moest gedaan worden. Men ging uit van dezelfde meening die de geachte afgevaardigde thans verwerpt, n.l. dat er verschillend recht moet zijn voor de verschillende klassen: voor de inlanders en daarmede gelijkgesteld en voor de Europeanen en daarmede gelijkgesteld. En daar nu het geheele systeem van een overigens verdienstelijk wetboek van rechterlijke organisatie, indertijd door den geachten afgevaardigde ontworpen, juist verband hield met de splitsing van de bevolking in die twee groepen, kon dat ontwerp van een reglement op de rechterlijke organisatie nooit voor toepassing in aanmerking komen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nog veel op mijn programma en daarom zal ik den geachten afgevaardigde niet in alles op den voet volgen, maar toch wil ik een voornaam punt dat hij ten pleite heeft gebracht nog even bespreken, n.l. het intrekken van de rechtspersoonlijkheid, waartoe men de bevoegdheid wenscht te geven aan het centraal gezag.

Ik geloof in het algemeen deze theorie te mogen voorstellen, dat wanneer aan het centraal gezag om utiliteitsredenen de bevoegdheid wordt toegekend om aan een combinatie van personen of van vermogensobjecten rechtspersoonlijkheid toe te kennen, de logica medebrengt dat dezelfde autoriteit die de rechtspersoonlijkheid kan toekennen ook in het algemeen belang bevoegd moet worden geacht haar te ontnemen. Aan het centraal gezag kan ten opzichte van het toekennen der rechtspersoonlijkheid worden gegeven het jus vitae ac necis.

Men heeft in de Nederlandsche wet op het recht van ver-

11de VERGADERING. — 7 JANUARI 1914.

4. Vaststelling der begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Minister Pleyte.)

eeniging en vergadering aan het openbaar ministerie de bevoegdheid toegekend, om wanneer een vereeniging daden doet, die in strijd zijn met de openbare orde, die vereeniging van haar rechtspersoonlijkheid vervallen te verklaren. Deze bepaling heeft men in Indië overgenomen, zij heeft nu een veertigtal jaren gegolden, maar is nooit toegepast behoeven te worden.

Nu heeft men echter in de laatste jaren in de Buitenbezittingen verschillende vereenigingen zien ontstaan, die, onder een zeer onschuldig mom opgericht, inderdaad politiek zijn gaan drijven en de Regeering heeft de noodzakelijkheid ingezien daartegen op te treden.

Maar wat is nu het geval? Wanneer de procureur-generaal tegen zulk een vereeniging gaat optreden, ontstaat een proces, en het is het vreemde, dat vele juristen nog niet weten welk soort proces dit is en hoe het gevoerd moet worden. Wanneer men uitgaat van de stelling van von Savigny:

„Das Criminalrecht hat zu tun mit den natürlichen Menschen als einen denkenden wollenden fühlenden Wesen. Die juristischen Person aber ist kein solches sondern nur ein Vermögen habendes Wesen liegt also ganz ausser den Bereich des Criminalrechts.“

dan aanvaardt men de gevolgtrekking, dat met een strafactie tegen een dergelijke vereeniging niet moet worden opgetreden.

Nu is het opmerkelijk, dat ook de Nederlandsche jurisprudentie ten deze zeer wankel is geweest. In 1903 heeft de Hooge Raad uitgemaakt, dat de vordering tot vervallenverklaring van rechtspersoonlijkheid een strafactie is, een jaar later werd zij genoemd een publiekrechtelijke, die in den vorm van een strafactie moet worden ingesteld, en in 1906 werd zij genoemd een publiekrechtelijke, die voor den burgerlijken rechter moet worden gebracht en waarover in raadkamer recht moet worden gedaan.

De Indische Regeering heeft begrepen, dat wanneer zij tegen bovenbedoelde rechtspersonen wenschte op te treden, er krachtiger, doeltreffender middelen moesten zijn dan de wetsbepaling, die ik heb aangeduid. Ik vertel den heer van den Berg niets nieuws, wanneer ik hem mededeel, dat het een onbegonnen werk is iemand in het hartje van de Buitenbezittingen met succes in rechten te betrekken, wanneer het dergelijke netelige quaesties geldt als hier aan de orde zijn, wanneer men niet eens weet of er een strafactie of een civiele actie moet worden ingesteld en of de zaak behandeld moet worden in raadkamer of ter openbare terechtzitting, of zij moet worden aangebracht bij dagvaarding of bij request. Men doet dan beter zich van de zaak af te houden.

Ik kan den geachten afgevaardigde mededeelen, dat de rechtsgang in Indië zeker niet sneller gaat dan hier, ter illustratie waarvan ik kan mededeelen, dat ik alleen betreffende de vraag of te recht een dagvaarding was uitgebracht eens met vrucht 7 jaren lang heb geprocedeerd.

Het is er hier om te doen geweest aan de Regeering een middel in handen te geven tegen vereenigingen, die, opgericht voor gezellig verkeer of ter verhooging van het maatschappelijk peil der leden, zich met de politiek gaan bemoeien. Ik heb hierbij voornamelijk het oog op vereenigingen, die ter Westkust van Borneo zijn opgericht, de Soe Po Sia, zoogenaamde handelsvereenigingen, die ijverig deelnemen aan Chineesche binnenlandsche politiek.

Het kan toch niet worden gedoogd, dat daar in het binnenland van Borneo wordt samengespannen, en vrijwel in het openbaar, tegen verschillende partijen in China, die op een gegeven oogenblik aan het roer zijn en misschien na eenigen tijd weer het roer kwijt raken. De Regeering moet, wanneer zij met China op goeden voet wenschte te blijven, zorgen, dat binnen haar territoir geen woelingen ontstaan, in elk geval binnen haar gebied niet geïntrigeerd wordt tegen vreemde Regeeringen.

De gewone bepalingen op onze rechtsvordering zijn van dien aard dat, wanneer alles eens heel goed mocht loopen en van de zijde van den verweerder geen roet in het eten

wordt gegooid, men zijn vonnis in eersten aanleg niet binnen een jaar zal kunnen hebben. Het zou ongeveer 15 of 16 maanden moeten duren. Wanneer dan van een dergelijke uitspraak nog valt hooger beroep en cassatie, dan heeft China misschien weer een anderen regeeringsvorm gekregen voor het vonnis definitief is, en jarenlang heeft de Regeering allerlei ongerief gehad. Het is dus een uitsluitend practische quaestie die hier practisch werd opgelost.

De geachte afgevaardigde heeft er zich over verwonderd, dat de Gouverneur-Generaal de rechtspersoonlijkheid kan intrekken, terwijl de bestaande verordening spreekt van vervallenverklaring op vordering van den procureur-generaal. Ik kan daarin niet zoo heel veel verschil zien. Het zijn uitdrukkingen voor de verschillende wijzen, waarop de rechtspersoon weer uit het rechtsleven verdwijnt, maar de uitkomst van de maatregelen is ten slotte dezelfde.

Ik zou vreezen te lang te worden, wanneer ik de vier punten, die de heer van den Berg in het midden heeft gebracht, een voor een ging bespreken. Een enkel woord wil ik nog wijden aan zijn opmerkingen betreffende het kredietverband. Inderdaad is van mij niet te verwachten eenige pressie op den Gouverneur-Generaal om aan het kredietverband een wijder strekking te geven. Dat kredietverband kan op het oogenblik alleen verleend worden ten behoeve van publiekrechtelijke lichamen of lichamen, die een semi-publiekrechtelijk karakter dragen. Dat is omdat men juist door dat inlandsche kredietwezen den inlander wenschte te beschermen tegen den woeker. De inlander is op het oogenblik op die verschillende kredietstellingen aangewezen, is bovendien aangewezen op de gouvernementsspandhuizen. Ik geloof, dat het niet dienstig zou zijn daaraan eenige uitbreiding te geven.

Wanneer de geachte afgevaardigde nog eens wil nagaan de practijk van het Vorstenlandsche landhuurreglement, dan zal hij zien, dat allerlei maatregelen die met de beste bedoelingen zijn genomen om den inlander te beschermen tegen woekeraars, eigenlijk zeer weinig doel hebben getroffen. Wanneer de Regeering niet, terwijl de Javaan nog zoo weinig economisch krachtig is, de teugels flink in handen houdt, dan zou ik vreezen, dat het kredietverband, dat op het oogenblik heilzaam kan werken, weer tot schade en verderf van den inlander zou zijn.

Ik doelde zooveel op het Vorstenlandsche landhuurreglement. Wat is daar het geval? De verschillende apanagehouders, ambtenaren van den Vorst, die betaald worden in apanage van grond, en dien grond verhuren aan Europeesche landhuurders, mogen geen voorschot krijgen op de twee of driemaal per jaar te betalen pacht. Wat is nu een zeer gewone methode die daar gevolgd wordt? Zoo'n man schrijft voor eenige jaren vooruit de pachtquittanties uit, die dan tegen een schandelijke woekerrete worden gediscoteerd. De officieele bepaling is: men kan geen voorschot krijgen op zijn pacht, maar de practijk des levens is, dat er ontzaglijk veel voorschot op gegeven wordt en dat de personen aan wie de pacht toekomt die nooit dan ten koste van groote woekerrete in hun zak kunnen steken.

De geachte afgevaardigde houde mij ten goede, dat ik hem in zake den rechtstoestand der inlandsche Christenen verwijs naar hetgeen verleden jaar in deze Kamer gezegd is door den Minister de Waal Malefijt. Het is een bekend feit, dat de Gouverneur-Generaal verschillende zendelingen, die onder de inlandsche Christenen geleefd hebben, tot zich heeft geroepen en hun gevraagd heeft mede te deelen of inderdaad op de rechtspositie van de inlandsche Christenen in de desa's zooveel was aan te merken. Het onderhoud heeft ten gevolge gehad, dat de Gouverneur-Generaal heeft ingezien dat eigenlijk geenerlei maatregelen ten behoeve van die inlandsche Christenen te nemen waren, en ook niet behoeften genomen te worden.

Vóór mij ligt een lezing door den heer Colijn in 1910 te Amsterdam gehouden. Het slot daarvan, het zijn slechts enkele woorden, zal ik voordragen:

„Als derhalve die priesterraden afgeschaft worden en

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Minister Pleyte.)

de inrichting van het inlandsche gemeentewezen op Java wat meer bij de veranderde omstandigheden aangepast wordt, wat blijft er dan van beteekenis nog te klagen over? Wat blijft er dan nog anders te doen over ten behoeve van de inlandsche Christenen — en dit dan voor heel Indië — dan de regeling van enkele zeer speciale deelen van het burgerlijk recht, die verband houden met de Christelijke samenleving en de inrichting van het gezin; wat nog anders dan..... misschien..... een heel enkele maal eens een ambtenaar op de vingers te tikken; wat geen zaak is van wetgeving, maar van bestuur."

Daaruit blijkt dat de heer Colijn, die jaar en dag in Indië geweest is en den rechtstoestand der inlandsche Christenen bestudeerd heeft en kent, over het algemeen vrijwel bevredigd is.

Ik zou ten slotte willen aanvoeren, ten betooge dat het mij ernst is om in Nederlandsch-Indië te komen tot unificatie van het recht, dat op het oogenblik verschillende ontwerpen gereed zijn. Het zal niet lang meer duren of een nieuw Wetboek van Strafrecht voor alle klassen der bevolking zal in Nederlandsch-Indië worden ingevoerd. Op het oogenblik is een ontwerp-ordonnantie op de politierechtspraak bij den Raad van State; ook bij deze politierechtspraak wordt van het beginsel uitgegaan van gelijk recht voor alle klassen der bevolking. Aan de geunificeerde strafvordering is men bezig. Wij weten allen dat het Burgerlijk Wetboek voornamelijk voor de Europeanen geldt, maar ook dat volgens het *Staatsblad* 1855 n°. 79, de vreemde Oosterlingen in handelszaken en vermogenrechtelijke zaken daaraan zijn onderworpen. De mogelijkheid zal weldra worden geboren dat iedereen zich aan dat Europeanenrecht zal kunnen onderwerpen en gaandeweg zullen de verschillende controversen die er bestaan, en de verschillende soorten van recht voor de verschillende bevolkingsklassen verdwijnen. Dat is echter alles toekomstmuziek, maar ik hoop in het orkest der toekomst een krachtige partij mede te mogen blazen.

Ik ben thans genaderd tot de bespreking van hetgeen de heer van Kol hier in het midden gebracht heeft. Dit was niet gering, zoomin quantitatief als kwalitatief, maar de heer van Kol zal mij ten goede willen houden, dat, waar ik op verschillende punten reeds in de andere Kamer in den breede ben ingegaan, en mijn opinie daaromtrent ten beste heb gegeven, en waar ik in deze Kamer reeds verschillende ook door hem aangeroerde punten heb beschouwd, ik mij bepaal tot hoogst enkele feiten.

Ik zou in de eerste plaats een enkel woord willen wijden aan de Indische financiën. Het spreekt wel vanzelf, dat de Minister van Koloniën, die beoogt in een klein bestek zijn zienswijze betrekkelijk verschillende onderwerpen te doen kennen, tot een groote mate van zelfbeperking verplicht is, maar ik meen toch, sprekende over de Indische financiën, een onderwerp in te leiden, dat de aandacht van de Vergadering ten volle waard is.

In paragraaf 7 van het Voorloopig Verslag worden naar aanleiding van die Indische financiën enkele opmerkingen gemaakt, en deze verlang ik nader te beschouwen.

Het is een onaantastbare waarheid, dat de laatste jaren goede uitkomsten hebben gegeven. In het tienjarig tijdvak van 1903—1912 vloeiden de inkomsten zoo rijkelijk, dat na bekostiging van alle gewone uitgaven van den dienst nog ruim 75 miljoen overschoot. 117 miljoen werd in hetzelfde tijdvak aan buitengewone uitgaven ten koste gelegd. Dat de inkomsten den invloed ondervonden van den buitengewonen voorspoed van 's lands tinbedrijf wordt gaarne erkend. Ruim 186 miljoen vloeiden ons uit dien hoofde toe, terwijl mede erkend dient te worden, dat ook het opium krachtig medegeholpen heeft tot stijging van 's lands schatkist.

Nu is men gewoon om ten bewijze van het wankelbare evenwicht van de Indische financiën te wijzen op drie zaken: in de eerste plaats op het accres van de uitgaven, in de tweede plaats op de onzekerheid van de baten uit tin, en in de derde plaats op het karakter van de baten uit opium.

Ik wil die invloeden niet onderschatten, maar zou hun toch ook niet meer gewicht wenschen te zien toegekend dan hun toekomt.

Wat het accres van de gewone uitgaven betreft wordt een beroep gedaan op de cijfers op bladz. 16 van de Memorie van Toelichting en wel op staat I. Nu is het volkomen juist, dat die uitgaven hebben bedragen in het jaar 1907 120 miljoen, terwijl zij voor 1914 geraamd zijn op 210 miljoen en het is ook juist, dat dit een stijging is van 75 %; terwijl de opbrengst van de middelen, die van 137 miljoen tot 211 miljoen stijgen, althans wanneer de raming juist blijkt te zijn, een toeneming vertoont van 54 %. Wij dienen echter te bedenken, dat onder de uitgaven en ook onder de inkomsten 20 miljoen voorkomt ten laste en ten bate van het muntfonds en deswege het accres der uitgaven tot 58 % beperkt wordt. Het percentage van het accres der ontvangsten wordt daardoor belangrijk minder, maar wanneer men nagaat, dat het opium in 1907 17 miljoen opleverde en uit dit middel voor 1914 21 miljoen wordt verwacht, terwijl het tin in 1907 een bate liet zien van 18 miljoen en de opbrengst voor 1914 op 17 miljoen wordt geraamd, dan dient te worden erkend, dat er een gezonde vooruitgang te bespeuren valt en dat het accres der middelen tot ruim 46 % zijn grond vindt niet in de buitengewone toename van de opbrengst van het tin en het opium, maar in een hoogere opbrengst der belastingen, bedrijven en diverse middelen.

Ik zal over het tin niet lang uitweiden. Wij kunnen over het voor en tegen der taxaties zooals die tegenwoordig gemaakt worden veel zeggen, maar wij zullen tot een resultaat niet kunnen komen.

De Regeering is min of meer gebonden aan de adviezen van haar commercieele adviseurs, en wanneer dezen mededeelen, dat op een gegeven oogenblik het tin met f 86 behoorlijk is gewaardeerd, dan hebben zij daarvoor hun redenen, die de Minister zich kan laten voorleggen en uiteenzetten, maar wanneer ten slotte het tin opbrengt f 102, hebben wij een voordeeltje te boeken, maar moeten wij toch aanmerking maken op de raming.

Iets anders is de invloed van het opium op onze middelen. Ik moet hierover na de redevoeringen van de heeren van den Biesen en van Kol nog een enkel woord zeggen.

Ik schaar mij onvoorwaardelijk aan de zijde dergenen, die meenen, dat de verkoop van opium zooveel mogelijk behoort te worden ingeperkt. Ik behoor tot hen die het opiumgebruik in Indië een vloek achten voor de bevolking, een kanker die aan de welvaart van Nederlandsch-Indië kuaagt. Ik geloof, dat het de taak van de Regeering is te zorgen, met alle mogelijke middelen die haar ten dienste staan, het opiumgebruik tegen te gaan, het eerst terug te brengen tot bescheidenere verhoudingen en het op den langen duur geheel te doen ophouden. En ik wil ook wel verklaren, dat ik er van overtuigd ben, dat de Gouverneur-Generaal en velen van zijn raadsliden er niet anders over denken. Het moge den schijn hebben, alsof er gewerkt wordt op grotere winst uit het opiumbedrijf, maar het is niet anders dan schijn; in waarheid zit in Indië ook de ernstige wil voor het opiumgebruik zooveel mogelijk in te perken.

De heer van den Biesen zegt: daar blijkt nog weinig van. Ik zou dien geachten afgevaardigde in overweging willen geven de stukken die overgelegd zijn en voornamelijk bladz. 17 van de Memorie van Toelichting, nog eens ernstig na te lezen, dan komen wij wel tot eenige andere cijfers dan hij in zijn Nota, die hij zelf verpletterend heeft genoemd, heeft opgegeven. Wij moeten wel in het oog houden dat, wat in de schatkist als bate van het opium vloeit, niet de juiste meter is van het verbruik. Het is het streven van de Regeering om door het opium zoo duur mogelijk te maken het verbruik zooveel mogelijk te beperken.

Door de krachtige bestrijding van den smokkelhandel vloeit er natuurlijk meer in 's lands schatkist dan wanneer de sluikhandel welig tiert. Het vraagstuk der bestrijding is even moeilijk als belangwekkend.

De heer van den Biesen zou wenschen, dat de Regeering

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(Minister Pleyte.)

decreeteerde, dat het opium elk jaar twee miljoen minder moet opbrengen. Ik vraag mij af: is zoo iets bereikbaar? Uit de redevoering van den heer van Kol en nog meer uit zijn brochure is mij gebleken, dat op Banka het opiumgebruik zoo ontzettend is toegenomen. Ik moet mij een definitief oordeel voorbehouden totdat ik daaromtrent overleg zal hebben gepleegd met den Gouverneur-Generaal; maar het wil mij voorkomen dat eilanden als Banka en Lombok het eerst in aanmerking zouden behooren te komen om voor den invoer van opium te worden gesloten omdat ze af te sluiten zijn. Een andere maatregel die in overweging zou kunnen worden genomen, is het registreeren van het materiaal dat noodig is bij het opiumgebruik. Nieuwe opiumschuivers zouden zich dan moeilijk dergelijke dingen kunnen aanschaffen. De winkeliers en niet geregistreerde schuivers die dergelijke zaken in voorraad hebben, zouden kunnen worden vervolgd. Op dergelijke wijze zou men preventief kunnen optreden.

Het is mijn ernstige overtuiging dat het opiumgebruik zoveel mogelijk moet worden beperkt. Ik kan hierbij volkomen vertrouwen op den Gouverneur-Generaal die met mij op hetzelfde standpunt staat. Met ijver en kracht zal het verleenen van licentiën worden beperkt, zoodat niet-schuivers niet tot het gebruik van opium zullen kunnen overgaan. Ik hoop op die wijze voortgaande op den langen duur resultaten te bereiken. Ik kan echter op het oogenblik geen beloften doen omtrent te nemen maatregelen. Ik kan slechts toezeggen dat er een categorisch onderzoek zal worden ingesteld naar de maatregelen noodig om het opiumgebruik te beperken.

Ik ben er van overtuigd dat wat er ten gevolge van het mindere opiumgebruik minder in de schatkist zal vloeien, wel zal worden teruggevonden in baten als gevolg van meerdere welvaart. Wanneer de bevolking ophoudt met schuiven zal haar economische kracht vermeerderen en deze uitkomst ware reeds te loven al kwam zij op miljoenen te staan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben ten slotte gekomen aan het hoogst belangrijke onderwerp zoo straks aangeroord door den heer dr. Kuiper, dat is nl. de houding die de Overheid moet aannemen tegenover de school.

De geachte afgevaardigde heeft als zijn meening te kennen gegeven, dat de bijzondere school regel moest zijn, de openbare school niet anders ken zijn dan aanvulling en uitzondering. Vooral heeft hij zich afkeerig betoond van de school die zich stelt op het rationalistische standpunt. Dat stelsel, dat de geachte afgevaardigde heden hier in zoo glorieuze bewoordingen heeft voorgedragen en waarnaar ik met de grootste aandacht en belangstelling heb geluisterd, was mij niet nieuw. Ik heb slechts op te slaan het vlugschrift dat in 1912 van dien geachten afgevaardigde het licht heeft gezien en dat tot titel draagt: „Afgeperst”. Daarin komt hij in § 5, handelende over hetgeen in Azië broeit, tot dezelfde slotsom als hij zoo straks heeft voorgedragen. Het zal den geachten afgevaardigde echter niet bevreemden, dat ik mij niet dadelijk geheel en al door hetgeen hij hier heeft gezegd, heb laten overtuigen. Een dergelijke redevoering met tal van argumenten, voorgedragen door een man van gezag als dr. Kuiper, verwerkt men niet in een kwartier en beantwoordt men niet in een paar minuten. Ik wijs er echter op, dat de geachte afgevaardigde in die brochure ter verdediging van zijn stelsel dit heeft gezegd:

„Vraagt men mij nu, waar ik deze gedachte uit opbouwde, dan kan mijn antwoord uiteraard alleen hem voldoen, die zich met mij door het Pro Rege laat beheerschen. Is aan den Christus gegeven alle macht in hemel en op aarde, dan komt Hem ook Java toe en is het voor een iegelijk die Hem belijdt, plicht en roeping zich bij elken keer in de gelegenheden van de Javaansche bevolking af te vragen, wat winste hieruit te trekken is voor de zaak van Christus, onzen Heere.”

Ik vraag mij zelf af: kan de Staat, de Regeering zich stellen op dat standpunt? De geachte afgevaardigde heeft straks het moederland en de koloniën vergeleken met een voogd die kinderen heeft op te voeden

(Minister Pleyte e. a.)

Maar is het nu des voogds om aan die kinderen op te dringen, wat die kinderen en hun omgeving niet begeeren? Vroeger kon hiervan wellicht nog sprake zijn, maar in de laatste jaren is op Java meer en meer een andere geest doorgedrongen, en het spreekt vanzelf, dat de bevoogding gemakkelijker is, naarmate de eerste beginselen van mensche lijke wijsheid nog niet bekend zijn. Wat de overtuiging is van enkelen is nog niet de overtuiging van velen. Waar bij de bevolking van Java de duidelijk uitgesproken wensch bestaat voor het neutrale onderwijs, naar wat de heer Snouck Hurgronje noemt het humanistische onderwijs, wat anderen noemen de school der modernen, daar vraag ik mij af of wij het recht hebben tegenover die school aan de bevolking een onderwijs op te dringen, dat doortrokken is van den zuurdeesem van de overtuiging van enkelen.

De heer Kuiper: Ik heb juist gezegd, dat ik dit niet bedoelde. De Minister schrijft mij op het oogenblik toe het tegendeel van hetgeen ik zooveel heb gezegd. Ik heb juist gezegd, dat de Overheid noch voor de Protestantsche, noch voor de Roomsche-Katholieke school, noch voor welke andere school ook, partij mag trekken, maar dat zij met volkomen vrijlating van ieders overtuiging, de oprichting zoowel van Mohammedaansche als andere scholen moet steunen, op voet van volkomen gelijkheid.

De heer Pleyte, Minister van Koloniën: Ik dank den geachten afgevaardigde voor dit korte resumé dat hij mij van zijn rede geeft; ik heb dus blijkbaar den geachten afgevaardigde verkeerd begrepen. Het zal voor mij dus noodzakelijk zijn, alvorens hem te antwoorden, om te doen wat ik straks heb gezegd te zullen doen, namelijk nog eens kalm na te lezen en te overwegen wat de geachte afgevaardigde in het midden heeft gebracht. Ik wil nu dan alleen dit zeggen. Ik heb straks reeds de aandacht gevestigd op art. 128 van het Regeeringsreglement, dat den Gouverneur-Generaal voorschrijft te zorgen voor de oprichting van scholen voor inlanders.

Nu vraag ik mij af: kan de Gouverneur-Generaal bij de oprichting dier scholen eenige andere richting volgen dan die, welke ieder het zijne laat, kan hij, waar om onderwijs gevraagd wordt, om neutraal onderwijs, dat niet in strijd is met de openbare orde en zedelijkheid, en dat geen dingen leert, die niet in de maatschappij te dulden zijn, iets anders geven dan het openbaar onderwijs?

De groote grief schijnt deze, dat de Staat dit onderwijs gaat brengen, maar dit is toch overeenkomstig de wet, de grondbeginselenwet, die reeds zoo lang bestaat en onder welke vrede en rust hebben geheerscht onder de 40 miljoen Mohammedanen, die aan ons gezag onderworpen zijn. Ik zie niet in, dat het een verstandige politiek zou zijn als wij daarin gingen ingrijpen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben gekomen aan het einde van mijn betoog. Ik heb vanmorgen van den geachten afgevaardigde den heer Bavinck opgevangen, dat hij hoopte, dat zoolang ik Minister was, dit Ministerschap zou getuigen van een vasten gang, van een vast beleid en van een vaste hand. Mijnheer de Voorzitter! Ik weet, dat ik sta voor een buitengemeen moeilijke taak. Ik heb die taak aanvaard, omdat ik meende, dat het mijn plicht was. Ik ben in het algemeen in de Volksvertegenwoordiging zoowel hier als aan de overzijde van het Binnenhof op een hoogst welwillende manier te gemoet gekomen. Ik eindig met hetgeen waarmede ik begonnen ben. Ik zeg daarvoor dank. Ik weet, dat de toekomst mijn gericht zal zijn en ik zal er ernstig naar streven om voor dien rechter te kunnen bestaan.

De heer van den Berg: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de redevoering van den Minister zou ik gaarne nog eenige opmerkingen als repliek in het midden brengen. In de eerste plaats zij het mij vergund mijn voldoening uit te spreken, dat ik van den Minister heb mogen vernemen, dat aan de unificatie van de rechtspleging en van het burgerlijk en strafrecht in Indië thans krachtig wordt gewerkt; maar

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(van den Berg.)

die voldoening werd verminderd, toen ik hoorde van den Minister, dat de verhouding tusschen de verschillende rassen nooit zóó zal zijn, dat die rassen zich in elkander oplossen. De Minister voegde er bij, dat elk van die rassen toch altijd elk een afzonderlijk recht zal moeten hebben. Dat rassen zich nooit in elkander kunnen oplossen, trachtte de Minister te bewijzen met het voorbeeld van de Finnen en de Polen, die nooit Russen zijn geworden, maar deze voorbeelden bewijzen niets, omdat de Finnen en de Polen in afzonderlijke landstrekken en niet, gelijk bij de verschillende rassen in Indië het geval is, met de Russen dooreen wonen. Bij dooreenwoning van rassen heeft ook in Europa vermenig plaats. Zoo zijn de Spanjaarden toch Spanjaarden geworden, ofschoon de Spaansche natie ontstaan is uit de Iberiërs, de West-Gothen en de Arabieren. Zoo is de Engelsche natie ontstaan uit de Britten, de Angel-Saxen en de Noormannen.

Wanneer aldus verschillende rassen in Europa zijn geworden tot een natie, zie ik niet in dat dit in Nederlandsch-Indië niet het geval zou kunnen zijn.

Het spreekt vanzelf — en hier kom ik tot een onderwerp, dat ook de heer van Kol verleden week heeft aangeroerd — dat wij die ineenmelting van rassen niet kunnen decreteren waar zij nog niet bestaat. Ik kan allermist goedkeuren wat bijv. de Jong-Turken eenige jaren geleden hebben gedaan, namelijk te verklaren dat er een Ottomanische natie zou zijn, terwijl er nog geen Ottomanische natie was. De wetgever kan veel, maar kan aan de natuur geen geweld aandoen. Dit belet echter niet dat het m. i. de plicht is van een Regeering om, wanneer verschillende aan haar onderworpen volken samenwonen op hetzelfde terrein, de kunstmatige staketsels, die een afzonderlijk bestuur en rechtspleging tusschen de verschillende volken hebben in het leven geroepen, weg te nemen en om aldus de mogelijkheid te creëren van hetgeen de Minister in de Troonrede genoemd heeft de saamhoorigheid van de verschillende rassen.

De Minister heeft ons koloniaal stelsel genoemd een product van den liberalen geest van de Nederlanders en van onze Regeering, die aan iedereen heeft willen geven het bestuur en het recht dat hem toekomt en met zijn begrip overeenkomt.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik meen verleden week te hebben aangetoond, dat het stelsel van pluraliteit van bestuur en rechtswezen niet door een liberale Nederlandsche Regeering is uitgevonden in de vorige eeuw, maar dat het dagteekent uit den tijd van Kalief Omar, dat is uit de 7de eeuw. Toen bestond er geen liberale Regeering, om de eenvoudige reden dat er nog geen liberalen waren.

Dan heeft de Minister ter verdediging van de vele reglementen op het rechtswezen in de buitenbezittingen gezegd, dat die noodig zijn omdat bijv. de Toradja's en de Papoea's niet dezelfde rechtsbedeeling konden hebben als andere meer beschaafde inlandsche nationaliteiten. De Minister vergist zich hier ten eenenmale, omdat bedoelde reglementen op het rechtswezen niet voor de Toradja's en Papoea's gelden. Die volken verkeerden namelijk in den toestand, bedoeld in art. 74 van het R. R. en zijn gelaten in het genot van hun eigen rechtspleging. Nu wil ik wel zeggen, dat dit genot zeer problematiek is. Ik geloof, dat geen van ons er prijs op zou stellen; maar in elk geval: de bewering van den Minister, dat die veelheid van reglementen op het rechtswezen in de buitenbezittingen noodig zou zijn in verband met stammen als de Toradja's en Papoea's, is beslist onjuist.

Voorts heeft de Minister beweerd, dat het ontwerp van de staatscommissie tot unificatie van de burgerlijke rechtspleging niet door de schuld van de Regeering, maar door die van de staatscommissie zelf niet tot stand is gekomen. Deze zou namelijk, toen het ontwerp uit Indië terugkwam, daaraan niet verder gearbeid hebben, wegens de intusschen ter hand genomen unificatie van het procesrecht, belichaamd in het nieuwe art. 75 van het Regeeringsreglement, vastgesteld bij de wet van 1906.

Ik moet daartegen opmerken, dat toen de toenmalige Regeering meende het nieuwe artikel niet dadelijk te moeten

uitvoeren, omdat daartegen zulk een heftige strijd werd gevoerd en zij het, geloof ik, voor onuitvoerbaar hield — iets waarmede ik het volstrekt niet eens ben — die Regeering aan de staatscommissie had moeten zeggen: heeren, wij zullen nu in elk geval uw ontwerp op de rechtspleging invoeren, want daardoor zal een groote verbetering tot stand komen.

De Minister heeft mij ook tot mijn spijt geantwoord, dat van hem niet te verwachten is uitbreiding van de bevoegdheid om kredietverband te bedingen en wel volgens hem tot bescherming van den inlander.

Nu meen ik de vorige week te hebben aangetoond, dat juist de tegenwoordige beperking van het kredietverband alles behalve strekt tot bescherming van den inlander, maar dezen integendeel voert in de handen van woekeraars. Ik had dus verwacht, dat de Minister mij zou hebben aangetoond, dat mijn betoog onjuist was; maar deze motiveering acht de Minister blijkbaar overbodig.

Wat de bespreking van het kredietverband beteekent kan ik het best met een voorbeeld duidelijk maken.

Onderstel, dat de Regeering in Nederland het geheele volkskrediet in handen nam en, natuurlijk met medewerking van de Staten-Generaal, decreeteerde, dat niemand hypotheek mocht bedingen, dan uitsluitend de officieele volkskredietinstellingen. Welk verstandig Nederlander zou dit goedkeuren, wat meer zegt het niet beschouwen als een groote ongerijmdheid? Ditzelfde doet nu de Regeering in Indië, en ik zou willen vragen of deze ongerijmdheid niet nog veel grooter is in een land van 40 millioen, dan zij zou zijn in een van 6 millioen inwoners.

Het denkbeeld om voor 40 millioen zielen het geheele volkskrediet in één administratieve hand te nemen, is zoo kolossaal conservatief, dat het werkelijk doet denken aan de ergste misgrepen van het cultuurstelsel. Ik zeg niets kwaads van het conservatisme in het algemeen. Integendeel, ik reken mij zelf tot de zeer conservatieve elementen in deze Kamer; maar met een overleden Nederlandsch staatsman, mr. Pierson, zeg ik toch ook: er is een conservatisme, dat niet conserveert, omdat het geen rekening houdt met verouderde omstandigheden, en een zoodanig conservatisme vrees ik, dat de Minister in dit opzicht in praktijk gaat brengen.

Het spijt mij verder, dat de Minister in het geheel niet geantwoord heeft op mijn opmerking omtrent de locale raden.

Ik zou den Minister dus nogmaals in overweging willen geven die zaak eens persoonlijk in studie te nemen. Ik zeg: persoonlijk, omdat de Minister een rechtskundige is. Was hij dit niet, dan zou ik natuurlijk geen beroep doen op zijn persoonlijke studie. Omdat hij een man van de rechtspraktijk is, wil ik gaarne zeggen dat ik van zijn optreden groote verwachtingen koesterde juist op het gebied van de wetgeving. Natuurlijk zullen de Minister en ik totaal andere begrippen hebben omtrent de grondslagen van het recht, d.w.z. de oorzaak waarom het recht recht is, maar dat verschil, hetwelk natuurlijk niet te overbruggen is, zou niet behoeven te belletten, dat wij elkander op practisch gebied ontmoeten. Ik begin echter te vreezen, dat mijn verwachtingen omtrent de legislatieve werkzaamheid van den Minister niet geheel zullen worden verwezenlijkt.

In zijn betoog ter beantwoording van mijn opmerkingen omtrent de rechtspersoonlijkheid heeft de Minister art. 111 van het Regeeringsreglement vergeten. Hij zegt: gesteld, dat de rechter niet of althans niet spoedig genoeg de vervallenverklaring der rechtspersoonlijkheid uitspreekt en dat de Gouverneur-Generaal haar niet kan intrekken, dan blijft de instelling bestaan.

Ik meen, dat dit niet juist is. Zoodra een vereeniging valt onder art. 111 van het Regeeringsreglement omdat zij de openbare orde bedreigt, dan mag zij van rechtswege niet geduld worden en wanneer zij dan blijft doorwerken als vereeniging, hetzij met de oude, hetzij met nieuwe bestuurders en de orde blijft verstoren, dan gelden de strafbepalingen van de algemeene politie-strafreglementen.

Eindelijk zegt de Minister: de rechtstoestand van de inlandsche Christenen is zoo slecht niet; iemand als de heer

11de VERGADERING. — 7 JANUARI 1914.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(van den Berg.)

Colijn zelf heeft verklaard, dat zij alles hebben wat zij verlangen.

Dit doet mij er aan denken, hoe vele jaren geleden, toen ik in *De Gids* een artikel had geschreven over den rechtstoestand van de inlandsche Christenen, en daarin gezegd had, dat die rechtstoestand slecht was, ik een van mijn vrienden, die in Indië gereisd had, ontmoette, en deze tegen mij zeide: Ik moet je toch eens spreken: je hebt in dat *Gids*-artikel gezegd, dat die inlandsche Christenen zoo'n slechten rechtstoestand hebben; ik had dus gedacht, die menschen daar treurende te vinden, maar ik heb er velen ontmoet, en die waren allen even tevreden! Ja, Mijnheer de Voorzitter, op die wijze kan men elke rechtshervorming tegenhouden. Zoo zijn er bijv. in ons Burgerlijk Wetboek verschillende artikelen, die men algemeen zou willen wijzigen; maar wanneer men bijv. hier in den Haag komt in een koffiehuis, en men vraagt aan de daar aanwezige Hagenaars of zij van de artikelen in quaestie last hebben, dan zullen zoo goed als allen zeggen: wel neen, ik heb er heelemaal geen last van! Maar dat beteekent niet, dat die artikelen deugen.

De heer Colijn is zeker een van mijn politieke geestverwanten, dien ik het meest apprecieer. Hij is inderdaad een eminent man, maar de heer Colijn heeft, voor zoover ik weet, nooit in de rechten gestudeerd, en als men nu aan den heer Colijn vraagt: hebben de inlandsche Christenen behoefte bijv. aan een Burgerlijk Wetboek?, dan zal de heer Colijn waarschijnlijk zeggen: Och neen, ik heb er zelf ook geen behoefte aan; ik weet niet eens precies wat er in staat. De meeste menschen hebben er trouwens geen directe behoefte aan; alleen zij, die in de rechtspraktijk zijn, hebben last van een onvoldoend Wetboek. Ik zelf heb zeker van mijn 25ste jaar af voortdurend met het Burgerlijk Wetboek te maken gehad, en ik kan eerlijk zeggen, dat ik in mijn heele leven nog nooit uit eigen hoofde een Burgerlijk Wetboek nodig gehad heb. Maar dat wil niet zeggen, dat er in het algemeen geen behoefte aan bestaat, want ik zou er wel last van gehad hebben, als het niet bestond.

Er is nog een ander punt waar ik gaarne iets over zou willen zeggen, nl. over hetgeen voorkomt in de redevoering van den geachten afgevaardigde uit Friesland, den heer van Kol.

Op bladz. 76 en 77 van de *Handelingen* zie ik, dat de heer van Kol meent, dat ik zou wenschen unificatie van rechtspraak en bestuur en assimilatie van rassen. Zooals die woorden daar staan, zouden zij aanleiding kunnen geven toe misverstand. Ik verlang unificatie van rechtspraak en bestuur, ten einde een definitieve assimilatie van rassen mogelijk te maken. Nu heeft de heer van Kol ook er over gesproken, dat ik beter had gedaan met niet van assimilatie, maar van associatie te spreken. Dit is echter inderdaad hetzelfde, alleen gaat associatie een graadje verder.

Wanneer verschillende natiën zich in den loop der jaren vereenigen tot één volk, dan zal dit proces beginnen met hetgeen in de Troonrede genoemd wordt het begrip van saamhoorigheid. Wanneer de saamhoorigheid doorwerkt, zal het tijdvak der associatie aanbreken, om te eindigen in een assimilatie. Maar ik heb allerm minst gezegd, en nog veel minder bedoeld, dat een wetgever een assimilatie, d. w. z. een feit, in het leven zou kunnen roepen. De wetgever kan slechts een dergelijk feit constateeren, als het er is. Mijn wensch is alleen, dat de natuurlijke loop van zaken niet wordt belet door kunstmatige staketsels, die men er aan in den weg legt, en de bevolking niet aldus uiteen gehouden wordt.

Dan heb ik eindelijk nog iets te zeggen naar aanleiding van de rede van den heer van Kol, welke ik, het zij tevens gezegd, met de meeste belangstelling heb aangehoord. Op bladz. 110 tot 112 van de *Handelingen* vind ik een uitvoerig betoog van den geachten afgevaardigde, dat de inlanders ook grootindustrie moeten kunnen drijven. Bij die grootindustrie zou ik willen voegen: groothandel en grooteren landbouw dan tegenwoordig.

In één van onze groote dagbladen heb ik gezien, dat men

(van den Berg e. a.)

dien wensch van den heer van Kol een utopie noemde. Ik stel er prijs op hier te verklaren, dat ik dien wensch van den heer van Kol absoluut niet als een utopie beschouw. Die wensch zou misschien een utopie kunnen geweest zijn een 15 jaar geleden. Zooals ik de Javanen vroeger gekend heb, waren zij menschen van een zeer eigenaardige geestesrichting. Van een rechtgeaard Javaan zat het hoofd vol met waarzeggerij, toovenarij, spoken en vooral met de vraag wie een beetje hooger en wie een beetje lager op den maatschappelijke ladder stond, en welke ceremoniën hij in acht moest nemen. Zelfs een Javaan uit den minderen stand, welke stand in Nederland zich weinig met ceremoniën en etiquette bezig houdt, is daarop bijzonder gesteld en zijn taal is daarvan zelfs een weerklank. Tegen iemand, dat wat meer is dan hij, moet de Javaan andere woorden gebruiken dan tegen zijn mindere. Hij zal bijv. tegen zijn mindere praten van een „paard“, maar tegenover zijn meerdere zal hij alleen van een „ros“ mogen spreken. Nu zijn er tal van gradaties in het meer of minder voornaam zijn van een Javaan en elk van die gradaties heeft weer haar eigen eischen omtrent de te gebruiken woorden. Iemand van burgerafkomst beschouwt een persoon van adellijke afkomst als zijn meerdere, bij gelijkheid uit anderen hoofde. Maar als bijv. de burger-Javaan iemand is van hooger leeftijd of van groote geleerdheid — waaronder de Javaan van ouds geleerdheid op het gebied van de zwarte kunst verstond — dan moet de woordenkeus wel hoog, maar toch minder hoog zijn, dan in het eerste geval.

Het spreekt vanzelf, dat wanneer een Javaan eenigszins op groter schaal landbouw, industrie of handel wil gaan drijven, hij op de geldmarkt terecht moet komen. Nu heeft men op de geldmarkt, ofschoon natuurlijk elkander gaarne beleeft behandelend, toch wel iets anders te doen dan te rekenen met de gelukkige en de ongelukkige dagen of een studie te maken van de velerlei strijkages welke de oude Javaansche adat telkens vordert. Maar de toestand is sedert een jaar of vijftien ten aanzien van tal van Javanen geheel anders geworden, en vooral in de laatste vijf jaren zijn er mannen en vrouwen onder hen opgestaan met een sterk gevoel voor het vereenigingsleven, en met ver reikende programma's van maatschappelijke hervormingen en van eigen hulp. Terwijl de Javaan vroeger alles verwachtte van de Regeering en van zijn hoofden, willen velen thans zelf handelen, en dit alles geschiedt in den regel met een gematigdheid in den vorm, die inderdaad sympathie afdwingt. Van die veranderde levensopvatting bij vele Javanen, is het gevolg geweest het ontstaan van de vereeniging Boedi Oetomo, terwijl het verschijnsel zich in de laatste jaren in nog sterkere mate heeft geuit in de oprichting van de vereeniging Sarekat Islam, en dit alles geeft gegronde hoop, dat de geldmarkt op den duur niet zal weigeren aan de Javanen het noodige krediet te verstrekken om grootere zaken te doen dan haar tot dusverre mogelijk was.

Ik had dit weinige nog in het midden te brengen om steun te geven aan hetgeen de heer van Kol verleden week gezegd heeft omtrent de toekomst van den inlander, speciaal van den Javaan.

Over de Buitenbezittingen wil ik niet spreken. Alleen wil ik zeggen, dat overal waar niet vanouds hetzelfde strenge desaverbanden hetzelfde drukkende gezag van de hoofden bestond als op Java, men daar bij de bevolking, vooral bij de cosmopolitische Maleiers, wel degelijk al lang geschiktheid heeft gevonden om ook in het groot handel, landbouw en industrie te drijven.

De heer van Kol: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal zoo kort mogelijk zijn, doch hoop niet te worden misverstaan. Ik meen echter een enkel woord in het midden te moeten brengen tegen de doorwrochte rede van dr. Kuyper, alleen omdat anders de uitingen van een zoo bevoegd en invloedrijk man kunnen worden misverstaan in Nederlandsch-Indië, door de nieuw opkomende beweging der Javanen.

4. Vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1914.

(van Kol e. a.)

Indien het werkelijk waar was, dat uitsluitend het Christendom de oplossing zal zijn en dat alléén onder het Christendom de evolutie zijn gang kan hebben en beschaving in die verre landen kan worden gebracht, dan kunnen wij gerust zeggen, dat wat de beschaving betreft, de toekomst voor den Javaan hopeloos ware. De geschiedenis der ontwikkeling van het mensdom toont echter met tal van feiten aan, dat ook buiten den invloed van het Christendom, waarvan niemand den invloed overigens zal ontkennen, beschaving mogelijk was, vooral door de ontwikkeling der maatschappelijke toestanden, en niet het minst door het ontstaan van de groot-industrie, waaraan, naar mijn leedwezen, de Minister door gebrek aan tijd geen woord kon wijden.

Is het werkelijk waar wat dr. Kuyper zegt, die door zijn reizen echter wel eenigszins bevoegd is te oordeelen, dat de Islam niet vatbaar is voor een hogere cultuur, dan ware elke evolutie voor den inlander eenvoudig ondenkbaar. Ik kan er ditmaal niet verder op ingaan, maar dr. Kuyper zal toch niet ontkennen, dat gedurende de 13de en 14de eeuw en de overheersching van Spanje allerlei wetenschappen, zooals algebra, geneeskunde en andere, geheel te danken waren aan de studiën van Arabieren.

Is echter werkelijk de Islam niet voor ontwikkeling en evolutie vatbaar, dan is de toekomst van Java vrij donker, die der Javaansche beweging wanhopig te noemen. De inlander vraagt immers aan Nederland niet zijn godsdienst, maar vraagt alleen ontwikkeling, onderwijs en techniek. Gekerstend worde Java nooit.

Ik hoop dan ook, dat de woorden die hier met de kennis en welsprekendheid waarover dr. Kuyper beschikt, zijn geuit, de Jong-Javaansche beweging niet zullen ontmoedigen om hooger te streven volgens hun eigen ontwikkeling, hun weg naar het betere te zoeken langs eigen banen, die der Oostersche cultuur.

De heer Pleyte, Minister van Koloniën: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal nog slechts een enkel oogenblik het woord voeren. Ik heb zooeven vergeten met een enkel woord den geachten afgevaardigde uit Noordholland, den heer Laan,

(Minister Pleyte e. a.)

te geven wat des afgevaardigden is, en dat zou ik nu gaarne nog even doen. Even voordat ik met de behandeling van de begrooting in de Tweede Kamer aanving, is bij mij ingekomen een adres van verschillende heeren onder leiding van prof. van der Bilt, om een radio-telegraphische gemeenschap tot stand te brengen tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië. Ik wensch er op te wijzen, dat een dergelijk verzoek reeds het vorig jaar tot den Minister is ingekomen, maar is afgewezen. Daarover is natuurlijk gecorrespondeerd, maar het is mij, juist in verband met de behandeling van de begrooting, ondoenlijk geweest deze zaak op behoorlijke wijze voor te bereiden. Ik dien natuurlijk de argumenten na te gaan, waarom het oorspronkelijke verzoek van den heer van der Bilt e. s. is geweigerd door den Minister. Ik dien ook na te gaan, welke adviezen door Indië daaromtrent zijn uitgebracht. Ik dien mij daaromtrent ook te verstaan met mijn ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken. Al die omstandigheden te zamen, in verband met het feit, dat op dat oogenblik verschillende begrotingswerkzaamheden aan de orde waren, zijn de reden geweest dat ik mij over het plan nog niet heb kunnen uitlaten. In het algemeen wil ik wel zeggen, dat al wat er toe leiden kan om snellere gemeenschap van gedachten en van verkeer tusschen Holland en Indië te bevorderen, in mij steeds een warm voorstander zal vinden. Ik zal dus mijn best doen het daarheen te leiden, dat ik de heeren, die een dergelijke nationale onderneming willen wagen, kan helpen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De Voorzitter: Ik deel aan de Vergadering mede, dat de heer Pelinck heeft bericht de vergadering niet te kunnen bijwonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

De vergadering wordt gesloten.